

Μη Ξυλώδη δασικά
προϊόντα για τους
ανθρώπους, τη φύση και
την πράσινη οικονομία.
Προτάσεις για
προτεραιότητες στη
χάραξη πολιτικής
στην Ευρώπη

Μια λευκή βίβλος βασισμένη
σε διδάγματα από τις χώρες
της Μεσογείου

Inazio Martínez de Arano,
Sara Maltoni,
Alvaro Picardo,
Sven Mutke

Προτεινόμενη βιβλιογραφική αναφορά:

Martínez de Arano, I., Maltoni, S., Picardo, A., Mutke, S., Amaral Paulo, J., Baraket, M., Baudriller-Cacaud, H., Bec, R., Bonet, J.A., Brenko, A., Buršič, D., Chapelet, B., Correia, A., Cristobal, R., Ducos, G., Fernandez, L., Galinat, F., Hamrouni, L., Husson, H., Khalfaoui, M., Libbrecht, S., Markos, N., Muir, G., Pasalodos, M., Marois, O., Andrighetto, N., Giacomoni, J., Rodriguez, A., Rubio, R., Santos Silva, C., Sorrenti, S., Stara, K., Soares, P., Taghouti, I., Tome, M., Vidale, E., Walter, S. (2021). Μη Ευλώδη δασικά προϊόντα για τους ανθρώπους, τη φύση και την πράσινη οικονομία. Προτάσεις για προτεραιότητες στη χάραξη πολιτικής στην Ευρώπη. Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Δασών (EFI) και Τμήμα BET, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Κύριοι συγγραφείς

Inazio Martínez de Arano¹, Sara Maltoni², Alvaro Picardo¹⁴, Sven Mutke³.

Συνεισφέροντες συγγραφείς

Joana Amaral Paulo⁴, Moktar Baraket⁵, Haïmad Baudriller-Cacaud⁶, Raphael Bec⁶, Jose Antonio Bonet⁷, Anton Brenko⁸, Dino Buršič⁹, Benjamin Chapelet⁶, Alexandra Correia⁴, Roser Cristobal⁷, Gabriel Ducos⁶, Liliana Fernandez⁹, Florian Galinat⁶, Lamia Hamrouni⁵, Henri Husson⁶, Mariem Khalfaoui⁵, Steven Libbrecht¹⁰, Nikos Markos¹¹, Giulia Muir¹⁵, Maria Pasalodos³, Olivia Marois⁶, Nicola Andrighetto¹², Jacopo Giacomoni¹², Aida Rodriguez⁹, Roberto Rubio³, Conceição Santos Silva¹³, Simona Sorrenti¹⁵, Kalliope Stara¹¹, Paula Soares⁴, Ibtissem Taghouti⁵, Margarida Tome⁴, Enrico Vidale¹², Sven Walter¹⁵.

Κριτές

Piotr Borkowsky¹⁶, James Chamberlain¹⁷, Davide Pettenuella¹⁸, Eduardo Rojas¹⁹.

Αγγλική Έκδοση

ISBN 978-92-5-134727-0 [FAO]
ISBN 978-952-7426-08-1 [EFI printed]
ISBN 978-952-7426-07-4 [EFI pdf]
ISSN 2670-2215 [pdf]

Ελληνική έκδοση

ISBN 978-960-233-265-8 (BET, Π.Ι. έντυπο)
ISBN 978-960-233-266-5 (BET, Π.Ι. pdf)
ISBN: 978-952-7426-18-0 [EFI έντυπο]
ISBN: 978-952-7426-43-2 [EFI pdf]

Συνεργαζόμενοι φορείς στο έργο INCREDIBLE

¹ EFIMED

² FoReSTAS, Σαρδηνία - Ιταλία

³ INIA, Ισπανία

⁴ ISA, Πορτογαλία

⁵ INRGREF, Τυνησία

⁶ CNPF, Γαλλία

⁷ CTFC, Ισπανία

⁸ CFRI, Κροατία

⁹ CESEFOR, Ισπανία

¹⁰ ESSET, Βέλγιο

¹¹ UOI (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων), Ελλάδα

¹² ETIFOR, Ιταλία

¹³ UNAC, Πορτογαλία

¹⁴ Junta de Castilla y León, Ισπανία

¹⁵ FAO

¹⁶ EUSTAFOR, European State Forest Association, Βέλγιο

¹⁷ USDA Forest Service, U.S. Department of Agriculture

¹⁸ University of Padua, Ιταλία

¹⁹ Universitat Politècnica de Valencia, Ισπανία

Λευκή Βίβλος: Οι λευκές βίβλοι, όπως αυτές που εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι έγγραφα που περιλαμβάνουν προτάσεις δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σε συγκεκριμένους τομείς. Ο σκοπός τους είναι να βοηθήσουν να αρχίσει μια συζήτηση με το κοινό, τους ενδιαφερόμενους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο προκειμένου να καταστήσει εύκολη την επίτευξη πολιτικής συναίνεσης

[βλ.επίσης και https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html?locale=el]

Lukas Giessen¹

Αρχισυνταξία

Sarah Adams

Διεύθυνση έκδοσης

Inazio Martínez de Arano

Συνεργάτης έκδοσης

Επικοινωνία

k2a@efi.int

¹ Technical University Dresden, Germany

Σχεδιασμός: Lina Salamanca

Αποποίηση ευθύνης: Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτή τη δημοσίευση είναι αυτές των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν απαραίτητα εκείνες του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Δασών.

Η έκδοση αυτή χρηματοδοτήθηκε μέσω του έργου INCREDIBLE: «Δίκτυα Καινοτομίας για τον φελλό, το ρετσίνι και εδάδιμα προϊόντα της Μεσογειακής Ήλεκάνης» και της Διεθνούς Οργάνωσης Τροφίμων και Γεωργίας (FAO). Το πρόγραμμα INCREDIBLE έλαβε χρηματοδότηση από το πρόγραμμα «Ορίζοντας 2020» (HORIZON 2020) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο της συμφωνίας επιχορήγησης με αρ. 774632.

Συντελεστές ελληνικής έκδοσης:

Εργαστήριο Οικολογίας, Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Υπεύθυνος έκδοσης

John M. Halley

Συντονισμός - Επιμέλεια ελληνικής έκδοσης

Καλλιόπη Στάρα

Μετάφραση-Απόδοση στα ελληνικά

Μάρθα Χαριτωνίδου - Καλλιόπη Στάρα

Γραφιστική επιμέλεια ελληνικής έκδοσης

Αφροδίτη Ζούκη

Η έκδοση αυτή έχει μεταφραστεί και προσαρμοστεί στα ελληνικά από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών) στο πλαίσιο του Θεματικού Δικτύου INCREDIBLE, H2020-774623.

Το έργο INCREDible στην Ελλάδα

Το έργο INCREDible «Δίκτυα Καινοτομίας για τον φελλό, το ρετσίνι και εδάδιμα προϊόντα της Μεσογειακής Ήλεκάνης» (2017-2021) συντονίστηκε από το Μεσογειακό Τμήμα του Ευρωπαϊκού Δασικού Ινστιτούτου (EFIMED - Mediterranean Regional Office of the European Forest Institute). Ο σκοπός του ήταν να στηρίξει συνεργείες μεταξύ της έρευνας και της επιχειρηματικής καινοτομίας για υπηρεσίες σχετικές με τα Μη Ευλώδη Δασικά Προϊόντα (ΜΞΔΠ) στη Μεσόγειο.

Το INCREDible οργάνωσε δίκτυα καινοτομίας (i-Nets) για πέντε σημαντικά για τη μεσογειακή ήλεκάνη προϊόντα: φελλός, καρποί και φρούτα του δάσους, ρετσίνι, μανιτάρια και τρούφες, φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά. Κάθε δίκτυο συγκέντρωσε και κοινώνησε τις καλύτερες πρακτικές που σχετίζονται με την παραγωγή, τη μεταποίηση και το εμπόριο, ενισχύοντας ερευνητικές προοπτικές και πρακτικές εφαρμογές. Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και συγκεκριμένα το Τμήμα Βιολογικών Εφαρμογών και Τεχνολογιών με επιστημονικώς υπεύθυνο τον καθηγητή John M. Halley συμμετείχε στο δίκτυο για τα μανιτάρια και τις τρούφες (υπεύθυνη συντονισμού: Δρ. Καλλιόπη Στάρα), καθώς και στο δίκτυο για τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά (υπεύθυνη συντονισμού: Δρ. Νικόλαος Μάρκος και Δρ. Αναστασία-Ευσεβεία Τζωρτζάκη).

Φωτογραφία: © smola zoloto kaplya derevo sosna

Ευχαριστίες

Η συγγραφική ομάδα αναγνωρίζει την επανατροφοδότηση και τα σχόλια σε παλαιότερες εκδοχές της παρούσας έκδοσης, εμπλεκόμενων στα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ στο παρελθόν έργα FP7-311919 - StarTree και COST Action FP1203 NWFPs, καθώς και τη συνεισφορά του Παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) και μελών της ομάδας εργασίας του IUFRO «Ξεκλειδώνοντας την βιοοικονομία και τα Μη Ξυλώδη Δασικά Προϊόντα» (IUFRO Task Force Unlocking the Bioeconomy and Non-Timber Forest Products) κατά τη διάρκεια διαδικτυακού σεμιναρίου στις 16-17 Σεπτεμβρίου 2020, και συγκεκριμένα τους: Anastasiya Timoshyna, Elise Heral (TRAFFIC), Celeste Santos e Silva (University Évora), Daniel Moura da Costa Teixeira (Brazil), Katie Meinhold (Rhine-Waal University of Applied Sciences), Kitti Horvath, Sven Walter (FAO) και Jim Chamberlain (USDA, συντονιστής της ομάδας εργασίας IUFRO). Αναγνωρίζουμε επίσης την πολύτιμη συμβολή του Κωνσταντίνου Κουγιουμουτζή, του Νικολάου Μάρκου, της Δέσποινας Βώκου και της Επιτροπής Ερευνών (ΕΛΚΕ) του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην πραγματοποίηση της ελληνικής έκδοσης.

Το βιβλίο αυτό δημοσιεύθηκε αρχικά από τον Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO) και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Δασών (EFI) στην αγγλική γλώσσα με τον τίτλο: "Non-wood forest products for people, nature and the green economy. Recommendations for policy priorities in Europe. A white paper based on lessons learned from around the Mediterranean". Αυτή η ελληνική μετάφραση συντονίστηκε από το EFI και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (Τμήμα ΒΕΤ). Σε περίπτωση ασυμφωνιών, η αρχική γλώσσα θα υπερερεί.

“© EFI και Π.Ι., 2021 (ελληνική έκδοση)”

“ © FAO και EFI, 2021 (αγγλική έκδοση)”

This work was originally published by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and European Forest Institute (EFI) in English as Non-wood forest products for people, nature and the green economy. Recommendations for policy priorities in Europe. A white paper based on lessons learned from around the Mediterranean. This Greek translation was arranged by EFI and the University of Ioannina (Department of Biological Applications and Technology). In the event of discrepancies, the original language will govern.

“© EFI and UOI, 2021 (Greek edition)”

“© FAO and EFI, 2021 (English edition)”

Περιεχόμενα

Συνοπτική Παρουσίαση	04
Δώδεκα δράσεις πολιτικής για την ανάδειξη των ΜΞΔΠ	06
1. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ	08
2. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΞΔΠ: ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΟ ΑΟΡΑΤΟ	12
2.1 ΤΑ ΜΞΔΠ ΚΑΙ ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	14
2.2 ΜΞΔΠ – ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	18
2.3 ΑΝΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	22
3. ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	26
3.1 ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΗ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΜΞΔΠ	29
3.1.1 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΡΟΥ	31
3.1.2 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΒΙΩΣΙΜΩΝ ΕΠΙΠΕΔΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΟΥΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΟΡΟ	33
3.1.3 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΓΡΑΦΩΝ	36
3.2 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΝ ΑΛΥΣΙΔΩΝ ΑΞΙΑΣ	41
3.2.1 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΩΝ ΑΛΥΣΙΔΩΝ ΑΞΙΑΣ	43
3.2.2 ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΚΑΘΕΣΤΩΤΩΝ	49
3.2.3 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ	55
3.3 ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ, ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ, ΚΑΙ ΡΟΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΜΞΔΠ	59
3.3.1 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΞΔΠ	61
3.3.2 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΙΧΝΗΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΣΗΜΑΝΣΗΣ	65
3.3.3 ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	68
3.4 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ	71
3.4.1 ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΣΧΕΤΙΚΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	71
3.4.2 ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	78
3.4.3 ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ, ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ ΕΠΕΚΤΑΣΗΣ	80
4. ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ	82

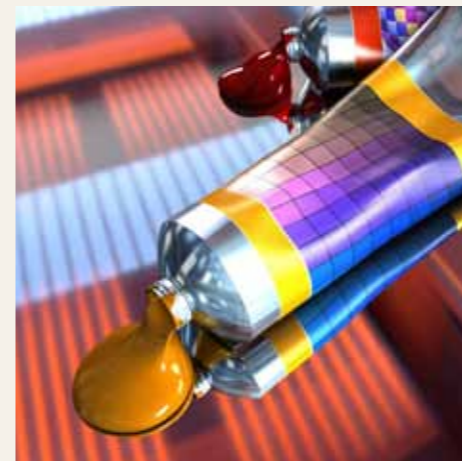
Συνοπτική Παρουσίαση

Τα Μη Ξυλώδη Δασικά Προϊόντα (ΜΞΔΠ) και στα Αγγλικά Non Wood Forest Products (NWF) αποτελούν πολύπλευρο κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Από τον φελλό έως τις φυσικές ρητίνες και από τα μανιτάρια έως τα φαρμακευτικά φυτά και τις πολλές ποικιλίες καρπών και φρούτων του δάσους, τα ΜΞΔΠ αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής.

Συνεισφέρουν στην ανθρώπινη υγεία και ευημερία και στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών, ιδιαίτερα στην κοινωνική και πολιτιστική διάσταση (SDG1 - Μηδενική Φτώχεια, SDG2 - Μηδενική Πείνα, SDG3 - Καλή υγεία και Ευημερία), την περιβαλλοντική διάσταση (SDG13 - Δράση για το Κλίμα και SDG15 - Ζωή στη στεριά) και την οικονομική διάσταση (SDG8 - Αειπρηπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη, SDG9 - Βιομηχανία, Καινοτομία και Υποδομές και SDG12 - Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή). Η τρέχουσα και ιδίως η δυνητική μελλοντική οικονομική αξία των ΜΞΔΠ περνούν σε μεγάλο βαθμό απαρατήρητες στις επίσημες στατιστικές και αναλύσεις πρόβλεψης, καθώς πολλά ΜΞΔΠ αποτελούν μέρος μιας παράτυπης οικονομίας και δεν υπολογίζονται σωστά ή καταχωρούνται ως γεωργικά προϊόντα στις επίσημες καταγραφές. Μια πανευρωπαϊκή έρευνα που έγινε το 2015, υπολόγισε την αξία των ΜΞΔΠ που συλλέγονται στην Ευρώπη σε 23 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, εκ των οποίων περίπου 3,4 δισεκατομμύρια ευρώ διακινούνται στην αγορά μέσω επίσημων και ανεπίσημων διαύλων. Αυτό κυμαίνεται στην ίδια τάξη μεγέθους με τα συνολικά έσοδα από τη στραγγύλη Ξυλεία. Επιπλέον, η Ευρώπη αποτελεί κομβικό παράγοντα στο διεθνές εμπόριο ΜΞΔΠ, εισάγοντας ΜΞΔΠ αξίας 4,2 δισεκατομμύρια ευρώ (50% των παγκόσμιων εισαγωγών) και εξάγοντας ΜΞΔΠ αξίας 3,4 δισεκατομμύρια ευρώ (40% των παγκόσμιων εξαγωγών). Επιπρόσθετα, τα ΜΞΔΠ είναι ενσωματωμένα στην καθημερινή ζωή: το 90% των ευρωπαϊκών νοικοκυριών καταναλώνουν τακτικά ΜΞΔΠ, ενώ το 26% συλλέγει κάποιο είδος ΜΞΔΠ τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, για ατομική κατανάλωση ή πώληση. Περισσότεροι από 60 εκατομμύρια Ευρωπαίοι συλλέκτες, συχνά οργανωμένοι σε ενώσεις, συμμετέχουν σε αυτές τις δραστηριότητες. Οι θετικές επιπτώσεις της ενασχόλησης με τα ΜΞΔΠ ως υποίθριων και παραδοσιακών δραστηριοτήτων στη δημόσια υγεία και ευημερία, αν και δεν καταμετρούνται είναι δύσκολο να υπερεκτιμηθούν.

Ως εκ τούτου, τα ΜΞΔΠ αποτελούν μια εν δυνάμει, πηγή ρύσεων βασισμένων στη φύση, οι οποίες μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στις προτεραιότητες πολιτικής της Ευρώπης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας (European Green Deal, 2019). Οι εν εξελίξει διαδικασίες χάραξης πολιτικής στις οποίες μπορούν να συμβάλουν σημαντικά τα ΜΞΔΠ περιλαμβάνουν τη Δράση της ΕΕ για το Κλίμα, την Κοινή Γεωργική Πολιτική, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά το 2020, τη Νέα Βιομηχανική Στρατηγική για την Ευρώπη (2020), την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα (2020), τη Φαρμακευτική Στρατηγική για την Ευρώπη (2020), τη στρατηγική της ΕΕ «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο», τη Δασική Στρατηγική της ΕΕ και τη δράση της ΕΕ για την Προστασία και Αποκατάσταση των Δασών του Κόσμου (2019).

Αν και υπό το πρίσμα αυτής της δυναμικής, τα ΜΞΔΠ ωστόσο αντιμετωπίζουν κινδύνους και απειλές. Αυτές υπαγορεύονται τόσο από παγκόσμιες όσο και από τοπικές προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή και οι αλλαγές στη χρήση γης, η ανεξέλεγκτη συγκομιδή, η ανεπαρκής διαχείριση και το παράτυπο εμπόριο, μαζί με

τον δύσκολο ανταγωνισμό στην αγορά με αντίστοιχα προϊόντα που βασίζονται σε ορυκτά ή μη ανανεώσιμες πηγές. Οι κίνδυνοι αυτοί επιδεινώνονται από την έλλειψη συστηματικής γνώσης σχετικής, μεταξύ άλλων, με τα επίπεδα επάρκειας των φυσικών πόρων (κατανομή, παραγωγικότητα), τις τεχνικές συγκομιδής και καλλιέργειας, την εξημέρωση, καθώς και επίσημα, αειόπιστα στοιχεία για την παραγωγή, την κατανάλωση και το εμπόριο. Αυτό το κενό στη γνώση αντικατοπτρίζεται επίσης στην έλλειψη κατάλληλων κανονιστικών ρυθμίσεων και διαχείρισης, ορθού ορισμού των μεθόδων παραγωγής, καθώς και κατάλληλης σήμανσης και προτύπων ποιότητας, επηρεάζοντας τελικά τη διαφάνεια και την ασφάλεια των προϊόντων.

Με βάση την ανάλυση των κινδύνων και των περιορισμών για τα ΜΞΔΠ, η παρούσα λευκή βίβλος τονίζει την επείγουσα ανάγκη για δράση και προσδιορίζει ελπιδοφόρες πολιτικές επιλογές για: i) τη διασφάλιση της διατήρησης και της βιωσιμότητας των ΜΞΔΠ, ii) τη δημιουργία ανταγωνιστικών, δίκαιων και βιώσιμων αλυσίδων αξίας, iii) τη βελτίωση της διαφάνειας, των δεδομένων και της ροής πληροφοριών σχετικά με τα ΜΞΔΠ και iv) τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών όσον αφορά πολιτικά και χρηματοοικονομικά θέματα, καθώς και θέματα καινοτομίας.

Η λευκή βίβλος αποτελεί ουσιαστικά μια έκκληση για πολιτική δράση σε διάφορες κλίμακες: προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προώθηση συντονισμένων υπερεθνικών, εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων, τη βελτίωση της υποβολής εκθέσεων για ΜΞΔΠ μεγάλης σημασίας και την ενθάρρυνση της ικνηλασιμότητας, της σήμανσης και των προδιαγραφών για τα ΜΞΔΠ, ιδίως την αξιοποίηση των πληροφοριών σχετικά με τη διαδικασία συλλογής και παραγωγής• προς τις εθνικές ή περιφερειακές αρχές ώστε να υιοθετήσουν καινοτόμα φορολογικά και εργασιακά καθεστώτα και να εφαρμόσουν συστήματα ικνηλασιμότητας, κατά περίπτωση• προς τομεακούς οργανισμούς και εταιρείες για την αύξηση της διαφάνειας στον καθορισμό των τιμών και την ενθάρρυνση της κάθετης και οριζόντιας συνεργασίας κατά μήκος των αλυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ• και προς τα Ηνωμένα Έθνη, τους διεθνείς οργανισμούς και τον ακαδημαϊκό χώρο για την στήριξη των χωρών και των κοινωνικών εταίρων στην υλοποίηση των ανωτέρω βασικών δράσεων, συμπεριλαμβανομένης της συλλογής και εύκολης πρόσβασης σε δεδομένα και στατιστικά στοιχεία για τα ΜΞΔΠ.

Δώδεκα δράσεις πολιτικής για την ανάπτυξη των ΜΞΔΠ

ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΠΟΘΕΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΞΔΠ

3.1.1 Ενίσχυση της βάσης του πόρου

- Εστίαση στην ενεργή διαχείριση των υφιστάμενων δασών
- Αποδοχή της πολυλειτουργικής διαχείρισης για την ενίσχυση της παραγωγής ΜΞΔΠ
- Αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας των αγροδασικών οικοτόπων
- Υποστήριξη μακροπρόθεσμων επενδύσεων στα δάση μέσω του κατάλληλου εξοπλισμού
- Διερεύνηση του ρόλου της εξημέρωσης για την εξασφάλιση της επάρκειας των πιο περιζήτητων ΜΞΔΠ

3.1.2 Διασφάλιση βιώσιμων επιπέδων συγκομιδής και δίκαιης και ασφαλούς πρόσβασης στον πόρο

- Εγγύηση δίκαιης, προβλέψιμης και διαφανούς πρόσβασης στους δασικούς πόρους
- Ρύθμιση και σεβασμός των δικαιωμάτων συλλογής ΜΞΔΠ
- Καθιέρωση επαρκών και ρεαλιστικών ευθυνών και διαδικασιών ελέγχου
- Κατάλληλη εκπαίδευση των απασχολούμενων στον τομέα και των συλλεκτών ΜΞΔΠ
- Ενωμάτωση τεχνολογίας σχετικής με τα ΜΞΔΠ σε ανανεωμένες δασικές και γεωργικές συμβουλευτικές υπηρεσίες

3.1.3 Δημιουργία και βελτίωση συστημάτων παρακολούθησης και απογραφών

- Ενωμάτωση της αξιολόγησης των ΜΞΔΠ ως πόρου στις Εθνικές Απογραφές Δασών
- Υποστήριξη της εκτίμησης των ΜΞΔΠ ως πόρου σε ευρωπαϊκή, εθνική και περιφερειακή κλίμακα
- Καθιέρωση καινοτόμων διαδικασιών για την καταγραφή πληροφοριών σχετικά με τη συλλογή και το εμπόριο των ΜΞΔΠ
- Επένδυση στην έρευνα και την ανάπτυξη συστημάτων αξιολόγησης και παρακολούθησης των ΜΞΔΠ

ΑΞΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΝ ΑΛΥΣΙΔΩΝ ΑΞΙΑΣ

3.2.1 Ανάπτυξη καινοτόμων και χωρικών αλυσίδων αξίας

- Προώθηση της συνδιαχείρισης των δημόσιων δασών
- Υποστήριξη τοπικών αλυσίδων αξίας και τοπικών δικτύων
- Πραγματοποίηση συνεργειών με τον τουρισμό σε χωρικές στρατηγικές ανάπτυξης
- Προώθηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων και μοντέλων κάθετης ολοκλήρωσης
- Υποστήριξη της πιστοποίησης ποιότητας, προέλευσης και βιωσιμότητας
- Ενωμάτωση συστημάτων πληρωμών για περιβαλλοντικές υπηρεσίες

3.2.2 Σχεδιασμός και υιοθέτηση καινοτόμων φορολογικών και εργασιακών καθεστώτων

- Καθορισμός σαφών ορίων σχετικά με την ταυτότητα των παραγωγών
- Υιοθέτηση καινοτόμων φορολογικών καθεστώτων
- Υιοθέτηση κατάλληλων εργασιακών πολιτικών για την αντιμετώπιση της εποχιακής και αδήλωτης εργασίας
- Διευθέτηση των σχέσεων μεταξύ ιδιοκτητών γης και συλλεκτών

3.2.3 Ενίσχυση της ισοδυναμίας και του ρόλου των οργανώσεων των παραγωγών

- Αύξηση της διαφάνειας στη διαμόρφωση των τιμών
- Υποστήριξη παρατηρητηρίων τιμών και σύνδεσή τους με τις προδιαγραφές ποιότητας των προϊόντων
- Δημιουργία κινήτρων, ενίσχυση και συμμετοχικότητα οργανώσεων παραγωγών και συνεταιρισμών

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΠΑΡΟΧΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ, ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΡΟΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΜΞΔΠ

3.3.1 Βελτίωση της αναγνωρισιμότητας των ΜΞΔΠ

- Δημιουργία καταλόγων αναφοράς για ΜΞΔΠ μείζονος σημασίας για βάσεις δεδομένων
- Βελτίωση της καταγραφής των ΜΞΔΠ στα διεθνή συστήματα στατιστικών ταξινομήσεων
- Ενωμάτωση των ΜΞΔΠ σε έρευνες για ατομική/οικιακή κατανάλωση
- Εμπλουτισμός πληροφοριών μέσω στοχευμένων τομεακών ερευνών και ερευνών αγοράς

3.3.2 Διασφάλιση της ικνηλασιμότητας και ενθάρρυνση μιας καινοτόμου σήμανσης

- Συμμόρφωση των εδωδιμων ΜΞΔΠ στις απαιτήσεις ικνηλασιμότητας και σήμανσης τροφίμων
- Θέσπιση νομικών προδιαγραφών ικνηλασιμότητας και συστημάτων επισταμένους έρευνας
- Ενθάρρυνση της πιστοποίησης και των προδιαγραφών ποιότητας σε προαιρετική βάση
- Ενημέρωση και εκπαίδευση των καταναλωτών μέσω της εγγύησης προέλευσης
- Αξιοποίηση των δυνατοτήτων φορητών λύσεων τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας για σήμανση και ικνηλασιμότητα

3.3.3 Διευκόλυνση της πρόσβασης σε δεδομένα και πληροφορίες σχετικές με το εμπόριο

- Προώθηση μελετών κόστους, προσόδων, εμπορίου και τιμών για τα συστήματα παραγωγής ΜΞΔΠ
- Προώθηση της ανταλλαγής γνώσεων μέσω κατευθυντήριων γραμμών ορθής πρακτικής και πλατφόρμων τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας

ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ

3.4.1 Αύξηση της συνοχής σε όλους τους σχετικούς τομείς πολιτικής

- Ενασχόληση με τα ΜΞΔΠ εφαρμόζοντας μια συνεπή προσέγγιση διατήρησης της φύσης και του τοπίου
- Συνοδική προβολή των κοινωνικών και οικολογικών διαστάσεων των ΜΞΔΠ
- Στήριξη της συμμόρφωσης με τους κανονισμούς ασφάλειας τροφίμων και χημικών προϊόντων
- Δημιουργία ίσων όρων ανταγωνισμού εφαρμόζοντας προσεγγίσεις της βιώσιμης και κυκλικής οικονομίας
- Προσαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής για την καλύτερη στήριξη της διατήρησης και ανάπτυξης των ΜΞΔΠ
- Ανάπτυξη συνεκτικών προγραμμάτων για βασικούς τομείς των ΜΞΔΠ σε διαφορετικές κλίμακες

3.4.2 Βελτίωση της χρηματοδοτικής ενίσχυσης

- Καθορισμός της επιθετικότητας των ΜΞΔΠ και των αγροδασικών συστημάτων στις άμεσες ενισχύσεις της ΚΑΠ
- Προώθηση ολοκληρωμένων προσεγγίσεων σχετικών με την αγροτική ανάπτυξη
- Προσαρμογή κονδυλίων αγροτικής ανάπτυξης και άμεσων πληρωμών
- Καλύτερη υποστήριξη των ΜΞΔΠ στο πλαίσιο υφιστάμενων προγραμμάτων και διαθέσιμων πηγών χρηματοδότησης

3.4.3 Προώθηση της καινοτομίας, μεταφοράς γνώσεων και δυνατοτήτων επέκτασης

- Δημιουργία μιας συστημικής προσέγγισης για την προώθηση της καινοτομίας
- Αύξηση της επικέντρωσης της έρευνας στις κοινωνικές-οικολογικές διαστάσεις των ΜΞΔΠ
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων σε οργανισμούς αγροτικής ανάπτυξης
- Ενίσχυση συμβουλευτικών υπηρεσιών στον δασικό τομέα
- Αύξηση της προσοχής για τα ΜΞΔΠ σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

1. Σκοπός της Λευκής Βίβλου

Σε πολλές περιοχές του κόσμου, τα μη Ευρώδη δασικά προϊόντα (ΜΞΔΠ) - όπως ο φελιός, οι ρητίνες, το κόμμι, τα άγρια μανιτάρια, τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά και οι άγριοι καρποί και τα φρούτα του δάσους- συμβάλλουν στην ευημερία με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Συμπληρώνουν το οικογενειακό εισόδημα, ιδίως σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, συμβάλλουν στην επισιτιστική ασφάλεια και αποτελούν σημαντική πηγή θεραπευτικών τρόπων αντιμετώπισης ασθενειών. Αποτελούν επίσης μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πνευματικής ζωής.

Καθώς προέρχονται από φυσικές περιοχές, δασικά τοπία και διαχειριζόμενα δάση, η παραγωγή και η συλλογή τους συνδέονται στενά με τη διαχείριση του τόπου και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Δυστυχώς, για τα περισσότερα ΜΞΔΠ, οι πληροφορίες σχετικά με τη συλλογή, την παραγωγή, το εμπόριο και τη χρήση τους παραμένουν σπάνιες και κατακερματισμένες.

Στην Ευρώπη, οι διαθέσιμες πληροφορίες για τα μη ΜΞΔΠ υποδηλώνουν εν δυνάμει προοπτικές για μεγάλο φάσμα προϊόντων. Η αγοράία αξία της ερασιτεχνικής ενασχόλησης με τη συλλογή ΜΞΔΠ εκτιμάται σε 23 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, με το μεγαλύτερο μέρος να προορίζεται για ατομική κατανάλωση. Το ποσό αυτό βρίσκεται στην ίδια τάξη μεγέθους με τη συνολική αξία της στρογγύλης Ευλείας που διατίθεται στο εμπόριο. Μόνο ένα μικρό μέρος του παραπάνω ποσού διατίθεται στην αγορά μέσω επίσημων αλλιά και άτυπων διαύλων, το οποίο ωστόσο μπορεί να συνεισφέρει σε πάνω από το 10% του συνολικού εισοδήματος σε 4,5 εκατομμύρια νοικοκυριά¹. Τα ΜΞΔΠ υποστηρίζουν βιομηχανικές αλυσίδες αξίας όσον αφορά στον φελιό, την «πράσινη χημεία», τη γαστρονομία και φαρμακευτικά προϊόντα και πολλαπλασιάζουν τον οικονομικό αντίκτυπό τους ως κινητήριος μοχλός του τουρισμού. Εξίσου σημαντικό είναι ότι συνδέονται στενά με δραστηριότητες στον ελεύθερο χρόνο και γενικότερα με τη σχέση των ανθρώπων με τη φύση. Η πολύπλευρη σημασία των ΜΞΔΠ δείχνει την εξαιρετικά μεγάλη μελλοντική δυναμική τους, ιδιαίτερα όταν μια περισσότερο βιώσιμη, δίκαιη και βασισμένη στη φύση αναπτυξιακή προοπτική, αποκτά πολιτική δυναμική, κοινωνική στήριξη και ώθηση στην αγορά. Παραδόξως, τα ΜΞΔΠ θεωρούνται γενικά ότι έχουν χαμηλή οικονομική αξία, παραβλέπονται στις τομεακές πολιτικές και υποβιβάζονται σε δευτερεύουσες - μη Ευρώδεις - καρπώσεις σε δασικές νομοθετικές ρυθμίσεις και πρακτικές διαχειρίσεις σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η παρούσα λευκή βίβλος αποτελεί μια έκκληση για την αναγνώριση και ανάδειξη της δυναμικής των ΜΞΔΠ, ώστε αυτά να συμβάλλουν στις προτεραιότητες πολιτικής στην Ευρώπη, ιδιαίτερα όσον αφορά τη σχέση με την αγροτική ανάπτυξη, τη διατήρηση της φύσης και την ανθρώπινη ευημερία. Δείχνει πώς η αξιοποίηση της δυναμικής των ΜΞΔΠ θα μπορούσε να συμβάλει στην πετυχημένη εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, καθώς και σε μια περισσότερο πράσινη και βιώσιμη επανεκκίνηση της οικονομίας μετά την πανδημία COVID 19. Επιπλέον, η αξιοποίηση της δυναμικής των ΜΞΔΠ θα μπορούσε να συμβάλει σημαντικά στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ. Ως εκ τούτου, η λευκή βίβλος προσδιορίζει βασικούς τομείς που απαιτούν επείγουσα πολιτική προσοχή και προτείνει συγκεκριμένες δράσεις που

¹ Lovrić et al., 2020. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>

Επισήμανση 1.

Μη Ξυλώδη δασικά προϊόντα: ένας ορισμός σε εκκρεμότητα

«... αγαθά βιολογικής προέλευσης εκτός της Ξυλείας, τα οποία προέρχονται από δάση, άλλες δασικές εκτάσεις και δένδρα εκτός δασών»

(FAO, 1999)⁷

«Κάθε ακατέργαστο ή μεταποιημένο προϊόν, εξαιρουμένης της Ξυλείας, που παράγεται από εγχώριο ή άγριο βιολογικό πόρο που βρίσκεται εντός δασών και δασικών εκτάσεων και το οποίο συγκομίζεται είτε για οικιακή κατανάλωση, είτε για εμπορία. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο πόρος μπορεί να καλλιεργείται ή να προέρχεται από τροποποιημένα ή μη φυσικά συστήματα (όπως ορισμένα εδώδιμα φυλλώδη φυτά), αλλά δεν μπορεί να θεωρηθεί ως συμβατική γεωργική καλλιέργεια»

(SHACKLETON ET AL., 2010)⁸

«...αγαθά που προέρχονται από δάση και τα οποία αποτελούν υλικά και φυσικά αντικείμενα βιολογικής προέλευσης, εκτός του Ξύλου»

(FAO, 2015)⁹

«Άγρια και ημι-άγρια μη Ξυλώδη δασικά είδη και τα προϊόντα τους, καθώς και προϊόντα σε πρώιμο στάδιο εξημέρωσης [...] και με αναφορά σε ειδικές υπηρεσίες που σχετίζονται με τα ΜΞΔΠ [...]»

(WOLFSLEHNER ET AL., 2019)¹⁰

θα μπορούσαν να αναληφθούν από φορείς λήψης αποφάσεων, βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς και κοινωνικούς παράγοντες σε παγκόσμια, υπερεθνική, εθνική και περιφερειακή κλίμακα στην Ευρώπη και σε άλλα μέρη του κόσμου.

Οι πληροφορίες και οι προτάσεις που περιλαμβάνονται εδώ είναι το αποτέλεσμα πολυσυμμετοχικών διεργασιών και διδαγμάτων που αντλήθηκαν από ολόκληρη τηλεκάνη της Μεσογείου στο πλαίσιο πρωτοβουλιών του χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ θεματικού δικτύου INCREdible². Συνέβαλε επίσης η κεφαλαιοποίηση προηγούμενων ερευνών που πραγματοποιήθηκαν από το Έβδομο Πρόγραμμα Πλαίσιο StarTree³, καθώς και από τη Δράση COST FP1203 (Ευρωπαϊκό δίκτυο για τα ΜΞΔΠ)⁴ με την πολύτιμη συμβολή της ομάδας της IUFRO (INTERNATIONAL UNION OF FOREST RESEARCH ORGANIZATIONS - Διεθνής Ένωση Οργανισμών Δασικών Ερευνών) για το «Εκκλειδωμά» της βιοοικονομίας και των ΜΞΔΠ⁵. Τα έργα αυτά αντιπροσωπεύουν από κοινού μια ολοκληρωμένη προσπάθεια κατανόησης και υποστήριξης της βιώσιμης χρήσης των ΜΞΔΠ, με τη συμμετοχή αρκετών εκατοντάδων ερευνητών, επαγγελματιών, ιδιοκτητών δασών, μεταποιητών ΜΞΔΠ και άλλων εμπειρογνομόνων.

Το 1999, ο FAO όρισε τα ΜΞΔΠ ως «... προϊόντα [που] αποτελούνται από αγαθά βιολογικής προέλευσης εκτός της Ξυλείας, τα οποία προέρχονται από δάση, άλλες δασικές εκτάσεις και δένδρα εκτός δασών» (Επισήμανση 1). Η παρούσα λευκή βίβλος αφορά ειδικά ΜΞΔΠ που βασίζονται σε φυτά και μανιτάρια (άγριοι καρποί και φρούτα του δάσους, άγρια μανιτάρια και τρούφες, αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, φελλός, φυσικές ρητίνες), με ιδιαίτερη έμφαση σε εδώδιμα προϊόντα, μετά τις συστάσεις της Επιτροπής για την Παγκόσμια Επισιτιστική Ασφάλεια (Committee on World Food Security, 2017) και της Παγκόσμιας Ομάδας Εμπειρογνομόνων Δασικών Θεμάτων (Global Forest Experts Panel - GFEP, 2015) σχετικά με τη συμβολή των δασών στην επισιτιστική ασφάλεια και την διατροφή⁶. Ωστόσο, πολλά από τα θέματα που συζητούνται εδώ ισχύουν επίσης για ζωικά προϊόντα (θηράματα, άγριο κρέας, μέλι) και τη βόσκηση, καθώς και για ορι-

σμένες άυλες οικοσυστημικές λειτουργίες των δασικών οικοσυστημάτων. Στην πραγματικότητα, επηρεάζουν και άλλα προϊόντα, που δεν προέρχονται από δάση, αλλά από άλλους τύπους οικοτόπων, όπως από ψηλά βουνά, την τούνδρα, ερήμους, υγροτόπους, βοσκότοπους ή παράκτιες περιοχές. Αν και αυτή η λευκή βίβλος έχει έντονη μεσογειακή γεύση, οι πληροφορίες και οι προτάσεις της έχουν επίσης ισχύ σε ολόκληρη την Ευρώπη και σε άλλα χωρικά πλαίσια.

² <https://incredibleforest.net>

³ <https://star-tree.eu>

⁴ COST Action on Non Wood Forest Products <https://www.nwfps.eu>

⁵ <https://www.iufro.org/science/task-forces/bioeconomy-and-non-timber-forest-products>

⁶ <http://www.fao.org/3/i3710e/i3710e.pdf>

⁷ <http://www.fao.org/3/x2450e/x2450e0d.htm#fao%20forestry>

⁸ Shackleton, S., Cocks, M., Dold, T., Kaschula, S., Mbatia, K., Mickels-Kokwe, G. and Von Maltitz, G. 2010. Non-wood forest products: Description, use and management in E. Chidumayo and D. Gumbo (eds.) The dry forests and woodlands of Africa: Managing for products and services. Earthscan, London.

⁹ <http://www.fao.org/3/a-i4793e.pdf>

¹⁰ <https://www.efi.int/publications-bank/non-wood-forest-products-europe-seeing-forest-around-trees>

2. Η πολιτική σημασία των ΜΞΔΠ: Αποκαλύπτοντας το αόρατο

Τα ΜΞΔΠ αποτελούν μέρος του φυσικού κεφαλαίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Συμβάλλουν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους στην ανθρώπινη υγεία και ευημερία. Είναι επίσης σημαντικοί φυσικοί πόροι που στηρίζουν βιώσιμες αλυσίδες αξίας της βιοοικονομίας, πράσινες θέσεις εργασίας και τη δημιουργία μειωμένου αποτυπώματος άνθρακα, καθώς και ανανεώσιμων προϊόντων. Ωστόσο, αυτή η σημαντική συμβολή και ο ρόλος των ΜΞΔΠ στη δυνατότητα παροχής μυριάδων λύσεων βασισμένων στη φύση ως απάντηση στις σημερινές προκλήσεις συχνά υποεκτιμώνται ή μοιάζουν ανύπαρκτοι.

Τα ΜΞΔΠ μας παρέχουν ευκαιρίες ώστε να προχωρήσουμε προς τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs, *Sustainable Development Goals*) ενσωματώνοντας σε αυτούς τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές τους διαστάσεις. Τα ΜΞΔΠ, χρησιμοποιούμενα με σύνεση, μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στις προτεραιότητες πολιτικής της Ευρώπης εντός του πλαισίου που ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και σε διαδικασίες πολιτικής που βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη. Τέλος, εξετάζοντας πιο προσεκτικά τις ανεκμετάλλευτες δυνατότητες των ΜΞΔΠ και τις κύριες προκλήσεις που εμποδίζουν την υλοποίηση της δυναμικής τους, μπορούμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο μια νέα εστίαση και προσέγγιση θα αναδείκνυαν τον σημαντικό ρόλο τους στον σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών αγροτικής ανάπτυξης, παρέχοντας εισόδημα στους ανθρώπους της υπαίθρου με βιώσιμο και δίκαιο τρόπο, μετασχηματίζοντας μη βιώσιμα συστήματα τροφίμων και στηρίζοντας τις φιλοδοξίες της ευρωπαϊκής πολιτικής προς μια περισσότερο πράσινη οικονομία.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ
ΤΩΝ ΜΞΔΠ:
ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΟ
ΑΟΡΑΤΟ

2.1 Τα ΜΞΔΠ και οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης

Τα ΜΞΔΠ αποτελούν κεντρικό στοιχείο της βιώσιμης ανάπτυξης και της αειφορικής διαχείρισης των δασών. Οι έννοιες αυτές επισημάνθηκαν στις διεθνείς συμφωνίες μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Ρίο (1992), όπως στη δεύτερη και τρίτη ευρωπαϊκή υπουργική διάσκεψη για την προστασία των δασών στην Ευρώπη (ιδιαίτερα στο Ελσίνκι το 1993 και στη Λισαβόνα το 1998)¹¹. Παρά τα κατακερματισμένα δεδομένα και τα σημαντικά κενά γνώσης, υπάρχουν ολοένα και περισσότερα στοιχεία σχετικά με τη σημαντική δυναμική των ΜΞΔΠ, ώστε αυτά να συμβάλλουν στην επίτευξη των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά την κοινωνική και πολιτιστική, αλλά και την περιβαλλοντική και οικονομική τους διάσταση.

Εικόνα 1. Οι στόχοι των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
<https://sdgs.un.org/goals>

Κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις

SDG1 Μηδενική Φτώχεια, SDG2 Μηδενική Πείνα, SDG3 Καλή υγεία και Ευημερία, SDG5 Ισότητα των φύλων, SDG10 Λιγότερες Ανεπισημάντες

Η συλλογή και η παραγωγή ΜΞΔΠ αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Πριν από την έλευση της γεωργίας, οι Ευρωπαίοι ήταν κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες και εξαρτούσαν την επιβίωσή τους στους άγριους πόρους. Η γεωργία δεν αντικατέστησε ποτέ πλήρως τα δάση ως τόπους παροχής διαφόρων τύπων πόρων και, μέχρι πριν από περίπου 200 χρόνια, τα δάση χρησιμοποιούνταν κυρίως για πολυλειτουργικούς σκοπούς ενώ η διαχείρισή τους δεν ήταν προσαρμοσμένη στην παραγωγή Ευλείας. Πρόσφατες έρευνες¹² δείχνουν ότι το 90% των νοικοκυριών της Ευρώπης καταναλώνει τακτικά ΜΞΔΠ, ενώ το 26% συλλέγει κάποιου είδους ΜΞΔΠ τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, για ατομική κατανάλωση ή πώληση. Αυτό συνεπάγεται σε πάνω από 60 εκατομμύρια Ευρωπαίους συλλέκτες, συχνά οργανωμένους σε δυναμικές ενώσεις ή συλλόγους, όπως αυτούς των μανιταρόφιλων. Αυτές οι υπαίθριες δραστηριότητες αποτελούν τη συνέχεια παραδοσιακών χρήσεων και γνώσεων αιώνων, που φέρουν μαζί τους μια πνευματική και πολιτιστική διάσταση, όπως μοναδικές γαστρονομικές παραδόσεις¹³ και έναν περισσότερο ενεργό τρόπο ζωής με έντονα προσωπικό ύφος.

Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην καλή υγεία και ευημερία. Πολλά ΜΞΔΠ συνιστούν μέρος των παραδοσιακών συστημάτων διατροφής, αποτελούν θρεπτικές τροφές, είναι προσαρμοσμένα στις συνθήκες του τόπου τους και συμβάλλουν όλο και περισσότερο στις τοπικές, περιφερειακές και διεθνείς αλυσίδες αξίας τροφίμων (HLPE, 2017)¹⁴. Ο ρόλος των διαφοροποιημένων διατροφικών συνθειών που βασίζονται στην τοπική βιοποικιλότητα και τις παραδοσιακές και τοπικές τροφές, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα ΜΞΔΠ, είναι καλά τεκμηριωμένος με πολλές μελέτες περίπτωσης και παραδείγματα από όλο τον κόσμο (FAO, 2009¹⁵ • FAO, 2013B¹⁶). Η τάση για «φυσικά τρόφιμα», «υπερτροφές» και η επανεμ-

φανιζόμενη έμφαση στην ποιότητα και την ποικιλομορφία της διατροφής δημιουργούν περαιτέρω ευκαιρίες για την αξιοποίηση του τοπικού πολιτισμού και των διατροφικών πόρων.

Τα ΜΞΔΠ στηρίζουν την επιβίωση αγροτικών περιοχών της Ευρώπης. Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην επισιτιστική ασφάλεια των νοικοκυριών και συνεισφέρουν στα προϊόντα τοπικής προέλευσης σε πολλές χώρες σε όλο τον κόσμο, ανεξάρτητα από το καθεστώς ανάπτυξής τους. Η αξία των ΜΞΔΠ που διατίθενται στο εμπόριο στην Ευρώπη, έχει εκτιμηθεί σε 4 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως, σχεδόν 20% της αξίας της στρογγύλης Ευλείας που διατίθεται στο εμπόριο (Forest Europe, 2020)¹⁷. Αυτό θα μπορούσε να αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 10% του εισοδήματος 4,5 εκατομμυρίων νοικοκυριών. Η αξία των ανεπισημάντων προϊόντων και αυτών που προορίζονται για ατομική κατανάλωση ωστόσο, ίσως είναι επτά έως δέκα φορές μεγαλύτερη¹⁸. Επιπλέον, τα ΜΞΔΠ αποτελούν σημαντική κινητήρια δύναμη για τον αγροτουρισμό σε πολλές περιοχές.

Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη, την ισορροπία μεταξύ των φύλων και την ισότητα. Ενώ ο τομέας της δασοπονίας και της παραγωγής Ευλείας, ο οποίος απασχολεί άμεσα περίπου 3,8 εκατομμύρια ανθρώπους στην Ευρώπη¹⁹, κυριαρχείται σαφώς από άνδρες, στη συλλογή, τη μεταποίηση και το εμπόριο πολλών ΜΞΔΠ, όπως τα φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά, οι γυναίκες διαδραματίζουν κεντρικότερο ρόλο. Η συγκομιδή των ΜΞΔΠ παρέχει επίσης θέσεις εργασίας στον αγροτικό τομέα και σημαντική πηγή εισοδήματος για άτομα που δεν έχουν πολλές εναλλακτικές λύσεις.

¹² <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>

¹³ Βλ. έρευνα για παράδειγμα: Borelli, T.; Hunter, D.; Powell, B.; Ulian, T.; Mattana, E.; Termote, C.; Pawera, L.; Beltrame, D.; Penafiel, D.; Tan, A.; Taylor, M.; Engels, J. Born to Eat Wild: An Integrated Conservation Approach to Secure Wild Food Plants for Food Security and Nutrition. *Plants* 2020, 9, 1299. <https://doi.org/10.3390/plants9101299>

¹⁴ <http://www.fao.org/3/i7395e/i7395e.pdf>

¹⁵ <http://www.fao.org/3/i0370e/i0370e00.htm>

¹⁶ <http://www.fao.org/3/i3144e/i3144e00.htm>

¹⁷ https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2016/08/SoEF_2020.pdf

¹⁸ Lovrić M, Riccardo Da Re R, Enrico Vidale E, Irina PrakoFieva I, Jennifer Wong J, Davide Pettenuella D, Pieter Johannes Verkerk PJ, Robert Mavsar R (2020) Non-wood forest products in Europe – A quantitative overview. *Forest Policy and Economics* 116, 102175, <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>

¹⁹ 0,5 εκατομμύριο άνθρωποι στη δασοπονία και 3,3 εκατομμύρια άνθρωποι σε βιομηχανίες Ευρώπης. Βλ. έρευνα: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/29576.pdf>

¹¹ https://foresteurope.org/wp-content/uploads/2016/11/Commitments_all.pdf

Περιβαλλοντική διάσταση

SDG12 Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή,
SDG13 Δράση για το Κλίμα, **SDG15** Ζωή στη στεριά

Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν στην **αιφορική διαχείριση**. Τα περισσότερα ΜΞΔΠ συλλέγονται σε δάση που δεν διαχειρίζονται μόνο γι' αυτόν τον σκοπό, παρέχουν συμπληρωματικές πηγές εισοδήματος που είναι ιδιαίτερα σημαντικές σε περιοχές επιρρεπείς σε δασικές πυρκαγιές και σε περιοχές όπου η αξία της Ευλείας είναι χαμηλή, όπως συμβαίνει συχνά στις περιοχές της Μεσογείου. Έτσι, συμβάλλουν στην αύξηση της αποδοτικότητας των χρήσεων γης, στην αποτροπή της εγκατάλειψης της υπαίθρου και στην παροχή ευκαιριών για τη βελτίωση των οικολογικών συνθηκών των δασών μέσω της ενεργούς διαχείρισης.

Τα ΜΞΔΠ διαφοροποιούν τη διαχείριση των δασών στην Ευρώπη²⁰. Πάνω από 5 εκατομμύρια εκτάρια (Μha) δασών και μεγάλες εκτάσεις άλλων δασικών περιοχών αποτελούν αντικείμενο διαχείρισης, κυρίως για την παραγωγή διαφορετικών ΜΞΔΠ ή χρησιμοποιούνται ταυτόχρονα για την παραγωγή Ευλείας, τη βόσκηση ή άλλες οικοσυστημικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των αγροδασικών συστημάτων. Αυτά περιλαμβάνουν 2,5 Μha καστανιάς (*Castanea sativa*), 1,5 Μha φελλοδρυός (*Quercus suber*), 1 Μha κουκουναριάς (*Pinus pinea*) και 0,2 Μha πεύκης για την παραγωγή ρητίνης (κυρίως *Pinus pinaster*). Τα συστήματα διαχείρισης σε αυτά τα δάση είναι γενικά εκτεταμένα και πολυλειτουργικά, με χαμηλές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, καθώς τα επίπεδα συγκομιδής παρακολουθούνται και ρυθμίζονται. Η επέκταση της έκτασης των δασών που διαχειρί-

ζονται για ΜΞΔΠ προσφέρει ενδιαφέρουσες δυνατότητες για τη διαχείριση και διατήρηση του τοπικού μωσαϊκού.

Τα ΜΞΔΠ είναι καθοριστικής σημασίας για τη διατήρηση υψηλής βιοποικιλότητας αγροοικοσυστημάτων και άλλων οικοτόπων προτεραιότητας, όπως τα τέσσερα Μha των ανοιχτών δρυοδασών (στα πορτογαλικά *montado* και στα ισπανικά *dehesa*). Η ενεργή συνδιαχείριση για την παραγωγή φελλού, βελανιδιών και συχνά επίσης μανιταριών ή άλλων ΜΞΔΠ, συμβάλλει στη διατήρηση τύπων οικοτόπων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, π.χ. Οικότοπος 9330 «Δάση με *Quercus suber*», 9340 «Δάση με *Quercus ilex* και *Quercus rotundifolia*», 6310 «*Dehesas* με αειθαλή *Quercus spp.*», όπου η διατήρηση της βιοποικιλότητας σχετίζεται αυστηρά με τη διαχείριση από τον άνθρωπο. Υπάρχουν και άλλοι οικοτόποι προτεραιότητας, όπως ο οικοτόπος 9540 «Μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά είδη πεύκων της Μεσογείου», τα οποία έχουν διατηρηθεί, σε μεγάλο βαθμό, λόγω της παραγωγής ρητίνης ή κουκουναριών.

Οικονομική διάσταση

SDG8 Αειπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη, **SDG9** Βιομηχανία Καινοτομία και Υποδομές, **SDG12** Υπεύθυνη Κατανάλωση και Παραγωγή

Η τρέχουσα και δυνητική **οικονομική διάσταση** των ΜΞΔΠ δεν αποτυπώνεται στις στατιστικές και στις προβλέψεις, καθώς πολλά ΜΞΔΠ αποτελούν μέρος μιας παράτυπης οικονομίας ή καταχωρούνται ως γεωργικά προϊόντα στα επίσημα αρχεία. Ωστόσο, το ετήσιο παγκόσμιο εισόδημα από τα ΜΞΔΠ εκτιμήθηκε από τον FAO σε 88 δισεκατομμύρια δολάρια (67 δισεκατομμύρια ευρώ) για το 2011²¹, αν και το ποσό αυτό αποτελεί τεράστια υποεκτίμηση της πραγματικής αξίας: μόνο στην Κίνα, η εκτιμώμενη αξία των ΜΞΔΠ, συμπεριλαμβανομένων συστατικών που χρησιμοποιούνται στην παραδοσιακή κινεζική ιατρική και εδωδιμων δασικών προϊόντων, ανέρχεται σε περίπου 73 δισεκατομμύρια δολάρια (51 δισεκατομμύρια ευρώ)²². Η συνεκτίμηση της αξίας της ατομικής κατανάλωσης θα αύξανε το ποσό κατά μια τάξη μεγέθους.

Τα ΜΞΔΠ προμηθεύουν με πρώτες ύλες **βιολογικής βάσης βιομηχανικούς τομείς**. Ο φελλός είναι ο δεύτερος σημαντικότερος εξαγωγικός τομέας στην Πορτογαλία (1,2 δισεκατομμύρια ευρώ, δηλαδή το 61% των παγκόσμιων εξαγωγών φελλού)²³. Οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες χημικών προϊόντων πεύκης έχουν άμεσα έσοδα ύψους 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ (25% της παγκόσμιας χημικής βιομηχανίας πεύκης) και βασίζονται σχεδόν εξ' ολοκλήρου σε εισαγόμενους πόρους²⁴. Οι φυσικές τανίνες αποτελούν βασικό στοιχείο της ιταλικής βιομηχανίας δέρματος. Τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις αγορές καλλυντικών, λειτουργικών

τροφίμων και φαρμακευτικών προϊόντων. Η ευρωπαϊκή αγορά καλλυντικών και προϊόντων προσωπικής φροντίδας εκτιμάται σε 79,8 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως (2019) και είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο με τεράστιες δυνατότητες ανάπτυξης²⁵.

Η Ευρώπη αποτελεί βασικό παράγοντα στο εμπόριο των ΜΞΔΠ. Η ΕΕ ευθύνεται σχεδόν για το ήμισυ των παγκόσμιων εισαγωγών ΜΞΔΠ (4,2 δισεκατομμύρια ευρώ) και το 40% των εξαγωγών (3,4 δισεκατομμύρια ευρώ), αν και φυσικά οι εγχώριες αλυσίδες αξίας από την παραγωγή έως την κατανάλωση δεν αντικατοπτρίζονται σε αυτές τις στατιστικές διεθνούς εμπορίου²⁶. Η Ευρώπη είναι η παγκόσμια επικεφαλής στην προμήθεια προϊόντων με βάση τον φελλό και συναφή του προϊόντα, κάστανων και κουκουναριών της Μεσογείου και κατέχει σημαίνουσα θέση στις αγορές τρούφας, φυτικών τανίνων και άγριων μανιταριών. Για τα περισσότερα ΜΞΔΠ ωστόσο, η Ευρώπη είναι καθαρός εισαγωγέας. Το 2014, για παράδειγμα, η Ευρώπη εισήγαγε φυτικές πρώτες ύλες αξίας 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, το 70% εκ των οποίων προέρχονταν από τη συλλογή άγριων αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών από αναπτυσσόμενες χώρες (UNODC, 2016)²⁷.

²⁰ Ειδικοί συμμετέχοντες στο πρόγραμμα INCREDible θεωρούν ότι σήμερα λιγότερο από το 2% των ευρωπαϊκών δασών και άλλων δασικών εκτάσεων διαχειρίζονται κυρίως για τα ΜΞΔΠ, αν και πιθανώς περισσότερο από το 80% αυτών των δασικών εκτάσεων παρέχει φυσικούς πόρους πέραν της Ευλείας. Το κυνήγι λαμβάνει χώρα σε έκταση μεγαλύτερη από το 75% τέτοιων εκτάσεων, τα μανιτάρια και τα φρούτα του δάσους συλλέγονται σε έκταση μεγαλύτερη από το 33% και περίπου το 5% των δασικών εκτάσεων υποστηρίζει τη βόσκηση. Πριν αναπτυχθεί μια δασοπονία προσανατολισμένη στην παραγωγή Ευλείας, πριν από περίπου 250 χρόνια, οι χρήσεις αυτές ήταν ευρέως διαδεδομένες και αναγνωρίσιμες σε όλες σχεδόν τις δασικές εκτάσεις της Ευρώπης. Η αναγνώριση της ανθεκτικότητας τέτοιων χρήσεων θα συμβάλει στην αποκατάσταση ιστορικών τοπίων και των άλλων αξιών των δασών.

²¹ FAO State of the World's Forests (2014) <http://www.fao.org/3/i3710e/i3710e.pdf>

²² Sheppard et al., 2020. <https://doi.org/10.1007/s40725-019-00107-1>

²³ http://apcor.pt/wp-content/uploads/2019/02/CORK-SECTOR-IN-NUMBERS_EN.pdf and <http://www.worldstopexports.com/top-cork-exporting-countries/>

²⁴ <https://www.pinechemicals.org/news/292194/GLOBAL-IMPACT-OF-THE-MODERN-PINE-CHEMICAL-INDUSTRY.htm>

²⁵ <https://cosmeticseurope.eu/cosmetics-industry/>; <http://www.fao.org/documents/card/en/c/ca8590en/>

²⁶ Amici et al., 2020. in: <https://www.bod.de/buchshop/non-wood-forest-products-in-europe-9783752675290>

²⁷ UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). World Wildlife Crime Report: Trafficking in protected species, New York: 2016. 98pp.

2.2 ΜΞΔΠ – απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη των προτεραιοτήτων πολιτικής της Ευρώπης

Τα ΜΞΔΠ βρίσκονται στο επίκεντρο λύσεων που βασίζονται στο φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας προς όφελος των ανθρώπων και της φύσης. Μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά σε πολλούς φιλόδοξους στόχους της ευρωπαϊκής πολιτικής, όπως αυτούς που σχετίζονται με την αειφορική διαχείριση, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την κυκλική βιοοικονομία, την επανεκκίνηση της πράσινης οικονομίας, υγιεινά και επαρκή διατροφικά συστήματα, τον βιώσιμο τουρισμό, τις πράσινες θέσεις εργασίας και τη δημόσια υγεία-ευημερία και πράσινη ανάκαμψη για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας λόγω COVID-19. Ειδικότερα, τα ΜΞΔΠ μπορούν να διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στην υλοποίηση των ακόλουθων υφιστάμενων ευρωπαϊκών πρωτοβουλιών και στρατηγικών.

1. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (2019)²⁸.

Τα ΜΞΔΠ μπορούν να συμβάλουν στη μετάβαση προς μια οικονομία με ουδέτερο ισοζύγιο άνθρακα, κυκλική, και προς την κατεύθυνση της βιοοικονομίας. Οι φυσικές ρητίνες και ο φελήλος, μαζί με τις μη ενεργειακές χρήσεις του ταλλήλαιου²⁹ και τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα Ευλείας μπορούν σημαντικά να αντικαταστήσουν μη ανανεώσιμα υλικά υψηλού αποτυπώματος άνθρακα σε πολυάριθμες εφαρμογές. Τα εδώδιμα ΜΞΔΠ μπορούν να συμβάλλουν σε ένα δίκαιο, υγιεινό και φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα διατροφής, μειώνοντας την ανάγκη χρήσης χημικών φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων και αντιβιοτικών. Οι τοπικές αγορές και οι στρατηγικές ανάπτυξης που βασίζονται στην τοπικότητα μπορούν να αξιοποιήσουν την ελκυστικότητα των ΜΞΔΠ για τη στήριξη πράσινων αγροτικών θέσεων εργασίας, ιδίως σε ορεινές και άλλες περιθωριοποιημένες περιοχές.

2. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική μετά το 2020 (ΚΑΠ)³⁰

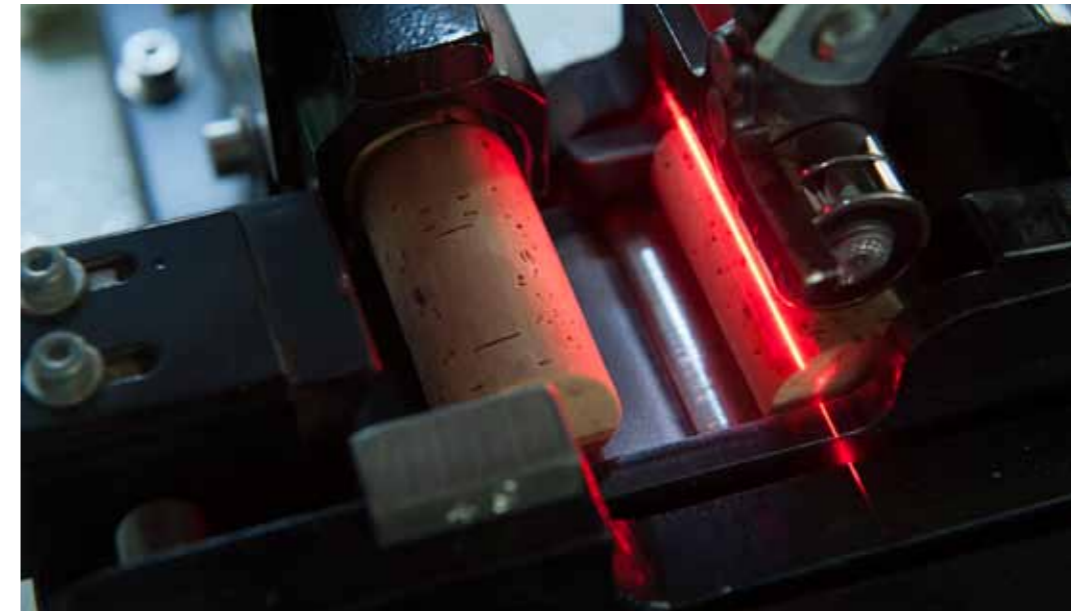
Θέτει νέους φιλόδοξους στόχους για «βιωσιμότητα, διαφύλαξη της θέσης της γεωργίας στο επίκεντρο της κοινωνίας της Ευρώπης» και στήριξη του «οικονομικού μέλλοντος των αγροτών μέσω της προώθησης ενός έξυπνου, ανθεκτικού και διαφοροποιημένου αγροτικού τομέα που ενισχύει τον κοινωνικοοικονομικό ιστό των αγροτικών περιοχών». Οι αλυσίδες αξίας της αγροδασοπονίας και των ΜΞΔΠ είναι εξαιρετικά οχήματα για τη διεύρυνση του αγροτικού εισοδήματος αξιοποιώντας και άλλους τομείς, τη διατήρηση μιας σύνθετης γεωργίας πολλαπλών υπηρεσιών και την επανασύνδεση των ανθρώπων με τις αγροτικές περιοχές και τα φυσικά οικοσυστήματα. Η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Αγροδασοκομίας (EURAF) εκτιμά ότι αγροδασοκομικά συστήματα θα μπορούσαν να δημιουργηθούν ή να αναγεννηθούν σε 90 εκατομμύρια εκτάρια καλλιέργειας γης και σε 24 εκατομμύρια εκτάρια στην ΕΕ των 27 και προτείνει 12,8 εκατομμύρια εκτάρια ως περιοχές προτεραιότητας. Σε περιοχές γύρω από

τη Μεσόγειο και σε εύφλεκτες περιοχές, αυτό θα συμβάλει σημαντικά στον μετριασμό του κινδύνου δασικών πυρκαγιών³¹.

3. Η Νέα Ευρωπαϊκή Βιομηχανική Στρατηγική (2020)³². Τα ΜΞΔΠ μπορούν να παρέχουν πρώτες ύλες και υλικά υψηλής αξίας για διαφορετικούς βιομηχανικούς τομείς και κυρίως για την πράσινη χημική βιομηχανία. Μπορούν να υποστηρίξουν τη «Μακροχρόνια Στρατηγική για το 2050»³³ των ευρωπαϊκών χημικών βιομηχανιών, η οποία αναγνωρίζει την αύξηση της βιωσιμότητας, τη μείωση των εκπομπών και την κυκλικότητα ως ορισμένες από τις βασικές προκλήσεις της. Τα συστατικά φυσικής προέλευσης μπορούν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στον στόχο των ευρωπαϊκών βιομηχανιών καλλυντικών να στηρίξουν τη βιώσιμη ανάπτυξη³⁴, «μειώνοντας το περιβαλλοντικό αποτύπωμα, δημιουργώντας ποιοτικές θέσεις εργασίας και ενισχύοντας τις κοινωνικές αξίες των κοινοτήτων από όπου τα προϊόντα προέρχονται, κατασκευάζονται (συμπεριλαμβανομένης της αλυσίδας αξίας) ή διατίθενται στην αγορά», αυξάνοντας την εξάρτηση των βιομηχανιών καλλυντικών σε φυσικά και βιοβιο-

γικά συστατικά. ΜΞΔΠ, όπως ο φελήλος, η φυσική ρητίνη και οι τανίνες, μπορούν επίσης να διαδραματίσουν ένα ρόλο στο «πρασίνισμα» του τομέα των κατασκευών, της μεταποίησης και της μόδας.

4. Η Στρατηγική της ΕΕ για τη Βιοποικιλότητα για το 2030³⁵ θέτει φιλόδοξους στόχους για την προστασία της φύσης και την αντιστροφή της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων και αποσκοπεί στην επέκταση και αποτελεσματική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών (έως το 30% της χερσαίας έκτασης), στην επέκταση των αγροοικολογικών πρακτικών (σε πάνω από το 25% της παραγωγικής χερσαίας έκτασης), στη μείωση της χρήσης φυτοφαρμάκων κατά 50% και στην αποκατάσταση των εδαφών στο πλαίσιο πρακτικών βιολογικής διαχείρισης. Τα ΜΞΔΠ συμβάλλουν σε μια διαφοροποιημένη και χαμηλής έντασης διαχείριση, συμβάλλοντας στη διατήρηση των πλούσιων σε βιοποικιλότητα αγροοικοσυστημάτων και συνδέοντας τους ανθρώπους με τις φυσικές περιοχές με

Φωτογραφία: Amorim Cork

²⁸ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

²⁹ Το ταλλήλαιο είναι ένα υποπροϊόν που παράγεται κατά τη διαδικασία παραγωγής ποτηριού Εύλου.

³⁰ https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_en

³¹ EURAF Policy Briefing No 2, Sept 2020; <https://www.researchgate.net/profile/Paul-Burgess-3/publication/Agroforestry-as-a-sustainable-land-use-option-to-reduce-wildfires-risk-in-European-Mediterranean-areas.pdf>

³² https://ec.europa.eu/growth/industry/policy_en

³³ European Chemical Industry Council (CEFIC) vision for 2050

³⁴ Cosmetics Europe initiatives for sustainable development,

³⁵ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu-biodiversity-strategy-2030_en

ποικίλους τρόπους. Έτσι, τα ΜΞΔΠ μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην επίτευξη αυτών των στόχων, όπως αυτοί αναγνωρίζονται από την *Ευρωπαϊκή Επιχειρησιακή Πλατφόρμα για τη Βιοποικιλότητα*³⁶ και τον συνασπισμό *Επιχειρηματικότητα για τη Φύση*³⁷.

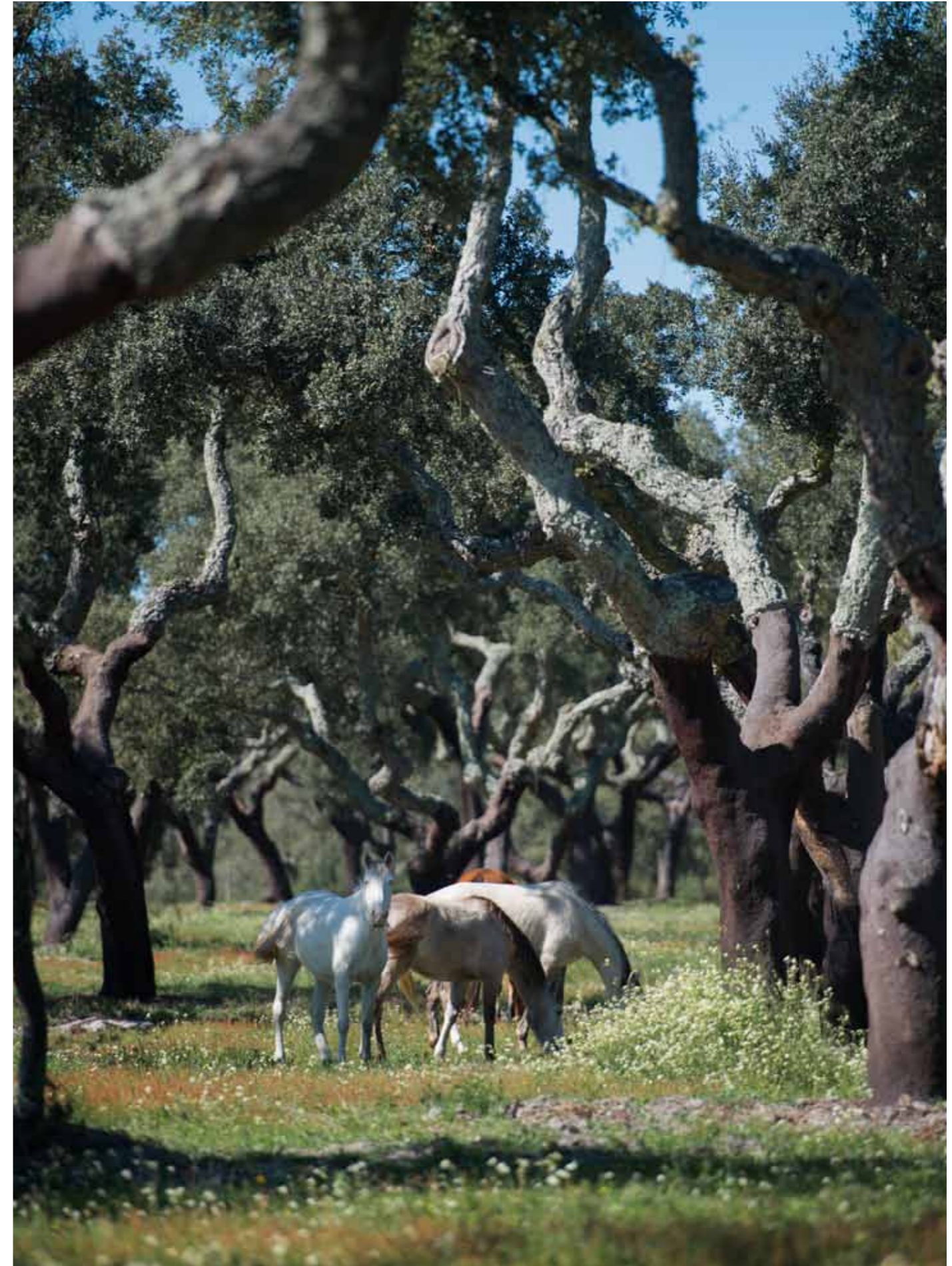
5. Η Ευρωπαϊκή Φαρμακευτική Στρατηγική (2020)³⁸ αποσκοπεί στην παροχή οικονομικά προσιτών, προσβάσιμων και ασφαλών φαρμάκων για όλους, στηρίζοντας την ανταγωνιστικότητα, την καινοτομία και τη βιωσιμότητα της φαρμακευτικής βιομηχανίας της ΕΕ. Αναζητά διαφοροποιημένες, ασφαλείς αλυσίδες εφοδιασμού και προωθεί περιβαλλοντικά βιώσιμα φαρμακευτικά προϊόντα, με τα οποία τα φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά σχετίζονται ιδιαίτερα. Στην πραγματικότητα υπάρχει μια εκτεταμένη χρήση και εμπορία αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στην Ευρώπη, με οκτώ χώρες μεταξύ των είκοσι κορυφαίων (με κριτήρια ποσοτήτων) παγκόσμιων εισαγωγών και έξι χώρες μεταξύ των είκοσι κορυφαίων εξαγωγών. Η πλειονότητα των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών που αποτελούν αντικείμενο διεθνούς εμπορίου είναι ακατέργαστα ή ημιεπεξεργασμένα και άγριας προέλευσης³⁹.

6. Η Ευρωπαϊκή στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» (2020)⁴⁰ στοχεύει σε πιο υγιεινά, οικονομικά προσιτά και βιώσιμα τρόφιμα για τους Ευρωπαίους ως το 2030. Τα δάση αποτελούν βασικό παράγοντα της επισιτιστικής ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως αναγνωρίζεται από τον FAO⁴¹ και την Επιτροπή Παγκόσμιας Επισιτιστικής Ασφάλειας⁴², και μπορούν επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή τροφίμων, στις ζωντανές αλυσίδες τροφίμων και στις αλυσίδες γαστρονομικής αξίας, ενσωματωμένα στην πολιτιστική και φυσική κληρονομιά. Εκτεταμένα αγροδασικά συστήματα, η καλλιέργεια τρούφας και η γαστρονομική αξία των μανιταριών, αποτελούν παραδείγματα αυτής της δυναμικής. Η εστίαση της

προσοχής στα ΜΞΔΠ μπορεί επίσης να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για απανθρακοποίηση του τομέα των τροφίμων και άλλες περιβαλλοντικές ωφέλειες και να στηρίξει βιώσιμα αγροδασικά συστήματα.

7. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τα Δάση⁴³ αποσκοπεί στην προώθηση της αειφορικής διαχείρισης των δασών για τη στήριξη της διατήρησης της βιοποικιλότητας και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και άλλες οικοσυστημικές λειτουργίες, καθώς και στην δημιουργία συνθηκών βιώσιμης ανάπτυξης και θέσεων εργασίας για τη στήριξη της ανάπτυξης της υπαίθρου. Με απλά λόγια, ελλείψει αλυσίδων αξίας ΜΞΔΠ, δεν θα ήταν δυνατή η επίτευξη αυτών των στόχων στις περισσότερες ευρωπαϊκές περιφέρειες. Επιπλέον, δεδομένου ότι η Ευρώπη είναι ο κύριος εισαγωγέας ΜΞΔΠ, το βιώσιμο και δίκαιο εμπόριο ΜΞΔΠ μπορεί να συμβάλει σημαντικά στη διατήρηση και την αποκατάσταση των δασών εκτός Ευρώπης, σύμφωνα με την πρόθεση να ενταθεί η δράση της ΕΕ για Προστασία και Αποκατάσταση των Δασών του Κόσμου (2019)⁴⁴ και τις προτεινόμενες δασικές εταιρικές σχέσεις της ΕΕ.

8. Τέλος, η Δράση της ΕΕ για το Κλίμα⁴⁵ βρίσκεται στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Ο στόχος της κλιματικής ουδετερότητας για το 2050 δεν θα επιτευχθεί εάν δεν επιδιωχθεί η ενεργή πολυλειτουργική διαχείριση των δασών, δεν εφαρμοστεί μια κλιματικά έξυπνη δασοπονία, τα μη βιώσιμα προϊόντα δεν αντικατασταθούν από βιώσιμα προϊόντα, δεν προωθηθεί ο ρόλος της αγροδασοπονίας και δεν υπάρξει συνεκτικότερη ενοποίηση των δασικών και γεωργικών δραστηριοτήτων που θα δημιουργούν πιο ανθεκτικά τοπία.

Φωτογραφία: © ouliyya / shutterstock

³⁶ https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business/index_en.htm

³⁷ <https://www.businessfornature.org/>

³⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2173

³⁹ Allen, D., Bilz, M., Leaman, D.J., Miller, R.M., Timoshyna, A. and Window, J. 2014. European Red List of Medicinal Plants. Luxembourg: Publications Office of the European Union <https://op.europa.eu/s/o0Yc>

⁴⁰ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

⁴¹ <http://www.fao.org/forestry/food-security/en/>

⁴² <http://www.fao.org/3/I8877EN/I8877en.pdf>

⁴³ https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/forestry/forestry-explained_en#theeuforestrystrategy

⁴⁴ https://ec.europa.eu/environment/forests/eu_comm_2019.htm

⁴⁵ https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action_en

2.3 Ανεκμετάλλετες δυνατότητες και κύριες προκλήσεις

Πολλοί γνωστοί άγνωστοι εμποδίζουν τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων

Οι τιμές της παραγωγής ΜΞΔΠ που παρουσιάζονται στο προηγούμενο κεφάλαιο αποτελούν υποεκτίμηση της συνολικής συμβολής τους στη βιώσιμη ανάπτυξη. Υπάρχουν πολύ σημαντικά κενά γνώσεων σε σχέση με τα συλλεγόμενα άγρια προϊόντα και τη λειτουργία άτυπων «γκρίζων» και παράτυπων «μαύρων» αγορών. Υπάρχει επίσης έλλειψη κατανόησης σχετικά με την αξία και τις θέσεις εργασίας που δημιουργούνται στις βιομηχανίες μεταποίησης σε διαφορετικές και αποκλίνουσες αλυσίδες αξίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές όταν πρόκειται για την κατανόηση της αξίας που δημιουργείται μέσω τουριστικών και αναψυκτικών υπηρεσιών που συνδέονται με την παραγωγή και τη συλλογή ΜΞΔΠ. Επίσης δεν είναι δυνατό να εκτιμηθούν οι πιθανότητες θετικές επιδράσεις στη δημόσια υγεία και ευημερία ή τα οφέλη που προκύπτουν κατά τη διαχείριση με σκοπό την παραγωγή ΜΞΔΠ, όσον αφορά τον μετριασμό του κινδύνου πρόκλησης πυρκαγιών, την παραδοσιακή γνώση και άλλες οικοσυστημικές υπηρεσίες, αν και αυτές πιστεύεται ότι είναι σημαντικά μεγαλύτερες από ό, τι μπορούν να δείξουν οι τιμές της αγοράς. Για παράδειγμα, στη Σαρδηνία (Ιταλία) η αξία των οικοσυστημικών λειτουργιών που σχετίζονται με τους υδάτινους πόρους έχει εκτιμηθεί ως τριπλάσια της αξίας του φελλού⁴⁶.

Ασφαλώς, η αύξηση των αποθεμάτων και η υποκατάσταση των εισαγωγών προσφέρουν τεράστιες δυνατότητες ενίσχυσης σημαντικών αλυσίδων αξίας που σχετίζονται με τη βιομηχανία, ενεργοποιώντας και συνοδεύοντας την αειφορική διαχείριση των δασών και της χέρσου και στηρίζοντας στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, σε όλο τον κόσμο, υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον για φυσικά, άγρια και παραδοσιακά τρόφιμα, υπερτροφές και συμπληρώματα διατροφής, που απευθύνονται ιδιαίτερα σε καταναλωτές υψηλού εισοδήματος που μεριμνούν για την υγεία τους, αλλά και για την οικολογία. Τα ΜΞΔΠ, τα οποία νοσηματοδοτούνται ως «πράσινα», «παραδοσιακά» και «τοπικά», μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό και την εφαρμογή στρατηγικών αγροτικής ανάπτυξης, καθώς και στον μετασχηματισμό μη βιώσιμων συστημάτων παραγωγής τροφίμων⁴⁷.

Ένα κατακερματισμένο πολιτικό τοπίο θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα συνεκτικής δράσης

Τα ΜΞΔΠ περιλαμβάνουν μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων που τροφοδοτεί ένα ευρύ φάσμα αλυσίδων αξίας (τρόφιμα, ζωοτροφές, χημικά και φαρμακευτικά προϊόντα, καλλυπνικά, ρούχα, κατασκευές κ.λπ.) και υπηρεσιών (π.χ. οικοτουρισμός, αναψυχή, γαστρονομία κ.λπ.), παράγονται με πολλούς τρόπους (από την άγρια συλλογή έως τα διάφορα στάδια της εξημέρωσης και της καλλιέργειας), περιλαμβάνουν ευρύ φάσμα χρήσεων γης (από δάση και αγροδοσιακά συστήματα έως άλλες δασικές εκτάσεις), και αντιπροσωπεύουν πολλά διαφορετικά επιχειρηματικά μοντέλα, με ποικίλα μεγέθη και βαθμούς επαγγελματικοποίησης και κάθεται ή οριζόντια ολοκλήρωσης.

Κατά συνέπεια, τα ΜΞΔΠ βρίσκονται συχνά στα όρια διαφορετικών τομειακών πολιτικών, και αυτό τα έχει συχνά αφήσει σε μια «ουδέτερη ζώνη» όσον αφορά πολιτικές ρυθμίσεις και στρατηγικές δράσεις πολιτικής. Ιδρύματα σε ολόκληρη την Ευρώπη αναζητούν λύσεις για συγκεκριμένες κανονιστικές ανάγκες, σχεδιάζοντας ad hoc γραμμές για τον διαχωρισμό άγριων και καλλιεργούμενων, δασικών και γεωργικών προϊόντων, προϊόντων φυτικής και ζωικής προέλευσης κ.λπ. Με αυτόν τον τρόπο, ορισμένα προϊόντα είτε περιλαμβάνονται, είτε εξαιρούνται από μια συγκεκριμένη πολιτική ή κανονισμό. Αυτό έχει δημιουργήσει σημαντικά κενά και «γκρίζες ζώνες» σε στρατη-

γικές πολιτικές, όπως η στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο», η ΚΑΠ και η σχετική αγροτική ανάπτυξη, καθώς και δασικά μέτρα. Επιπλέον, τα προϊόντα εκτός τομειακών ορίων, δεν εκπροσωπούνται ακόμη και στις στατιστικές και τη συλλογή δεδομένων, δημιουργώντας περαιτέρω δυσκολίες όσον αφορά τη δημιουργία αναγνωρισιμότητας και την προσέλκυση πολιτικής προσοχής.

Εν κατακλείδι, η διατομιακή εμβέλεια και ο οριστικός χαρακτήρας πολλών ΜΞΔΠ έχουν ως αποτέλεσμα υψηλό βαθμό κατακερματισμού μιας ενιαίας πολιτικής γι' αυτά. Πολλοί διαφορετικοί κανονισμοί –σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο– έχουν ισχυρό αντίκτυπο στην τρέχουσα κατάστασή τους και ευθύνονται για ορισμένες από τις παγίδες που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη προσοδοφόρων αλυσίδων αξίας για τα ΜΞΔΠ. Ως εκ τούτου, απαιτείται επειγόντως καλύτερος συντονισμός και στρατηγική δράση σε διάφορους τομείς πολιτικής.

⁴⁶ Corona et al, 2018. <https://doi.org/10.3832/ifor2558-011>

⁴⁷ https://www.researchgate.net/publication/338955410_New_Values_of_Non-Wood_Forest_Products

Τα ΜΞΔΠ και η επανεκκίνηση της πράσινης οικονομίας: ένα αυξανόμενο κενό στην επάρκεια των ΜΞΔΠ

Η ζήτηση για πολλαά ΜΞΔΠ (π.χ. φελλός, ρητίνες, τανίνες, αρωματικά φυτά) είναι υψηλή και αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω. Η ζήτηση αυτή επιβάλλεται από την ανάγκη μείωσης της εξάρτησης από μη ανανεώσιμους πόρους και της μεταστροφής προς μια βιώσιμη κυκλική βιοοικονομία, το ανανεωμένο ενδιαφέρον για φυσικά συστατικά όσον αφορά στην υγιεινή διατροφή και προσωπική φροντίδα, την αύξηση της ζήτησης παραδοσιακών προϊόντων με ισχυρή πολιτιστική ταυτότητα και επίσης το αυξανόμενο ενδιαφέρον για βιωματικές υπηρεσίες στον τουρισμό ή την αναψυχή, όπως η συλλογή «άγριας τροφής».

Κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, η ικανότητα της Ευρώπης να προμηθεύει και να συντηρεί επικερδώς τις αλυσίδες αξίας των ΜΞΔΠ μειώθηκε, με την Ευρώπη να εξαρτάται όλο και περισσότερο από εισαγόμενα ισοδύναμα ή να χάνει άμεσα αγορές από υποκατάστατα που βασίζονται σε ορυκτά⁴⁸. Παρά την τεράστια παγκόσμια ζήτηση, η παραγωγή φελλού μειώθηκε κατά το ήμισυ, από πάνω από 400.000 τόνους ετησίως το 1963 σε λιγότερο από 180.000 τόνους/έτος τα τελευταία χρόνια. Στην πραγματικότητα, η περιορισμένη προσφορά είναι ο μεγαλύτερος τρέχων περιορισμός για την ευρωπαϊκή βιομηχανία φελλού, ενώ παραδόξως, το ένα τρίτο των παραδοσιακά διαχειριζόμενων δασών φελλοδρυός έχουν εγκαταλειφθεί. Ομοίως, για λόγους μείωσης της αποδοτικότητας της ρητίνης πεύκου, η παραγωγή μειώθηκε από 300.000 τόνους/έτος τη δεκαετία του 1960 σε λιγότερο από 10.000 τόνους/έτος στις αρχές του 21ου αιώνα. Τα τελευταία χρόνια, μια πολύ περιορισμένη παγκόσμια προσφορά επέτρεψε την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής παραγωγής σε περίπου 20.000 τόνους/έτος. Αντίστοιχα, η παραγωγή κάστανου μειώθηκε από 1 εκατομμύριο τόνους/έτος γύρω στο 1900 σε 0,15 εκατομμύρια τόνους το 2020, μείωση δηλαδή της τάξης του 85%, κυρίως ως συνέπεια της εκτεταμένης μείωσης των

κάστανων που προκαλείται από ασθένειες όπως το μελάνωμα και το έλκος που προκαλούνται από μύκητες, ενώ η Ευρώπη εισάγει περίπου 17.000 τόνους από τρίτες χώρες. Η Ευρώπη είναι επίσης καθαρά εισαγωγέας μανιταριών και φαρμακευτικών και αρωματικών φυτών. Σε αυτό το δύσκολο πλαίσιο, η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια πρόσθετη πρόκληση, η οποία αυξάνει την αβεβαιότητα μιας μελλοντικής επάρκειας.

Προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ της συρρίκνωσης της προσφοράς ΜΞΔΠ και της αυξανόμενης ζήτησης, είναι σημαντικό να εντοπιστούν τα υφιστάμενα εμπόδια που σχετίζονται με διαρθρωτικά στοιχεία. Σε αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η εξασφαλισμένη πρόσβαση στον πόρο, το υψηλό κόστος εξαγωγής, η μειωμένη ικανότητα καινοτομίας, η έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, ο ανταγωνισμός στις χρήσεις γης και η έλλειψη ισοδυναμίας κατά μήκος των αλυσίδων αξίας –πραγματικών ή αντιληπτών– που αποθαρρύνει τους παραγωγούς του πρωτογενούς τομέα. Για να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια, απαιτείται συντονισμένη δράση από διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς και ισχυρή συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Υπάρχει ήδη κάποια δυναμική πάνω στην οποία μπορούμε να βασιστούμε. Για παράδειγμα, περισσότερα από 100.000 εκτάρια φελλοδρυών έχουν φυτευτεί στην Ισπανία από το 1993 και θα εισέλθουν στην παραγωγή τις επόμενες δεκαετίες⁴⁹. Στην Πορτογαλία, η έκταση των κουκουναριών (*Pinus pinea*) για την παραγωγή κουκουναρόσπορου έχει τετραπλασιαστεί από 50.000 σε 195.000 εκτάρια (περισσότερα από 40 εκατομμύρια ευρώ έχουν επενδυθεί σε αυτή την επέκταση)⁵⁰, ενώ στην Ισπανία, πάνω από 15.000 εκτάρια δάσους έχουν πρόσφατα εισαχθεί στην παραγωγή τρούφας⁵¹.

Ανάγκη διασφάλισης βιώσιμης συγκομιδής και δίκαιου εμπορίου

Σε πολλές περιοχές του κόσμου, ιδίως σε τροπικές και υποτροπικές περιοχές, τα ΜΞΔΠ μπορούν να αποτελέσουν σημαντική πηγή εισοδήματος για τους ανθρώπους της υπαίθρου⁵². Η Ευρώπη, ως κορυφαίος εισαγωγέας ΜΞΔΠ, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη βιώσιμη συγκομιδή και το εμπόριο στις χώρες προέλευσης. Χωρίς εγγυήσεις της βιώσιμης διαχείρισης των δασών και των συνθηκών εργασίας στις χώρες αυτές, η κατανάλωση ΜΞΔΠ στις αγορές της ΕΕ ενδέχεται να έχει άγνωστες αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα του περιβάλλοντος και την κοινωνική ισότητα, προωθώντας τη «μη βιώσιμη συγκομιδή» ή την «εισαγόμενη αποψίλωση των δασών» στις προμηθεύτριες χώρες⁵³.

Η ευθύνη δεν εναπόκειται μόνο στις κυβερνήσεις. Οι επενδυτές και οι τομεακές

οργανώσεις των ΜΞΔΠ μπορούν και πρέπει να κάνουν περισσότερα για να ενισχύσουν τον βιώσιμο εφοδιασμό, να αυξήσουν τη διαφάνεια και να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους της παράνομης ή μη βιώσιμης συγκομιδής, των χρεοκοπημένων οικονομικών, των κοινωνικών συγκρούσεων ή ακόμη και των περιβαλλοντικών εγκλημάτων που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των δασικών πόρων⁵⁴. Εξίσου σημαντική είναι η συμμόρφωση με τα εργασιακά πρότυπα και η βελτίωση της ιχνηλασιμότητας για τη διασφάλιση της ασφάλειας των τροφίμων και της βιωσιμότητας των πόρων.

Φωτογραφία: © Bentor / Adobe Stock

⁴⁸ Tom et al., 2020. In: <https://www.bod.de/buchshop/non-wood-forest-products-in-europe-9783752675290>

⁴⁹ Ovando et al., 2007. <http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.167367>

⁵⁰ <https://www.unac.pt/index.php/documentos/publicacoes/45-cadeia-de-valor-da-fileira-da-pinha-pinha>

⁵¹ https://citarea.cita-aragon.es/citarea/bitstream/10532/3567/1/2016_316.pdf

⁵² Shackleton, Sheona, et al. "Non-wood forest products: description, use and management." The Dry Forests and Woodlands of Africa (2010): 93.

⁵³ Pettenella & Masiero, 2020. Deforestation Made in Italy. Le responsabilità delle imprese e dei consumatori italiani nella deforestazione dei paesi tropicali. Etfior. <https://www.researchgate.net/publication/344668325>

⁵⁴ UNEP [United Nations Environment Programme]. The environmental crime crisis: threats to sustainable development from illegal exploitation and trade in wildlife and forest resources. New York: 2014. 106pp.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3. Συντονισμένες δράσεις για την επίτευξη βασικών στόχων πολιτικής

Πολιτικές καλύτερα στοχευμένες και με μεγαλύτερη συνοχή θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην πραγμάτωση της δυναμικής συμβολής των ΜΞΔΠ στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην ανάπτυξη μιας κυκλικής βιοοικονομίας, στη διατήρηση της φύσης και στην ανθρώπινη ευημερία. Πιο συγκεκριμένα, οι προτάσεις στοχεύουν σε τέσσερις βασικούς στόχους:

ΕΠΑΡΚΕΙΑ	ΑΞΙΑ
<p>1. Εξασφάλιση της διατήρησης και του βιώσιμου εφοδιασμού με ΜΞΔΠ, αντιμετωπίζοντας τον κίνδυνο και τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής και κοινωνικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένων των αυξημένων πιέσεων στους πόρους, μη-βιώσιμων πρακτικών και της υποβάθμισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.</p>	<p>2. Υποστήριξη βιώσιμων, ανταγωνιστικών και διαφανών αλυσίδων αξίας για τη διασύνδεση της αγροτικής και αστικής οικονομίας, διασφαλίζοντας επαρκή και δίκαιη απόδοση στις τοπικές κοινότητες, τους διαχειριστές/ιδιοκτήτες αγροτικών και δασικών εκτάσεων και τους συλλέκτες, καθώς επίσης και για την ισοκατανομή των κερδών κατά μήκος της αλυσίδας αξίας.</p>
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ	ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ
<p>3. Εξασφάλιση διαφάνειας στις υλικές και οικονομικές ροές, μέσω μιας βελτιωμένης συλλογής δεδομένων και επαρκούς ταξινόμησης, σήμανσης και επικοινωνίας όσον αφορά την προέλευση, ποιότητα και εμπορία των ΜΞΔΠ, αυξάνοντας έτσι την αναγνωρισιμότητά τους σε επίσημες στατιστικές μελέτες (π.χ. οικονομικές, εργασιακές, αναψυχικές).</p>	<p>4. Παροχή δυνατότητας υποστήριξης όλων των δράσεων σε ένα περιβάλλον συνεκτικής πολιτικής, καθώς και σε ένα ενεργό και ικανό πλαίσιο διακυβέρνησης.</p>

Οι δράσεις είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν σε πολλαπλά χωρικά επίπεδα: από το διεθνές και το ευρωπαϊκό έως το εθνικό, περιφερειακό και τοπικό, τηρώντας την αρχή της επικουρικότητας. Οι χώρες θα πρέπει να είναι σε θέση να αναλάβουν δράση σχετικά με κύρια ΜΞΔΠ, μέσω, π.χ. εθνικών προγραμμάτων όπως προτείνεται στη συνέχεια. Η αντίστοιχη δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει τεράστιες δυνατότητες βελτίωσης όσον αφορά τον συντονισμό, την εναρμόνιση των κανονισμών, την ολοκλήρωση και τη διάδοση της πληροφορίας, κυρίως ως τμήμα των πολιτικών για τη βιοοικονομία και την αγροτική ανάπτυξη. Επιπλέον, δράσεις των Ηνωμένων Εθνών με σεβασμό στη βελτίωση της συλλογής και της κωδικοποίησης των στατιστικών για την εμπορία, την προώθηση βιώσιμων και νομικά κατοχυρωμένων αλυσίδων αξίας, καθώς και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, θα ήταν ιδιαίτερα επωφελείς και θα συνέβαλαν ουσιαστικά στην προώθηση της βιώσιμης κατανάλωσης και παραγωγής ΜΞΔΠ.

3.1 Διασφαλίζοντας τη διατήρηση και τη βιώσιμη προμήθεια ΜΞΔΠ

Ισχυρές κοινωνικές τάσεις, ευνοώντας βιολογικά, φυσικά, άγρια και μοναδικά προϊόντα και εμπειρίες, αυξάνουν τη ζήτηση για τα ΜΞΔΠ. Το γεγονός αυτό από τη μια δημιουργεί τεράστιες ευκαιρίες, αλλά μπορεί επίσης να έχει και αρνητικές συνέπειες. Η έλλειψη πόρων παρουσιάζεται ως ένας από τους περιοριστικούς παράγοντες. Για τα ΜΞΔΠ που συλλέγονται από τη φύση, η αυξημένη ζήτηση μπορεί να οδηγήσει σε απαγορευτικά επίπεδα συλλογής, ανεξέλεγκτο εμπόριο, απώλειες στη βιοποικιλότητα, καθώς και εξάντληση των διαθέσιμων αποθεμάτων. Επιπλέον, μπορεί να οδηγήσει σε διαφωνίες μεταξύ τοπικών κοινοτήτων και επαγγελματιών συλλεκτών.

Για τα ΜΞΔΠ που προέρχονται από διαχειριζόμενα δασικά οικοσυστήματα, η έλλειψη προσφοράς σχετίζεται είτε με την εγκατάλειψη της δασικής διαχείρισης, είτε με την εντατικοποίηση της γεωργίας στα αγροδασικά συστήματα. Και οι δύο περιπτώσεις λειτουργούν ως απόκριση στις χαμηλές προσόδους από την πρωτογενή παραγωγή εν απουσία επιδοτήσεων ή κοινωφελών οικοσυστημικών υπηρεσιών που τα ΜΞΔΠ παρέχουν. Τα ευρωπαϊκά δάση, όπως είναι γνωστό, αποτελούν τόσο κοινωνικά όσο και οικολογικά συστήματα, καθώς για εκατοντάδες χρόνια δέχονται επιρροές από ανθρωπογενείς δραστηριότητες και διαχείριση. Η διατήρηση σύνθετων δασικών τοπίων που παρέχουν ένα ευρύ φάσμα Ευλωδών και μη Ευλωδών προϊόντων, απαιτεί ενεργή διαχείριση. Η ικανότητα των δασικών συστημάτων να παρέχουν πολλαπλές δασικές οικοσυστημικές υπηρεσίες με βιώσιμο τρόπο, κατά κύριο λόγο και χωρίς περιορισμούς στην παροχή ενός ευρέως φάσματος πόρων, αποτελεί βασική αρχή της αποκατάστασης και της διατήρησης των δασών, προσφέροντας λύσεις που βασίζονται στη φύση για ανανεώσιμες πηγές πρώτων υλών χωρίς αναγκαστική χρήση αγροχημικών, λιπασμάτων, κ.λπ. Η εγκατάλειψη των δασικών χρήσεων και πόρων στην Ευρώπη είναι πιθανό να οδηγήσει σε υπερεκμετάλλευση, ιδιαίτερα σε χώρες όπου η δασική πολιτική είναι ασθενέστερη. Σε κάθε περίπτωση όμως, οι κίνδυνοι που προαναφέρθηκαν μπορούν να επιδεινωθούν από τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί η μεταβολή των χρήσεων γης, καθώς και η κλιματική αλλαγή.

Για όλους αυτούς τους λόγους απαιτείται άμεση παρέμβαση για την προστασία και ενίσχυση της βάσης των πόρων και για την προώθηση της αειφορικής διαχείρισης των δασών, συμπεριλαμβανομένων πρακτικών βιώσιμης συλλογής και βελτιωμένων συστημάτων παρακολούθησης.

Επισήμανση 2.

Μια «τρικέφαλη Λερναία Ύδρα» που απειλεί τη διατήρηση και επάρκεια σε ΜΞΔΠ

Η **κλιματική αλλαγή** επηρεάζει τη ζωτικότητα, τη δομή και τη λειτουργία των δασών και άλλων δασικών οικοσυστημάτων, και κατά συνέπεια και τη διαθεσιμότητα σε ΜΞΔΠ. Ιδιαίτερη ανησυχία επίσης προκαλούν οι επιπτώσεις της συνεχούς ελάττωσης των βροχοπτώσεων - κύκλοι Ξηρασίας - καθώς και η αυξημένη Ξηρασία σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου, γεγονός που μειώνει τη διαθεσιμότητα και την ποιότητα των ΜΞΔΠ, αυξάνοντας παράλληλα την εποχικότητα και θέτοντας σε κίνδυνο τις αλυσίδες τροφίμων και τις στρατηγικές χωρικής προώθησης αγαθών. Παράλληλα, ανησυχητικές είναι και οι επιπτώσεις που έχει το μεταβαλλόμενο κλίμα στην παραγωγή άγριων μανιταριών και Ξηρών καρπών (δηλαδή τεράστια μεταβολή στην ετήσια παραγωγή). Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή και το παγκόσμιο εμπόριο επιταχύνουν τη διάδοση ξενοτικών και τοπικών παρυσίων και ασθενειών. Υπάρχουν διάφορα παραδείγματα αντίστοιχων ιδιαίτερα ανησυχητικών περιπτώσεων: η σήψη που προκαλείται στα παραθαλάσσια πεύκα (*Pinus pinaster*) απ' όπου συλλέγεται ρητίνη στην Πορτογαλία, λόγω του θανατηφόρου νηματώδους των πεύκων (*Bursaphelenchus xylophilus*), η μειωμένη παραγωγή σε κουκουναρία και κάστανα σε ολόκληρη τη Μεσόγειο λόγω του εντόμου *Leptoglossus occidentalis* και της σφήκας της καστανιάς (*Dryocosmus kuriphilus*) αντίστοιχα, και τέλος η αισθητά μειωμένη ποσότητα και ποιότητα του φελλού εξαιτίας του κολεόπτερου *Coraeus undatus*, ή του εντόμου *Lymantria dispar*.

Η **ανεξέλεγκτη ή/και η χωρίς εκπαίδευση συλλογή** ΜΞΔΠ μπορεί να οδηγήσει σε υπερεκμετάλλευση και χρήση μη βιώσιμων παρά επιβλαβών πρακτικών (π.χ. συλλογή δειγμάτων σε πρώιμο στάδιο ή καταστροφή της βλάστησης κατά τη συλλογή). Συνήθως, τέτοιου είδους απειλές συνδέονται τόσο με το παράνομο ή παράτυπο εμπόριο, όσο και με την έλλειψη καλής εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού σε άλλες νομότυπες δραστηριότητες. Για παράδειγμα, η απολαβή φελλού ή ρητίνης από κάποιον μη εκπαιδευμένο ή άπειρο συλλέκτη, μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρή ζημιά στα αντίστοιχα δέντρα, επηρεάζοντας σημαντικά την ποιότητα και την ποσότητα του προϊόντος για την υπόλοιπη διάρκεια ζωής τους. Επίσης, η εγκατάλειψη της υπαίθρου, η απώλεια της παραδοσιακής γνώσης, τα ελάχιστα κέρδη, η εποχικότητα, καθώς και η απομακρυσμένη θέση του χώρου εργασίας, δημιουργούν επιπλέον εμπόδια στην επιλογή της συλλογής ΜΞΔΠ ως επαγγελματικής ενασχόλησης. Για τα περισσότερα προϊόντα που συλλέγονται από τη φύση απαιτείται γνώση και σωστή κατάρτιση, ώστε να εφαρμόζονται ορθές πρακτικές συλλογής. Στον αντίποδα, επιστημονικά ευρήματα μπορούν να αμφισβητήσουν την κοινώς αποδεκτή «γνώση». Παραδείγματος χάριν, πρόσφατες μελέτες έδειξαν ότι λιγότερα πεύκα/εκτάρια έχουν την ίδια απόδοση σε ποσότητα ρητίνης με πυκνότερες φυτείες, λόγω του ότι κάθε δέντρο παράγει περισσότερη ρητίνη, ως αποτέλεσμα της έλλειψης ανταγωνισμού. Κάτι τέτοιο είναι ικανό να αυξήσει την ανθεκτικότητα στις μεταβολές του κλίματος, και να βελτιώσει τα κέρδη (μειώνοντας παράλληλα τον φόρτο εργασίας).

Οι **αλλαγές στις χρήσεις γης** μειώνουν την επέκταση και τη ζωτικότητα των εκτενώς διαχειριζόμενων και πλούσιων σε ΜΞΔΠ δασών και αγροδασικών τοπίων, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των *dehesas* και *montados*, που αποτελούν συστήματα ανοιχτών δρυοδασών, και είναι κρίσιμωσ σημαίνοντα όσον αφορά την παραγωγή σε φελλό και βελανίδια. Η εγκατάλειψη της υπαίθρου συνεπάγεται την επέκταση, σύγκλιση, αλλά και ομογενοποίηση των δασών, όπως στην περίπτωση των μικτών δρυοδασών της Σαρδηνίας, όπου η φελλοδρύς (*Quercus suber*) αντικαθίσταται προοδευτικά από την αριά (*Quercus ilex*) και παύει πλέον να υφίσταται. Το γεγονός αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του κινδύνου πυρκαγιάς και αλλαγή και στη μείωση της φυτικής ποικιλότητας. Αντίστοιχα, η απώλεια σύνθετων και ανοιχτών δασών καθώς και αγροδασικών συστημάτων, επίσης οδηγεί σε μείωση της ποικιλότητας, της διαθεσιμότητας και της προσβασιμότητας σε ΜΞΔΠ (π.χ. του εύρους Εξάπλησης διαφόρων ειδών εδάμινων μανιταριών). Επιπρόσθετα, η εγκατάλειψη της υπαίθρου εμπεριέχει γενικότερα την απώλεια της παραδοσιακής γνώσης και των ανθρώπων που γνωρίζουν πώς να συλλέγουν, δημιουργώντας έτσι προβλήματα στην παραγωγή ΜΞΔΠ, όπως στην περίπτωση του φελλού και της φυσικής ρητίνης. Στην Ευρώπη τουλάχιστον, κατά παράδοξο τρόπο, τα περισσότερα άγρια προϊόντα προέρχονται από διαχειριζόμενα δάση και αγροδασικές εκτάσεις.

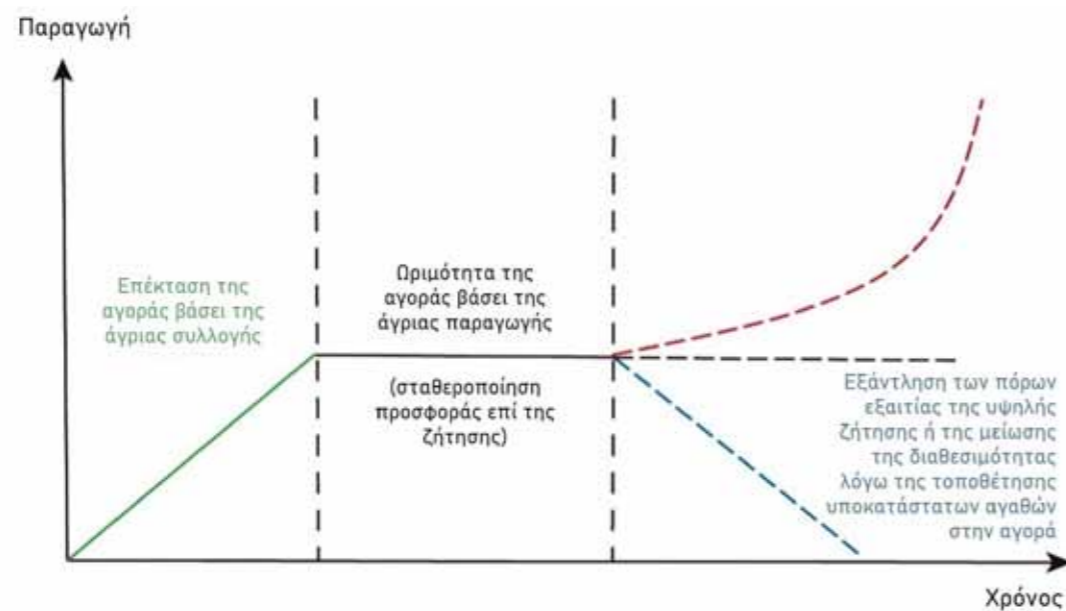
3.1.1 Ενίσχυση της βάσης του πόρου

Οι δασικές εκτάσεις στην Ευρώπη αυξάνονται με γρήγορο ρυθμό, καθώς μεγάλο ποσοστό εγκαταλελειμμένων γεωργικών εκτάσεων έχει αρχίσει να δασώνεται ξανά. Αυτή η διαδικασία είναι ιδιαίτερα έντονη στην ενδοχώρα των μεσογειακών χωρών. Η επέκταση των δασών δημιουργεί τόσο θετικές οικοσυστημικές υπηρεσίες (π.χ. δέσμευση άνθρακα ή αποκατάσταση εδαφών), όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο οικοσύστημα (π.χ. ακραία συμβάντα που σχετίζονται με πυρκαγιές, μειωμένη απορροή όμβριων υδάτων και ποταμών, ή ακόμη και απώλεια ειδών των ανοιχτών εκτάσεων). Η ενεργή και πολυλειτουργική διαχείριση δασών με τάσεις επέκτασης, είναι το πρώτο απαραίτητο βήμα για τη διασφάλιση υγιών και βιώσιμων οικοσυστημάτων, την επίτευξη ισορροπίας αγαθών και υπηρεσιών που χρειάζεται η κοινωνία και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων. Πιο συγκεκριμένα, χρειάζεται να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην αειφορική και πολυλειτουργική διαχείριση των δασών, ώστε να εξασφαλιστεί η συμπληρωματικότητα της παροχής σε Ευθεία και ΜΞΔΠ, καθώς και άλλων οικοσυστημικών υπηρεσιών:

- **Εστίαση στην ενεργή διαχείριση των υφιστάμενων δασών.** Οι προσπάθειες δάσωσης κατά τον 20^ο αιώνα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αναστροφή της αποψίλωσης των προηγούμενων αιώνων, οδηγώντας στην επέκταση των δασικών εκτάσεων. Σήμερα, ωστόσο, οι προσπάθειες χρειάζεται να επικεντρωθούν στη διαχείριση και τη δημιουργία ποικιλίας σε αυτά τα φυτεμένα δάση, καθώς και στις μεγάλες εκτάσεις που κατακλύζονται φυσικά από νεαρά δάση. Αυτό είναι απαραίτητο για να περιοριστούν οικοσυστήματα που παρουσιάζουν μια απλοστευμένη μορφή (ομήλικες φυτείες), ώστε να αυξηθεί η ανθεκτικότητα και η αξία τους.
- **Αποδοχή της πολυλειτουργικής διαχείρισης για την ενίσχυση της παραγωγής**
- **Αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας των αγροδασικών οικοτόπων** που είναι ιδιαίτερα πλούσιοι σε ΜΞΔΠ. Η αναγνώριση της στρατηγικής σημασίας των αγροδασικών συστημάτων που καθιερώθηκαν στην Πράσινη Συμφωνία της ΕΕ πρέπει να μεταφραστεί σε στοχευμένη υποστήριξη πολιτικών όπως των στρατηγικών «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» και αυτών για τη Βιοποικιλότητα, καθώς και των προγραμμάτων της ΚΑΠ και της Αγροτικής Ανάπτυξης.
- **Υποστήριξη μακροπρόθεσμων επενδύσεων στα δάση μέσω του κατάλληλου εξοπλισμού** για την αντιμετώπιση της μακροπρόθεσμης απόσβεσης των επενδύσεων που απαιτούνται για την ενεργή διαχείριση φυσικών και φυτεμένων δα-

σών ή για την αντιμετώπιση της έλλειψης ιδιωτικών κεφαλαίων. Απαιτούνται ορθές προσεγγίσεις για την αναβάθμιση των πράσινων επενδύσεων, που συχνά περιρίζονται σε συγκεκριμένα θέματα όπως οι αναδασώσεις, η δέσμευση διοξειδίου του άνθρακα από τη δασοπονία ή η πρόληψη των δασικών πυρκαγιών, ώστε να προωθηθεί η πολυλειτουργική διαχείριση σε νέα δάση που προέρχονται από φυσική αναγέννηση ή τεχνητές αναδασώσεις.

- **Διερεύνηση του ρόλου της εξημέρωσης για την εξασφάλιση της επάρκειας των πιο περιζήτητων ΜΞΔΠ και τη μείωση των πιέσεων στους αυτοφυείς πληθυσμούς (Σχήμα 2).** Παραδείγματα πρόσφατης επιτυχημένης καλλιέργειας ΜΞΔΠ αποτελούν τα κούμαρα (*Arbutus unedo*), το μεσογειακό κουκουναίρι της κουκουναριάς (*Pinus pinea*), διάφορα είδη μανιταριών (π.χ. *Agrocybe aegerita*, *Boletus edulis*)

Σχήμα 2: Αναπτυξιακή πορεία των ΜΞΔΠ.

Πηγή: Pettenella⁵⁵, τροποποιημένο από τον Hamma [1992]. Πολλά ΜΞΔΠ μπορεί να θεωρηθεί ότι βρίσκονται σε φάση επέκτασης της αγοράς (ηράσινη γραμμή) που οδηγεί σε ένα στάδιο ωριμότητας που βασίζεται στη συλλογή από τη φύση (μαύρη συμπαγής γραμμή). Η εξάντληση του πόρου μπορεί να προκύψει είτε από την υπερεκμετάλλευση, είτε από τη μειωμένη συλλογή λόγω της αντικατάστασης από φθηνότερες εναλλακτικές επιλογές (μπλε διακεκομμένη γραμμή). Μια αυξημένη παραγωγή, οδηγούμενη από αυξημένη ζήτηση, μπορεί να προκύψει είτε από την εξημέρωση/καλλιέργεια, είτε από τη βελτιωμένη διαδικασία παραγωγής (κόκκινη διακεκομμένη γραμμή), υπό την προϋπόθεση ότι τα διαφοροποιημένα συστήματα αήμανσης προστατεύουν και δίνουν αξία στα άγρια δασικά προϊόντα, δικαιολογώντας παράλληλα και τις εγγενώς υψηλότερες τιμές τους.

και τρούφας (*Tuber melanosporum*, *T. magnatum*), ή αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά όπως η *Argania spinosa*, από την οποία παράγεται το έλαιο αργαν στο Μαγκρέμπ της ΒΔ Αφρικής (Μαρόκο, Αλγερία και Τυνησία). Ωστόσο, η επιτυχημένη εξημέρωση και καλλιέργεια μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη συλλογή από τη φύση. Η προέλευση, η ποιότητα και η σήμανση ως «φυσικό προϊόν», η διαφοροποιημένη εμπορευματοποίηση και μια προσέγγιση που ενισχύει την προώθηση των τοπικών προϊόντων, μπορούν να βοηθήσουν στη διατήρηση ενός συγκεκριμένου μεριδίου της αγοράς για την παραδοσιακή συλλογή από τη φύση.

3.1.2 Διασφάλιση βιώσιμων επιπέδων συλλογής και δίκαιης και ασφαλούς πρόσβασης στον πόρο

Η ανάπτυξη ανταγωνιστικών αλυσίδων αξίας που βασίζονται στα ΜΞΔΠ (π.χ. αιθέρια έλαια) ή τις υπηρεσίες τους (π.χ. μυκοτουρισμός) απαιτεί επίσης ασφαλή και προβλέψιμη πρόσβαση στον πόρο. Σημαντικά κενά γνώσεων και κατάρτισης παραμένουν όχι μόνο όσον αφορά την ένταση, τις τεχνικές και τα βιώσιμα επίπεδα συλλογής, αλλά και σχετικά με την οργάνωση και τη διαφάνεια των αλυσίδων αξίας, τις δεξιότητες και τα κίνητρα των συλλεκτών πολλών άγριων προϊόντων. Κάτι τέτοιο έρχεται σε σύγκρουση με την αλυσίδα προμήθειας εύηλου ή με κάποιο περισσότερο βιομηχανοποιημένο ΜΞΔΠ, όπως ο φελλός ή η ρητίνη. Η υφιστάμενη αβεβαιότητα δυσχεραίνει την ανάγκη για αξιολόγηση, ρύθμιση και έλεγχο των ετήσιων ή εποχιακών επιπέδων συλλογής, καθώς και την ανάγκη παρακολούθησης του πόρου, ως βάση για την απόκτηση γνώσης και την εξασφάλιση βιώσιμης διαχείρισης. Για να γίνει αυτό εφικτό απαιτούνται άμεσες ενέργειες ώστε:

- **Να διασφαλίζεται η δίκαιη, προβλέψιμη και διαφανής πρόσβαση στους δασικούς πόρους.** Συχνά, οι άδειες συλλογής για τα ΜΞΔΠ από δημόσια δάση (φελλός, ρητίνη, κουκουναίρια, αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά) δημοπρατούνται -ή όχι- ως διοικητική διαδικασία σε ετήσια βάση. Αυτό, σε συνδυασμό με το απόθεμα και τη διακύμανση της απόδοσης βάσει κλιματικών συνθηκών, αυξάνει την αβεβαιότητα στην προσφορά και θέτει σε κίνδυνο τις επενδύσεις, όσον αφορά τη μεταποίηση και την εμπορευματοποίηση των προϊόντων. Για να ξεπεραστεί αυτό το ζήτημα, είναι σημαντικό οι αρμόδιες αρχές να καταβάλουν προσπάθειες για τη βελτίωση της διαφάνειας και των προβλέψεων για τη διαθεσιμότητα του πόρου, την ανάπτυξη μεθόδων έγκαιρης εκτίμησης και τη δημοσίευση πληροφοριών σχετικά με την προσβασιμότητα στον πόρο με την σταθερότητα και περιοδικότητα που χρειάζεται η αγορά.

- **Να υπάρχουν ρυθμίσεις δικαιωμάτων συλλογής ΜΞΔΠ.** Με τρόπο παρόμοιο με αυτόν που το αστικό δίκαιο προβλέπει τα δικαιώματα για την αλιεία και το κυνήγι, είναι αναγκαίο να γίνουν σαφείς κανονισμοί πρόσβασης και συλλογής για τα μανιτάρια, τις τρούφες, τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά και τα φρούτα του δάσους. Οι ρυθμίσεις που διέπουν αυτές τις δραστηριότητες παραμένουν συχνά ασαφείς. Μόλις αυτές καταστούν σαφέστερες, είναι βασικό να τεθούν σε άμεση ισχύ. Η βασική προϋπόθεση είναι ότι θα πρέπει οι Αρχές σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο να έχουν αποσαφηνίσει το καθεστώς ιδιοκτησίας της γης, τη φύση του κάθε τύπου πόρου, τις νομικές προεκτάσεις της διαδικασίας συλλογής (π.χ. πιστοποιητικά, άδειες συλλογής, μισθώσεις, τεχνικές προδιαγραφές), καθώς και όλες τις απαιτήσεις και παραμέτρους για την προώθηση του συλλεγόμενου προϊόντος στην αγορά, συμπεριλαμβανομένων, κατά περίπτωση, χρεώσεων ή/και φορολογικών δασμών (βλ. ενότητα 3.2.2). Η πρόσβαση στον πόρο μπορεί να γίνεται στελώς, να υπόκειται σε κανόνες αλλά να μην έχει χρέωση, ή να υπάρχει συγκεκριμένη συμμετοχή με άδεια επί πληρωμή ή, εάν είναι αποκλειστική, ως μίσθωση μέσω δημοπρασίας ή διαφορετικού τύπου συμφωνητικού (Πλαίσιο 1). Οι κανονισμοί κοινής πρόσβασης θα πρέπει να διαχωρίζουν τους περιστασιακούς ή/και ερασιτέχνες συλλέκτες από τους επαγγελματίες, έτσι ώστε να μπορεί να διατηρηθεί η κοινωνική συνάφεια των ΜΞΔΠ. Στην πραγματικότητα, οι κανονισμοί για τη συλλογή θεωρούνται ως ο μόνος τρόπος για την πρόληψη ή/και αντιμετώπιση διαφωνιών που θα προκύψουν ή έχουν ήδη προκύψει μεταξύ ντόπιων και μη, ερασιτεχνών και επαγγελματιών συλλεκτών, καθώς αντίστοιχες περιπτώσεις έχουν παρατηρηθεί σε πολλά μέρη σε ολόκληρη την Ευρώπη.

⁵⁵ <https://www.efi.int/publications-bank/non-wood-forest-products-europe-seeing-forest-around-trees>

Πλαίσιο 1:

Πώς οι συμβάσεις ή οι άδειες συλλογής μπορούν λειτουργήσουν ανταποδοτικά για τους ιδιοκτήτες δασών και να θέσουν υπό έλεγχο τη συλλογή

Φωτογραφία: ©Orlando Bellini / Adobe Stock

Στα Απέννινα όρη της Ιταλίας, κοντά στην Μπολόνια, μια συμφωνία επωφελής και για τα δύο μέρη, μεταξύ δασοκτημόνων και της Ένωσης Συλλεκτών Τρούφας «Associazione Il Tartufo Bologna», έχει προκύψει ως μια επιτυχημένη μελέτη περίπτωσης. Χάρη στη συμφωνία μίσθωσης, ο ιδιοκτήτης διατηρεί τα δικαιώματα ιδιοκτησίας του και λαμβάνει ενοίκια, ενώ η Ένωση Συλλεκτών Τρούφας διαχειρίζεται τη γη και διατηρεί τα δικαιώματα συλλογής τρούφας για τα μέλη της, τα οποία και καταβάλλουν μια ετήσια συνδρομή σε σταθερή βάση. Με αυτόν τον τρόπο, ένα δασικό σύστημα που υπό άλλες συνθήκες θα είχε εγκαταλειφθεί, τώρα υπόκειται σε καθεστώς ενεργούς διαχείρισης.

Στην Ισπανία, η εθνική δασική νομοθεσία του 2003⁵⁶ διευκρινίζει ότι τα μανιτάρια είναι επίσης «καρποί της γης», και κατά συνέπεια ανήκουν στον ιδιοκτήτη του γεωτεμαχίου όπου φύονται, εάν αυτός/ή επιθυμεί να το δηλώσει και να το προστατεύσει ως έχει. Κάτι τέτοιο δίνει τη δυνατότητα στους ιδιοκτήτες (ιδιώτες ή δημόσιο) να καθορίσουν ποιος επιτρέπεται να συλλέξει, σε τι ποσότητες και υπό ποιες συνθήκες (εξουσιοδότηση, επικοινωνία). Με βάση αυτόν τον νόμο-πλαίσιο, το 2003 στην Καστίλη και Λεόν (Ισπανία) θεσπίστηκε ένα σύστημα αδειοδότησης για συλλογή μανιταριών, ευρέως αποδεκτό σε προαιρετική βάση, το οποίο επικυρώθηκε επίσημα από τον κανονισμό 31/2017 για τους μυκολογικούς πόρους⁵⁷. Περισσότερα από 700.000 εκτάρια δάσους έχουν κατηγοριοποιηθεί ως τμήματα διαχείρισης μανιταριών⁵⁸, ενώ περίπου 100.000 άδειες συλλογής πωλούνται ετησίως, με μέση τιμή τα 6€/Σαββατοκύριακο. Επιπλέον 5.000 άδειες είναι εμπορικού χαρακτήρα, δίνοντας τη δυνατότητα στους συλλέκτες να προωθούν στην αγορά τις καρπώσεις, ενώ παράλληλα 25 τοπικές επιχειρήσεις μεταποίησης διαχειρίζονται συλλογικά την ετικέτα ποιότητας «Μανιτάρια της Καστίλης και Λεόν» [“Mushrooms of Castilla y León”]. Οι ιδιοκτήτες των δασών, που είναι κατά κύριο λόγο οι δήμοι, αφιερώνουν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων από τις άδειες (περίπου 750.000 ευρώ ετησίως) στη διατήρηση, σε ενέργειες προβολής και στην έρευνα, δεδομένου ότι ο στόχος του συστήματος είναι η προσέλκυση τουριστών, παρά το άμεσο εισόδημα από τα ΜΞΔΠ.

- **Να καθιερωθούν επαρκείς και ρεαλιστικές ευθύνες και διαδικασίες ελέγχου** που να εγγυώνται τη συμμόρφωση με τους όρους συλλογής και εμπορευματοποίησης. Το να γίνουν πράξη και να μπορούν να ελέγχονται τέτοιου είδους συστήματα δεν είναι μια εύκολη διαδικασία. Μετά το πέρας της συλλογής, ο έλεγχος θα πρέπει να βασίζεται, στο μέτρο του δυνατού, στην ατομική ευθύνη (όπως στην παράδοση του δικαιώματος κάθε ατόμου στις Σκανδιναβικές χώρες και σε αυτές της Βαλτικής), στη συμμετοχή των ντόπιων ενδιαφερομένων και των ενώσεων συλλεκτών (π.χ. όπως η συντεχνία συλλεκτών οστρακοειδών στο Louriz η της Γαλικίας στην Ισπανία)⁵⁹, αλλά παράλληλα να συμβάλει στην ενίσχυση της διοίκησης και φύλαξης των δασών. Από την πλευρά των μεταποιητών και των καταναλωτών, ο έλεγχος θα πρέπει να βασίζεται σε συστήματα επισταμένης έρευνας και σε εθελοντικά συστήματα πιστοποίησης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η ρύθμιση και ο έλεγχος της συλλογής από τη φύση είναι απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε οι επαγγελματίες συλλέκτες να μπορούν να επιβεβαιώσουν ότι συντάσσονται με τα συστήματα πιστοποίησης άγριων ή/και βιολογικών προϊόντων.
- **Να εκπαιδεύονται κατάλληλα απασχολούμενοι στον τομέα και συλλέκτες.** Η σωστή διαδικασία συλλογής είναι καθοριστική για την προστασία του πόρου και για την ποσότητα και ποιότητα του παραγόμενου ΜΞΔΠ. Για τον λόγο αυτό, η διαχείριση και η συλλογή πρέπει να ενταχθούν στα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς αντίστοιχα κέντρα εκπαίδευσης για τα ΜΞΔΠ έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά πολύτιμα. Παραδείγματος χάρι, το CINCORK⁶⁰ είναι ένα εκπαιδευτικό κέντρο που αφορά τη βιομηχανία φελλού στην Πορτογαλία, το οποίο δημιουργήθηκε το 1985 ως αποτέλεσμα ιδιωτικής-δημόσιας συνεργασίας. Στην Ισπανία, οι έως τώρα δράσεις καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ο καθορισμός των απαιτούμενων δεξιοτήτων και των αντίστοιχων επαγγελματικών πιστοποιητικών (π.χ. UC-1291_1⁶¹ για εξαγωγή φελλού και UC-1292_1 για

τη συλλογή κουκουναριών, άγριων καρπών, μανιταριών και φυτών και για την εξαγωγή ρητίνης) δεν αρκεί, εάν αυτές οι δεξιότητες και οι πιστοποιήσεις δεν προσφέρονται σε εκπαιδευτικά κέντρα και δεν ενσωματώνονται σε συμβουλευτικές υπηρεσίες. Ως αποτέλεσμα, όσοι ασχολούνται επαγγελματικά με τα ΜΞΔΠ αποκτούν γνώσεις πάνω στο αντικείμενο μόνο μέσω της πρακτικής, χωρίς να διαθέτουν κάποια επίσημη πιστοποίηση κατάρτισης για τις δεξιότητές τους. Το γεγονός αυτό αποτελεί τροχοπέδη στην κινητικότητα ενός εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού εντός της Ευρώπης.

- **Να ενσωματωθεί η τεχνογνωσία για τα ΜΞΔΠ στις ανανεωμένες δασικές συμβουλευτικές υπηρεσίες** στο πλαίσιο των Συστημάτων Γεωργικών Γνώσεων και Πληροφοριών (Agricultural Knowledge and Innovation Systems [AKIS]). Οι δασικές συμβουλευτικές υπηρεσίες συχνά απουσιάζουν σαν δομή ή είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού AKIS. Όταν υπάρχουν, σε γενικές γραμμές αποτυγχάνουν να ενσωματώσουν προτάσεις ή οποιαδήποτε δυνατότητα κατάρτισης πάνω στα ΜΞΔΠ. Ισχυρότερες υπηρεσίες διεύρυνσης θα ήταν αναγκαίες για τη βελτίωση της επαναληψιμότητας βέλτιστων πρακτικών και την ενσωμάτωση ερευνητικών αποτελεσμάτων, όπως για παράδειγμα εκείνων που συνδέονται με τη μηχανοποίηση στην παραγωγή φελλού (π.χ. GoSuber)⁶², νέες μεθόδους εξαγωγής ρητίνης (π.χ. ResiMec, SustForest, BoreHole)⁶³, τη χρήση μηχανημάτων για τη συλλογή Ήρων καρπών (π.χ. δονητές δέντρων για κουκουναρία, μηχανήματα συλλογής κάστανων στην Πορτογαλία, Γαλλία ή Ιταλία)⁶⁴, ή πρωτόκολλα συλλογής αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών (π.χ. Εγχειρίδιο FairWild για πρακτικές βιώσιμης συλλογής από τη φύση)⁶⁵.

⁵⁶ <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2003-21339>

⁵⁷ <https://bocyl.jcyl.es/html/2017/10/09/html/BOCYL-D-09102017-1.do>

⁵⁸ <https://www.tramitacasillayleon.jcyl.es/web/jcyl/AdministracionElectronica/es/Plantilla100Detalle/1251181050732/Tramite/1284787076985/Tramite; https://servicios.jcyl.es/micoex/publico/consultaAcotados.action>

⁵⁹ <https://www.cofradialourizan.es/>

⁶⁰ https://www.cincork.com/articles/show/quem_somos.html

⁶¹ http://incual.mecd.es/documents/20195/94271/AGA398_1+-+Q_Documento+publicado/b1a7e49e-226a-46d5-82f0-400503e00a1b

⁶² <http://gosuber.es/>

⁶³ <https://www.fafcyte.es/project/grupo-operativo-resimec/>; <https://www.sust-forest.eu/pt-pt/video/reportagem-do-canal-8-dedicada-resinagem-e-ao-projecto-sustforest-plus/>; <https://www.youtube.com/watch?v=ETW0v80gbcM>

⁶⁴ https://www.youtube.com/watch?v=B7XaW1_wFlo; <https://www.youtube.com/watch?v=Re7zigkAxcE>; <https://www.youtube.com/watch?v=eP4LrErpx4E>

⁶⁵ <https://static1.squarespace.com/static/5bec424b297114f64cb908d8/4/5cc9755b4785d307eac2e04d/1556706659380/IMO-Sustainable-Wild-Collection-Practices.pdf>

Φωτογραφία: Fotolia (Pinus pinea pine nuts)

3.1.3 Δημιουργία και βελτίωση συστημάτων παρακολούθησης και απογραφών

Τα περισσότερα ΜΞΔΠ παράγονται σε ετήσια βάση και σε κυμαινόμενες ποσότητες. Σε αντίθεση με την Ευθεία, είναι διαθέσιμα μόνο για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μέσα στο έτος. Σε πολλές περιπτώσεις, υπάρχει έλλειψη γνώσεων όσον αφορά τους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν την παραγωγή και την αξιοπιστία της διαδικασίας καταμέτρησης των αποθεμάτων, των δυνατοτήτων παραγωγής και κατά συνέπεια των επιπέδων αειφορικής συλλογής. Παρόλο που η τοπική, παραδο-

σιακή γνώση και οι γνώσεις των συλλεκτών αποτέλεσαν τα θεμέλια της αειφόρου χρήσης των ΜΞΔΠ για χιλιετίες, η σύγχρονη διαχείριση των δασών απαιτεί τη θέσπιση κανόνων που να βασίζονται σε συγκεκριμένα δεδομένα, ειδικά όταν η εμπορική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων γίνεται από τρίτους βάσει μισθώσεων, συμβολαίων ή αδειών συλλογής. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό, δεδομένης της κλιματικής αλλαγής και των συνεχώς αυξανόμενων

παρασίτων και ασθενειών, καθώς η παντελής έλλειψη δεδομένων σε ακραίες περιπτώσεις δεν επιτρέπει την κινητοποίηση σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ούτε και τη συνεισφορά της πολιτικής υποστήριξης δράσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας ακραίας περίπτωσης είναι αυτό της δριμύτατης προσβολής από το έντομο *Leptoglossus occidentalis* που προσβάλλει τα πεύκα⁶⁶, που το 2011 οδήγησε στην κατάρρευση της παραγωγής μεσογειακού κουκουναριού στις περισσότερες χώρες παραγωγής, συμπεριλαμβανομένης της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Τουρκίας και της Ιταλίας⁶⁷. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται άκρως αναγκαία η άμεση κινητοποίηση στους ακόλουθους τομείς:

- **Ενσωμάτωση αξιολόγησης των ΜΞΔΠ ως πόρου στις Εθνικές Απογραφές Δασών.** Οι εθνικές απογραφές δασών και άλλες αντίστοιχες προσεγγίσεις μοντελοποίησης έχουν επικεντρωθεί κατά παράδοση στην απογραφή της ανάπτυξης και μέτρησης του Ξυλοσποθέματος, καθώς και στην ποιότητα της Ξυλείας, βάσει των βιομετρικών χαρακτηριστικών συστάδων και δέντρων. Ωστόσο, τα αποθέματα και η παραγωγικότητα των ΜΞΔΠ απαιτούν τη μέτρηση νέων παραμέτρων και την ανάπτυξη νέων εξισώσεων και μοντέλων. Είναι αναγκαία μια συντονισμένη προσπάθεια εκ μέρους πανεπιστημίων και ερευνητικών κέντρων, υπουργείων και περιφερειών, ή ακόμη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ώστε να αντιμετωπιστεί αυτή η έλλειψη γνώσεων για την ανάπτυξη μοντέλων ανάπτυξης και απόδοσης, μεταξύ ευρωπαϊκών χωρών και τομεακών οργανισμών (Πλάνισιο 2).
- **Υποστήριξη της εκτίμησης των ΜΞΔΠ ως πόρου σε ευρωπαϊκή, εθνική και περιφερειακή κλίμακα.** Η παρακολούθηση, οι δειγματοληψίες ή οι περιοδικές απογραφές ΜΞΔΠ είναι απαραίτητες σε επίπεδο

μονάδας διαχείρισης δάσους, για την αξιολόγηση των αποθεμάτων και της πραγματικής ετήσιας συλλογής. Αυτό θα επιτρέψει τον καθορισμό δίκαιων τιμών δημοπρατήσεως, μίσθωσης ή αδειών πώλησης, ενώ παράλληλα θα επιτραπεί ο έλεγχος των κατάλληλων ποσοστών των καρπώσεων, αποφεύγοντας την υπερεκμετάλλευση. Μια τέτοια προσπάθεια παρακολούθησης χρειάζεται να περιλαμβάνει την αξιολόγηση των επιπέδων και των διαδικασιών συλλογής, πρακτική άκρως απαραίτητη για την εφαρμογή προσαρμοστικών διαχειριστικών προσεγγίσεων που να μπορούν να ορίσουν την ικανότητα αναγέννησης και την ανθεκτικότητα του οικοσυστήματος ως κεντρικά σημεία της διαχείρισης. Οι ετήσιες μετρήσεις της μάζας αυτών αποφυλλωτικών λεπιδόπτερων στη Σαρδηνία, επιτρέπουν τον προσδιορισμό του κατά πόσο θα επιτρέπεται η εξαγωγή φελιού το επόμενο έτος, καθώς και την ένταση και θέση των φυτοϋγειονομικών επεμβάσεων για τη διατήρηση της παραγωγής φελιού⁶⁸. Μια τέτοια πρακτική συνεπάγεται συνεχείς δημόσιες επενδύσεις και κατάρτιση των ιδρυμάτων.

- **Καθιέρωση καινοτόμων διαδικασιών καταγραφής πληροφοριών σχετικά με τη συλλογή και το εμπόριο ΜΞΔΠ.** Τέτοιου είδους πληροφορίες είναι σε γενικές γραμμές ελλιπείς, βρίσκονται διασκορπισμένες σε διάφορες αναφορές και βάσεις δεδομένων (π.χ. στο σύστημα πληροφόρησης της Πορτογαλίας για τα κουκουναρία (SiP), ή τη ρητίνη (SiResin), στα στατιστικά δεδομένα της Ισπανίας για τα ΜΞΔΠ)⁶⁹, ενώ σε αρκετές χώρες δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα σχετικά με τη συλλογή άγριων φυτών (π.χ. στη Σουηδία ή την Αυστρία). Για καθυφθεί η έλλειψη δεδομένων, απαιτούνται καινοτόμες προσεγγίσεις, όπως αυτές που συνδέονται με νέα φορολογικά καθεστώτα (βλέ-

⁶⁶ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20770>

⁶⁷ <https://doi.org/10.3832/ifor3180-013>

⁶⁸ <https://oppla.eu/casestudy/20351>

⁶⁹ <http://www2.icnf.pt/porta/florestas/fileiras/regime-juridico-pinha-pm>; <http://www2.icnf.pt/porta/florestas/fileiras/resinagem-circulacao-resina>; https://www.mapa.gob.es/es/desarrollo-rural/estadisticas/forestal_anual_otros_aprovechamientos.aspx

Πλαίσιο 2: Επιτυχημένες εθνικές ή περιφερειακές απογραφές και συστήματα παρακολούθησης ΜΞΔΠ

Φωτογραφία: © Patrick GHOMRI / Adobe Stock

Η **Τουρκία** έχει καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε να βελτιώσει το εθνικό σύστημα παρακολούθησης των δασών της⁷⁰. Το αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο (Tebliğ-297) ψηφίστηκε το 2013 και συμπεριλαμβάνει τις συνθήκες για την παραγωγή και εμπορεία ΜΞΔΠ. Το 2015, είχαν τεθεί υπό παρακολούθηση περισσότερα από 2.800 είδη, με περίπου 14.000 καταγραφές σε 1,3 εκατομμύρια εκτάρια. Παράλληλα, έχει δημιουργηθεί ένας κατάλογος ειδών (ζώων, φυτών και μανιταριών) που αποτελούν ΜΞΔΠ στη χώρα. Στην **Ελλάδα**, για τη θέσπιση ειδικού νομοθετικού πλαισίου για τη συλλογή, πιστοποίηση και εμπορεία άγριων εδώδιμων μανιταριών, μια ομάδα εμπειρογνομόνων συνέταξε ένα πόρισμα το 2020, στο οποίο προτείνουν τη δημιουργία εθνικών καταλόγων μανιταριών εμπορικού ενδιαφέροντος ή ερασιτεχνικού ενδιαφέροντος, καθώς και

προστατευόμενων ειδών, την εκπαίδευση των συλλεκτών, καθώς και διαδικασίες ελέγχου, αδειοδότησης, ιχνηλασιμότητας και σήμανσης⁷¹. Οι προτάσεις συζητήθηκαν σε διάφορες ομάδες εργασίας εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων, ενώ μια πιλοτική εφαρμογή βρίσκεται ήδη σε εξέλιξη. Οι δράσεις των έργων COST FP1203 και INCREDIBLE στην Ελλάδα είχαν σημαντική συνεισφορά καθ' όλη τη διάρκεια της συγκεκριμένης διαδικασίας, αλλά και μετέπειτα. Στην **Ισπανία**, το Εθνικό Μητρώο Δασών συμπεριέλαβε πρόσφατα τη μέτρηση νέων παραμέτρων για τα μεσογειακά παραθαλάσσια πεύκα, οι οποίες θα συμβάλουν στην πρόβλεψη της παραγωγής ρητίνης συνδυαστικά με μετεωρολογικά δεδομένα. Στην Καστίλη και Λεόν (Ισπανία), η τοπική δασική υπηρεσία διατηρεί το ρεκόρ από τη δεκαετία του 1960 στην παραγωγή κουκουναριών σε δημόσια δάση που διαχειρίζονται για την παραγωγή κουκουναριού, ενώ παράλληλα διατηρεί δύο εξαιρετικά σημαντικά δίκτυα μόνιμων δειγματοληπτικών επιφανειών: το πρώτο για την παραγωγή κουκουναριών ανά δέντρο και το δεύτερο για την παραγωγή μανιταριών σε πευκοδάση, συγκεντρώνοντας σειρές δεδομένων σχεδόν για 30 χρόνια.

πε Ενότητα 3.2.2), ιχνηλασιμότητα (βλέπε Ενότητα 3.3.2) ή εισαγωγή της συλλογής ΜΞΔΠ στο δίκτυο Λογιστικής Γεωργικής Πληροφόρησης (Farm Accountancy Data Network [FADN]), το οποίο θα μπορούσε να παρέχει πληροφορίες σε επίπεδο αγροτικής μονάδας και σε περιφερειακό επίπεδο.

- **Επένδυση στην έρευνα και ανάπτυξη της αξιολόγησης και παρακολούθησης των ΜΞΔΠ.** Οι ρυθμοί ανάπτυξης και παραγωγής των περισσότερων ΜΞΔΠ είναι σχετικά άγνωστοι, ενώ τα συστήματα και οι πρακτικές απογραφής είτε είναι ανύπαρκτες, είτε δεν είναι αρκετά αξιόπιστες ή οικονομικά αποδοτικές από άποψη κόστους. Για παράδειγμα, οι τρούφες και τα μανιτάρια είναι οργανισμοί που δεν έχουν ορατό υπέργειο τμήμα για ολόκληρο το έτος ή μέρος αυτού και ο εντοπισμός των μυκηλίων τους είναι ιδιαίτερα κοστοβόρος. Από την άλλη, η παραγωγή άγριων Ξηρών καρπών και φρούτων του δάσους επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις κλιματικές συνθήκες, τις συνθήκες μειωμένου φωτός στον υπόροφο, αλλά και

τα έτη πληροκαρπίας. Αυτοί οι παράγοντες δημιουργούν προκλήσεις για την εκάστοτε προσπάθεια μοντελοποίησης. Ακόμη και όταν υπάρχουν εργαλεία αξιολόγησης και μοντελοποίησης, όπως στην περίπτωση της ρητίνης, του φελιού ή των κουκουναριών της Μεσογείου, οι μεταβαλλόμενες περιβαλλοντικές συνθήκες και η εμφάνιση νέων παρασίτων και ασθενειών απαιτούν επιπλέον προσπάθειες για τη μέτρηση και τον υπολογισμό της απόδοσης και της σχετικής ποιότητας.

Φωτογραφία: © Mantofature / Istock

⁷⁰ [https://ormuh.org.tr/uploads/docs/D1-NWFPs%20Assessment%20Report%202020%20Cleared%20by%20FAO-17%20September%202020%20\[1\].pdf](https://ormuh.org.tr/uploads/docs/D1-NWFPs%20Assessment%20Report%202020%20Cleared%20by%20FAO-17%20September%202020%20[1].pdf)

⁷¹ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/19988>

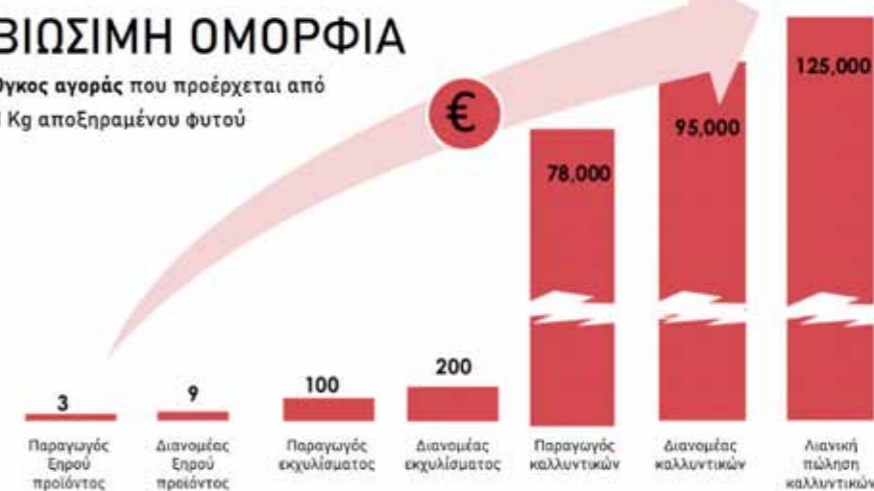
3.2 Δημιουργία ανταγωνιστικών και δίκαιων αλυσίδων αξίας

Ο αριθμός των μελλοντικών αλυσίδων αξίας που θα βασίζονται σε πόρους προερχόμενους από ΜΞΔΠ είναι δυνητικά τεράστιος, εκτεινόμενος από τις αλυσίδες τροφίμων και τη γαστρονομία έως τους τομείς της φαρμακευτικής, των καλλυντικών, των χημικών, των κατασκευών, της αναψυχής και του τουρισμού.

Ο αριθμός των κοινωνικών εταιρών που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στις αλυσίδες αξίας των ΜΞΔΠ είναι ακόμη μεγαλύτερος, καθώς σε αυτόν συμπεριλαμβάνονται επίσης αυτοί που συλλέγουν για σταμική κατανάλωση, αλλά και μη επαγγελματίες συλλέκτες. Η περιορισμένη ικανότητα διαπραγμάτευσης παραγωγών και συλλεκτών, η ύπαρξη μη ανανεώσιμων υποκατάστατων και εισαγόμενων σχεδόν ισοδύναμων, σε συνδυασμό με τον τομέα της μεταποίησης που αποτελείται κατά βάση από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις χαμηλής καινοτομίας (small- and medium-sized enterprises [SMEs]), δημιουργεί υψηλή ανταγωνιστικότητα στις αγορές, περιορισμένο κέρδος για τους παραγωγούς και τους συλλέκτες στη βάση των αλυσίδων, και κατά συνέπεια υψηλό κίνδυνο εγκατάλειψης της εκάστοτε δραστηριότητας, γεγονός ιδιαίτερα αισθητό σε χώρες με υψηλότερο εισόδημα. Είναι απαραίτητο να αντιστραφεί αυτή η κατάσταση, να αναγνωριστούν οι θετικές κοινωνικές και οικολογικές εξωτερικότητες των αλυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ και να μειωθεί ο ανταγωνισμός με μη ανανεώσιμα ή, μερικές φορές, καλλιεργούμενα αντίστοιχα αγαθά. Προφανώς, δεν υπάρχει μια καθολική λύση, συνεπώς χρειάζονται ολιστικές και καλά προσαρμοσμένες στρατηγικές. Ωστόσο, απαραίτητες προϋποθέσεις είναι η εφαρμογή κανονισμών και η επαγγελματική βάση της εργασίας, ένα καλά προσαρμοσμένο φορολογικό καθεστώς, καθώς και επιχειρηματικά μοντέλα με ικανότητα απόκτησης και κατανομής εισοδήματος σε όλα τα στάδια των διαφορετικών αλυσίδων αξίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου χρειάζεται να εφαρμοστούν διάφορες συμπληρωματικές στρατηγικές.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

Όγκος αγοράς που προέρχεται από 1 Kg αποξηραμένου φυτού

Σχήμα 3: Μέγεθος της αγοράς που προκύπτει από ένα κιλό αρωματικού φυτού που συλλέγεται ή καλλιεργείται⁷². Πηγή: R. Armengol [Provital]

⁷² Sustainable Beauty. The impact in the supply chain. Session presentation at the EFi's Young Leadership Programme 2018 – Mediterranean edition. <https://efi.int/sites/default/files/files/events/2018/YLP-med%20presentations/Ricard%20Armengol.pdf>

Επισήμανση 3: Αποκλίνουσες αλυσίδες αξίας ΜΞΔΠ

Οι «**ημι-άγριες**», «**διαχειριζόμενες**» και «**καλλιεργούμενες**» αλυσίδες αξίας ΜΞΔΠ, όπως για τα κάστανα, τον φελλό, τη ρητίνη, τα κουκουνάρια ή τις τρούφες, χαρακτηρίζονται σαν *σχήμα κλεψύδρας*, με πολλούς παραγωγούς που πωλούν ΜΞΔΠ σε μικρό αριθμό γενικά εξεζητημένων μεταποιητών (μερικές φορές μέσω διαμεσολαβητών), οι οποίοι τροφοδοτούν πολλαπλούς δευτερογενείς και τριτογενείς μεταποιητές, οι οποίοι με τη σειρά τους παράγουν ένα ευρύ φάσμα προϊόντων για διαφορετικές αγορές. Οι αλυσίδες αξίας αντιμετωπίζουν συχνά έντονο ανταγωνισμό από μη ανανεώσιμα υποκατάστατα (π.χ. παράγωγα που βασίζονται στο πετρέλαιο αντί ρητίνης, πώματα από πλαστικό ή αλουμίνιο αντί φελλού) ή από εισαγόμενα ημι-αντίστοιχα (π.χ. φθηνότερα κουκουνάρια, τρούφες και μανιτάρια αγνώστου προελεύσεως), γεγονός που οφείλεται στην έλλειψη ικανότητας διάκρισης των μεν από τα δε στην αγορά και ευαισθητοποίησης των καταναλωτών. Αρκετές αλυσίδες αξίας έχουν εγκαταλειφθεί ή περιοριστεί σημαντικά, ειδικά σε περιοχές με υψηλότερο εισόδημα (π.χ. φελλός και ρητίνη στη Γαλλία και την Ισπανία), κυρίως λόγω του χαμηλού κέρδους για τους παραγωγούς. Αυτή η απειλή αυξάνεται κατακόρυφα όταν η έλλειψη επενδύσεων μειώνει την ανταγωνιστικότητα των μεταποιητικών βιομηχανιών (π.χ. φελλός στη Σαρδηνία).

Οι αλυσίδες αξίας «**άγριων**» ΜΞΔΠ, όπως τα φρούτα του δάσους, τα μανιτάρια, οι τρούφες και τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, βασίζονται συχνά σε ερασιτέχνες συλλέκτες και σε μικρό αριθμό επαγγελματιών, συνήθως χαμηλόμισθων συλλεκτών, οι οποίοι πωλούν τα προϊόντα τους σε ένα ευρύ φάσμα από διαμεσολαβητές, πωλητές λιανεμπορίου, εταιρείες μεταποίησης ή τελικούς καταναλωτές (όπως π.χ. εστιατόρια). Γενικότερα, η μεταποίηση αναφέρεται κυρίως σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (micro-, small-, and medium-sized enterprises [MSMEs]), με περιορισμένη ικανότητα καινοτομίας, αλλά ικανές να αξιοποιήσουν άτυπα δίκτυα και εμπορικά συστήματα προώθησης. Συχνά, τα προϊόντα που συλλέγονται από τη φύση, αντιμετωπίζουν έντονο - και αθέμιτο - ανταγωνισμό από τα αντίστοιχα αγροτικά προϊόντα, εκτός εάν η κατάλληλη ετικέτα σήμανσης και άλλοι μηχανισμοί της αγοράς επιτρέπουν τη διάκρισή τους από τα καλλιεργούμενα προϊόντα. Σε αυτούς τους τύπους προϊόντων, η προστιθέμενη αξία αυξάνεται εκθετικά στην αλυσίδα αξίας, και έτσι η πρόσδοδος που δημιουργείται για τους συλλέκτες, τους ιδιοκτήτες γης και τις κοινότητες είναι πολύ περιορισμένη, ακόμη και όταν σε αυτή ενσωματώνεται η πρωτογενής επεξεργασία ή η εξαγωγή δραστικών ουσιών [Σχήμα 3].

3.2.1 Ανάπτυξη καινοτόμων και χωρικών αλυσίδων αξίας

Είναι απαραίτητο να ενταχθούν τα ΜΞΔΠ στην οικονομική τάση της αγοράς και να αξιοποιηθεί το δυναμικό τους για χωρική ανάπτυξη. Απαιτείται άμεση κινητοποίηση για την αύξηση των εσόδων για τους ιδιοκτήτες γης, όχι μόνο για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στον πόρο για τους ερασιτέχνες συλλέκτες, αλλά και για να καταστεί δυνατό ένα δίκαιο εισόδημα και πρόσθετες συνθήκες εργασίας για τους επαγγελματίες, καθώς και θέσεις εργασίας και μέσα διαβίωσης για τις τοπικές κοινότητες σε ένα ευρύτερο πλαίσιο.

- **Πρώθηση της συνδιαχείρισης των δημόσιων δασών.** Η συνδιαχείριση των δημόσιων δασών με τις τοπικές κοινότητες, μπορεί να παράσχει πρόσβαση στη γη και να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης των μικροϊδιοκτητών. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω κινήτρων που θα ενθάρρυναν τις τοπικές κοινότητες να οργανωθούν σε συνεταιρισμούς και ομάδες παραγωγών, καθώς με αυτό τον τρόπο θα είχαν μεγαλύτερη ικανότητα να έρχονται σε επαφή με τις αγορές, να υποβάλλουν προσφορές και να βελτιώνουν την ποιότητα της διαχείρισης και των

προϊόντων τους. Μια δράση συνεργασίας των τοπικών ενδιαφερομένων, που διέπεται από σαφείς κανονισμούς και δίκαιη κατανομή των εσόδων, έχει αποδειχθεί σε πολλές περιπτώσεις πως είναι αποτελεσματική για την επίτευξη της διατήρησης του δάσους, της επιχειρηματικής εξέλιξης και της χωρικής ανάπτυξης [Πλαίσιο 3].

- **Υποστήριξη τοπικών αλυσίδων αξίας και τοπικών δικτύων.** Η σύντηξη των αλυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ ευνοεί τη στενότερη σύνδεση μεταξύ καταναλωτών, τοπικών παραγωγών, επιχειρηματιών και εμπόρων, δίνοντας συχνά τη δυνατότητα για περαιτέρω περιθώρια βελτίωσης. Τα μεγέθη της τοπικής προσφοράς και ζήτησης, οι διαθέσιμες τοπικές ικανότητες και οι καλές πρακτικές αποτελούν τις προϋποθέσεις των παραγόντων επιτυχίας. Οι περιφερειακές και εθνικές αρχές πρέπει να υποστηρίξουν τις υπάρχουσες πρωτοβουλίες ή να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες για την ανάπτυξη τοπικών αλυσίδων αξίας [Πλαίσιο 6].
- **Πραγματοποίηση συνεργιών με τον τουρισμό σε χωρικές στρατηγικές ανάπτυξης.** Ο τουρισμός, και ειδικότερα οι οικότουριστικές στρατηγικές, μπορούν να επωφε-

ληθούν σε μεγάλο βαθμό από την αύξηση του ενδιαφέροντος για άγρια και παραδοσιακά προϊόντα, καθώς και για βιοματικές δραστηριότητες σε αγροτικές περιοχές. Αυτό δημιουργεί ευκαιρίες για τη συνέργεια μεταξύ των υπηρεσιών και των προϊόντων μιας περιοχής, καθιστώντας έναν τουριστικό προορισμό ελκυστικότερο και επεκτείνοντας τις αγορές προϊόντων, εμπειριών και άλλων υπηρεσιών που βασίζονται στα ΜΞΔΠ και που συχνά υποστηρίζονται από ένα αναγνωρισμένο εμπορικό σήμα, όπως π.χ. «Παράδοση και γεύσεις της Μόντενα» [“Traditions and Flavours of Modena”]⁷³, ή «Ο δρόμος των μήλων και των γεύσεων των κοιλάδων του Non και του Σόλε» [“Strada della mela e dei sapori delle valli di Non e di Sole”]⁷⁴. Πηγή έμπνευσης μπορεί να αποτελέσει και ο αυξανόμενος αριθμός επιτυχημένων παραδειγμάτων και εργαλείων για τον μικροτουρισμό που μπορούν να βρεθούν σε όλη τη Μεσόγειο (Πλαίσιο 4).

- **Πρώθηση νέων επιχειρηματικών μοντέλων και μοντέλων κάθετης ολοκλήρωσης.** Όπως συμβαίνει με τις περισσότερες αλυσίδες αξίας που συμβάλλουν στην κυκλική βιοοικονομία, το μεγαλύτερο μερίδιο της προστιθέμενης αξίας παράγεται σε δευτερεύοντα χρόνο, κατά τη μεταποιητική διαδικασία και την παραγωγή των τελικών προϊόντων, περιορίζοντας την ελκυστικότητα και ακόμη και την οικονομική βιωσιμότητα των πρωτογενών παραγωγών (φελλός, ρητίνη, κουκουνάρια) ή των συλλεκτών (μανιτάρια, αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά). Η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα είναι απαραίτητη για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την υποστήριξη νέων βιομηχανικών και εμπορικών προσπαθειών. Ανάμεσα στα επιτυχημένα παραδείγματα κάθετης ολοκλήρωσης είναι τοπικά αποστακτήρια στη νότια Μεσόγειο που εξαγωγή κυρίως αιθέρια έλαια, παρά φυτικές πρώτες ύλες. Επίσης, στην Τυνησία παράγονται καινοτόμα εκχυλίσματα από *Pinus spp.*, *Urtica dioica*, *Eucalyptus spp.*, ή *Melia azedarach* (αυτό το εκχύλισμα έχει εντομοκτόνο δράση),

καθώς και νέα γκουρμέ ή καλλυντικά έλαια από π.χ. *Pistacia lentiscus* ή *Pinus halepensis*. Νέες ευκαιρίες εντοπίζονται στον τομέα της ευεξίας, προϊόντων spa, παρα-φαρμακευτικών προϊόντων, εργαλείων και υλικών παρασκευής χειροποίητων καλλυντικών, τα οποία ενισχύουν ιδιαίτερους προσωπικούς τρόπους αντίληψης της υγείας και της βιωσιμότητας (Lifestyles of Health and Sustainability [LOHAS]), καθώς και τα halal μεγάλα τουριστικά ρεύματα. Τα αποστακτήρια ρητίνης πεύκου στη νοτιοδυτική Ευρώπη έχουν επίσης αρχίσει να παράγουν μια μεγάλη ποικιλία προϊόντων για εξειδικευμένες αγορές, συμπεριλαμβανομένων χημικών ουσιών (π.χ. κόλλες, μελάνι εκτύπωσης, χρώματα και υλικά επιστρώσεων), φαρμακευτικών προϊόντων, ειδών υγιεινομικής φροντίδας, καλλυντικών, υλικών για τη βιομηχανία τροφίμων, καρυκευμάτων, αρωμάτων ή αγροχημικών.

- **Υποστήριξη της πιστοποίησης ποιότητας, προέλευσης και βιωσιμότητας.** Τα ΜΞΔΠ μπορούν να βασίζονται σε τοπικές ποικιλίες, στον προσδιορισμό γεωγραφικής ένδειξης κ.λπ., ενώ παράλληλα μπορούν να βοηθήσουν στη διαφοροποίηση της αγοράς, παρέχοντας δυνατότητες βελτίωσης των αγορών απομονωμένων περιοχών (Transmontana, Πορτογαλία / Κορσική, Γαλλία)⁷⁵, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα να αυξήσουν σημαντικά τον αντίκτυπο των στρατηγικών χωρικού μάρκετινγκ. Η ανάπτυξη αυτών των συστημάτων πιστοποίησης, σε κάθε περίπτωση, απαιτεί μια εις βάθος ανάλυση του κόστους, των πλεονεκτημάτων και της δυναμικής της αγοράς, τις απαιτούμενες γνώσεις για τον καθορισμό και την τήρηση των προδιαγραφών ποιότητας, καθώς και μια ισχυρή μακροπρόθεσμη δέσμευση ιδιωτικών και δημόσιων κοινωνικών εταίρων, καθώς οι συναλλαγές και το κόστος πιστοποίησης μπορούν εύκολα να γίνουν δύσκαμπτα (FAO, 2019: FAO/oriGIN, 2020⁷⁶).
- **Ενσωμάτωση συστημάτων Πληρωμών για Περιβαλλοντικές Υπηρεσίες (Payments for**

Πλαίσιο 3: Δικαιώματα συλλογής στην Τυνησία: η περίπτωση των αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών

Στις χώρες του Μαγκρέμπ η παραγωγή διαφόρων ΜΞΔΠ προέρχεται κυρίως από περιοχές που ανήκουν στο κράτος. Στην Τυνησία συγκεκριμένα, όλες οι δασικές περιοχές είναι δημόσιες και προκειμένου να χρησιμοποιηθούν τα ΜΞΔΠ, όπως τα κουκουνάρια της χαλέπιου πεύκης (*Pinus halepensis*) και της κουκουναριάς (*Pinus pinea*), τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά ή ο φελλός, οι παραγωγοί και οι επιχειρήσεις θα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 18 του δασικού κώδικα της Τυνησίας, να περάσουν από μια διαδικασία δημοπρασίας, η οποία διοργανώνεται κάθε χρόνο από την δασική υπηρεσία της Τυνησίας. Συνήθως, μόνο οι μεγαλύτερες ιδιωτικές εταιρείες έχουν τη δυνατότητα διαπραγματεύσεων για την τιμή, όπως και την οικονομική δυνατότητα να ανταπεξέλθουν στη δημόσια δημοπρασία. Ωστόσο, ο τοπικός πληθυσμός αντιπροσωπεύει το κύριο εργατικό δυναμικό που προσλαμβάνεται για τη συλλογή των φυτών και οι ίδιοι άνθρωποι παράλληλα συλλέγουν φυτά για τοπική χρήση σε συγκεκριμένες περιοχές, ως μέρος οικογενειακών προγραμμάτων και νεοσύστατων επιχειρήσεων. Κάθε χρόνο, περίπου 120.000 εκτάρια γης αξιοποιούνται για συλλογή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στην Τυνησία, αν και παραμένουν σε καθεστώς υποεκμετάλλευσης: για την περίοδο 2000-2015, αξιοποιήθηκε μόνο το 63% και το 34% της δυναμικής του δεντρολίβανου (*Rosmarinus officinalis*) και της μυρτιάς (*Myrtus spp.*) αντίστοιχα. Επιπλέον, για να ευνοήσει τις μικρές/μεσαίες επιχειρήσεις που ειδικεύονται στην παραγωγή αιθέριων ελαίων ή ρητίνης, η κυβέρνηση επιδίωξε γε-

Φωτογραφία: Aromatic Plants

νικότερες μεταρρυθμίσεις στις επενδύσεις, ενώ για την υποστήριξη των επιχειρήσεων αυτών δημιούργησε ειδικά προγράμματα που διευκολύνουν τα χρηματοοικονομικά δάνεια ή την πρόσβαση σε μικρές πιστώσεις. Παρόλα αυτά, ο εγγενής κίνδυνος αυτών των μορφών υποστήριξης είναι να ωφεληθούν οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις, ενώ αντίθετα οι μικρές/μεσαίες επιχειρήσεις να πασχίζουν για τη συμμετοχή τους, λόγω της έλλειψης των απαραίτητων ικανοτήτων διαχείρισης και εγγυήσεων.

⁷³ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/19802>

⁷⁴ https://incredibleforest.net/sites/default/files/resource/files/6-presentatione_stradadellamela.pdf

⁷⁵ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20768>; <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20753>

⁷⁶ <http://www.fao.org/publications/card/en/C/CA5693EN>; https://www.origin-gi.com/images/events/oriGIN-FAO_Series_of_webinars_2020/03-final-Webinar_Sustainable_management_of_wild_collected_products_for_GIs_250221.pdf

Πλαίσιο 4: Ο ρόλος των άγριων μανιταριών και τρουφών στον τουριστικό τομέα

Φωτογραφία: © Sofia Royo / Adobe Stock

Παραδείγματα του πάθους για τα μανιτάρια και τον μυκοτουρισμό στην Ιταλία⁷⁷ αποτελεί η πρωτοβουλία «Σώστε την Τρούφα» (“Save the Truffle”), μια αυθεντική εμπειρία κυνηγιού τρούφας, «Τα μανιτάρια του Borgotaro IGP» (“Fungo di Borgotaro IGP”), που αποτελεί την ετικέτα μανιταριών μιας μικρής πόλης που προσελκύει χιλιάδες τουρίστες και λάτρεις του καλού φαγητού, καθώς και η «Διεθνής Έκθεση Λευκής Τρούφας» (“International Alba White Truffle Fair”), μια έκθεση τρούφας που βρίσκεται στην 90^η διοργάνωσή της. Στην Ελλάδα⁷⁸, τα Γρεβενά, μια πόλη στη Δυτική Μακεδονία, δημιούργησαν μια νέα ταυτότητα ως «Πόλη των μανιταριών», με μουσεία και εστιατόρια αφιερωμένα στα άγρια μανιτάρια,

όπως και εκδηλώσεις, απογραφές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες που οργανώνουν τοπικοί σύλλογοι μανιταρόφιλων. Η περιοχή της Καστίλης και Λεόν στην Ισπανία, είναι ένα άλλο παράδειγμα επιτυχημένου μυκοτουρισμού που πλέον αντιπροσωπεύει σχεδόν το 40% των συνολικών εσόδων από μυκολογικούς πόρους (εκτιμάται σε 65 εκατομμύρια ευρώ ετησίως). Στην Πορτογαλία⁷⁹, διάφοροι δήμοι έχουν δημιουργήσει μυκολογικά μονοπάτια που συνδέονται με δραστηριότητες μυκοτουρισμού. Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Μυκολογικό Ινστιτούτο προωθεί τη διεθνή εκδήλωση “Trufforum”⁸⁰. Επιπλέον, το ευρωπαϊκό έργο MYAS έχει αναπτύξει μια εφαρμογή, την “Micodeata GIS-Europe”, η οποία παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις καρπώσεις μανιταριών, τις δεξιότητες, τις υπηρεσίες, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που σχετίζονται με τη Μυκολογία και πληροφορίες για περιοχές όπου η συλλογή απαιτεί την προμήθεια άδειας. Η εφαρμογή αυτή είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα τεχνολογικών εξελίξεων και ψηφιοποίησης υπηρεσιών που σχετίζονται με τα ΜΞΔΠ.

Environmental Services [PES]). Οι πληρωμές για περιβαλλοντικές υπηρεσίες μπορεί να είναι μια άλλη περίπτωση απόκτησης εισοδήματος, όταν η αξία των συστημάτων παραγωγής ΜΞΔΠ σχετίζεται με την υψηλή φυσική τους αξία, το αγροτικό περιβάλλον, εκτατικά ή ημι-εκτατικά μοντέλα διαχείρισης που προκύπτουν από παραδοσιακές ή ιστορικές πρακτικές με αντίστοιχη πολιτισμική αξία⁸¹. Θετικές μη εμπορεύσιμες εξωτερικότητες πρέπει να ενσωματωθούν στην οικονομική ισορροπία της ιδιοκτησίας του δάσους, μέσω μιας διαδικασίας αναγνώρισης, ποσοτικοποίησης και ανταμοιβής από διαπιστευμένα συστήματα πιστοποίησης, δημόσιους οργανισμούς, επενδυτές, βιομηχανίες που αναζητούν πράσινες επενδύσεις, το ευρύ κοινό και τους τουρίστες. Ο καθορισμός της αξίας αυτών των υπηρεσιών είναι το πρώτο και απαραίτητο βήμα. Για να καλυφθεί η οποιαδήποτε αδυναμία της αγοράς που θέτει σε κίνδυνο αυτά τα συστήματα, οι ΜΚΟ, οι ενώσεις παραγωγών και οι βιομηχανίες μπορούν να συσπειρωθούν, ώστε να δημιουργήσουν και να προωθήσουν κίνητρα για βιώσιμη παραγωγή ΜΞΔΠ σε προστατευόμενες περιοχές και περιοχές υψηλής αξίας, υπό αυστηρή

επιτήρηση. Αντίστοιχα νομοθετικά πλαίσια έχουν ήδη αναπτυχθεί, π.χ. στην Πορτογαλία⁸² ή στην Ιταλία⁸³, αλλά η εφαρμογή τους εξακολουθεί να υστερεί. Τα πιο επιτυχημένα, αλλά εξαιρετικά εξειδικευμένα παραδείγματα στην Ευρώπη, αφορούν κυρίως συστήματα πιστοποίησης αειφορικής διαχείρισης (Πλαίσιο 5).

Φωτογραφία: © Martina / Adobe Stock

⁷⁷ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/19800>; <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/19799>; <https://www.fieradeltartufo.org/en/>

⁷⁸ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20591>

⁷⁹ http://www.ecoparkazibo.com/uploads/2017/percursos/Percurso_Rota%20dos%20Cogumelos.pdf;

⁸⁰ <https://trufforum.com/>

⁸¹ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20792>

⁸² <https://dre.pt/home/-/dre/124353922/details/maximized>

⁸³ Art. 70 of https://www.minambiente.it/sites/default/files/archivio/allegati/GPP/legge_28_12_2015_221.pdf

Πλαίσιο 5: Η Πράσινη Καρδιά του Φελλού (Green Heart of Cork [GHC])

Φωτογραφία: © INCREDIBLE project

Ένα χαρτοφυλάκιο οικοσυστημικών υπηρεσιών που παρέχονται από τα δάση φελλοδρυός στην Πορτογαλία, το οποίο συνδέεται με ορθές πρακτικές, ελέγχθηκε στο πλαίσιο του συστήματος πιστοποίησης του Συμβουλίου Διαχείρισης Δασών (Forest Stewardship Council [FSC]), το οποίο επέτρεψε την ανάπτυξη μιας εθελοντικής αγοράς πληρωμών για περιβαλλοντικές υπηρεσίες, όπου οι επιχειρήσεις επιλέγουν το είδος των παρεχόμενων υπηρεσιών, υπό την προϋπόθεση ότι θα δώσουν κάποιο σχετικό αντίτιμο στον ιδιοκτήτη της γης. Η σύνδεση με περιβαλλοντικές MKO και αγροτικούς συνεταιρισμούς που απευθύνονται σε επιχειρήσεις με συγκεκριμένο χαρτοφυλάκιο προτάσεων, είναι σημαντικοί παράγοντες επιτυχίας για την ανάπτυξη της αγοράς. Η προώθηση της δημιουργίας αυτών των συλλογικοτήτων και η παροχή μέσων για τη λειτουργία τους, είναι σημαντική για την επίτευξη της εφαρμογής ορθών πρακτικών, μεταφοράς γνώσεων και πιστοποιημένων περσιών, προϊόντων και υπηρεσιών.

Πλαίσιο 6: Υποστηρικτικά εργαλεία για τη διασύνδεση παραγωγών και βιομηχανιών που χρησιμοποιούν αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά

Στην Καταλονία (Ισπανία), οι περισσότεροι παραγωγοί αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών ακολουθούν μια σύντηξη του μοντέλου αλυσίδας αξίας, σύμφωνα με το οποίο η εταιρεία καλλιέργει, συλλέγει και μεταποιεί άμεσα το αγροτικό προϊόν σε τελικά προϊόντα για τον τελικό καταναλωτή, με οφέλη για τη μεγάλη αστική περιοχή της Βαρκελώνης. Υπάρχει επίσης ένα σημαντικό βιομηχανικό σύμπλεγμα που χρησιμοποιεί ως πρώτες ύλες αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, αλλά συχνά οι χρήστες του δεν γνωρίζουν την ταυτότητα του παραγωγού. Ο *Κατάλογος Παραγωγών Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών*⁸⁴ είναι ένα εργαλείο το οποίο επιτρέπει στις βιομηχανίες να έρθουν σε επαφή με παραγωγούς και να μάθουν ποια είδη παράγουν και με ποιο σύστημα παραγωγής. Αυτός ο κατάλογος έγκειται στις αρμοδιότητες του *Παρατηρητηρίου Δασών της Καταλονίας*⁸⁵ και παρέχει πληροφορίες για διαφορετικές αλυσίδες αξίας για τα ΜΞΔΠ.

Φωτογραφία: © pixabay

3.2.2 Σχεδιασμός και υιοθέτηση καινοτόμων φορολογικών και εργασιακών καθεστώτων

Οι «γκρίζες αγορές» αποτελούν σοβαρό πρόβλημα για τις εταιρείες, ιδίως εκείνες που σχετίζονται με τις διεθνείς αγορές, καθώς δεν μπορούν να εντοπίσουν την προέλευση των πρώτων υλών τους που προέρχονται από ΜΞΔΠ. Το πρόβλημα προκύπτει από τον τρόπο προμήθειας της πρώτης ύλης, καθώς οι άτυποι προμηθευτές συχνά διστάζουν να υπογράψουν οποιοδήποτε επίσημο τιμολόγιο, καθιστώντας έτσι αδύνατη κάθε δυνατότητα ιχνηλάτησης. Η στάση τους οφείλεται στην πιθανή, πραγματική ή υποτιθέμενη, ασυμβατότητα περιστασιακής, ερασιτεχνικής ή ημι-επαγγελματικής συλλογής με τη λήψη κοινωνικών επιδομάτων (π.χ. συντάξεις, επιδόματα ανεργίας) ή με άλλες συμβάσεις εργασίας (π.χ. μόνιμοι δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι, συμβάσεις εργασίας σε σώματα ασφαλείας, κ.λπ.). Ωστόσο, χωρίς αυτούς τους προμηθευτές πολλά άγρια ή ημι-άγρια προϊόντα δεν μπορούν να δι-οχετευτούν στην αγορά, καθώς η συλλογή τους βασίζεται στην τοπική γνώση της χρήσης του δά-σους, η οποία μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Επιπλέον, οι γκρίζες αγορές δημιουργούν σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την εγγύηση ποιότητας των προϊόντων, στην περίπτωση εδωδιμων ΜΞΔΠ, και τη διασφάλιση κατάλληλων συνθηκών εργασίας και επαγγελματισμού του εργατικού δυναμικού.

Σε γενικές γραμμές, τα φορολογικά και εργασιακά καθεστώτα δεν είναι καλά προσαρμοσμένα στις δραστηριότητες πρωτογενούς παραγωγής των ΜΞΔΠ, και ειδικότερα στην εποχική και συμπληρωματική φύση των εισοδημάτων που σχετίζονται με την παραγωγή αυτών των προϊόντων. Αυτή η αδυναμία προσαρμογής σε εργασιακές πολιτικές και φορολογικές ρυθμίσεις χρειάζεται να αντιμετωπιστεί, καθώς αποτελεί βασική προϋπόθεση μετάβασης από τις συχνές πρακτικές της «γκρίζας οικονομίας» προς την επισήμοποίηση του εργατικού δυναμικού, την έννομη συλλογή, την αυξημένη ενασχόληση με τα ΜΞΔΠ και τις υψηλότερες δημόσιες και ιδιωτικές επεν-

δύσεις στη διαχείριση της γης. Ορισμένοι κρίσιμοι παράγοντες που πρέπει να αντιμετωπιστούν είναι:

- **Ο καθορισμός σαφών ορίων σχετικά με την ταυτότητα των παραγωγών.** Είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί ποιος νοείται στην πραγματικότητα ως «παραγωγός», ορίζοντας τις ισχύουσες συνθήκες όσον αφορά το καθεστώς εργασίας και φορολόγησης. Στην πραγματικότητα, η σαφήνεια στα εργασιακά και φορολογικά καθεστώτα, στα οποία οι παραγωγοί (συλλέκτες άγριων προϊόντων, αγρότες ή και τα δύο συνδυαστικά) πρέπει να συμμορφώνονται, ευνοεί την είσοδο τους στην επίσημη, έννομη αγορά. Αν υπάρχει ένα ρεαλιστικό πλαίσιο, όσον αφορά τη φορολογική επιβάρυνση και τις γραφειοκρατικές απαιτήσεις, αυτό θέτει τις βάσεις για την ιχνηλασιμότητα, την ασφάλεια των καταναλωτών, τον επαγγελματισμό και τη διαφάνεια στις αλυσίδες αξίας των ΜΞΔΠ.
- **Η υιοθέτηση καινοτόμων φορολογικών καθεστώτων.** Προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο εποχικός και συμπληρωματικός χαρακτήρας των εισοδημάτων που προέρχονται από την παραγωγή και εμπορευματοποίηση των ΜΞΔΠ, διαφορετικές χώρες έχουν υιοθετήσει διαφορετικές στρατηγικές για να ενθαρρύνουν τη χρήση ΜΞΔΠ, καθώς και για να υποστηρίξουν τη διαφάνεια στις οικονομικές συναλλαγές, με βάση τις τοπικές συνθήκες και την πολιτιστική κληρονομιά τους. Αυτό συμβάλλει στην ανάπτυξη της τυπικής οικονομίας.

⁸⁴ <http://directori-pam.ctfc.cat/>

⁸⁵ <http://www.observatoriforestal.cat/>

Πλαίσιο 7: Τα επίσημα μητρώα για τους συλλέκτες ΜΞΔΠ χρειάζονται καινοτόμες προσεγγίσεις

Φωτογραφία: © pikselstock / Adobe Stock

Υπολογίζεται ότι περίπου 10 έως 25 εκατομμύρια Ευρωπαίοι (περίπου 2–5% του πληθυσμού) συλλέγουν μανιτάρια κάθε χρόνο, κυρίως για προσωπική κατανάλωση. Ωστόσο στην πραγματικότητα, πολλοί από αυτούς πωλούν μέρος ή ολόκληρη τη συλλογή τους, χωρίς σαφή πληροφόρηση για το αν κάτι τέτοιο επιτρέπεται ή όχι, γεγονός που μπορεί να εγείρει ανησυχίες σχετικά με την ικνηλασιμότητα και τις επιπτώσεις στη δημόσια ασφάλεια, όσον αφορά τα εστιατόρια και το λιαν εμπόριο. Η εμπειρία δείχνει ότι η συμμόρφωση με τα μητρώα είναι πολύ χαμηλή. Στην Ιταλία, έχουν

δημιουργηθεί μητρώα επαγγελματιών συλλεκτών ΜΞΔΠ από τα εμπορικά επιμελητήρια. Ωστόσο, οι αβέβαιοι ή δυσμενείς φορολογικοί δασμοί έχουν αποτρέψει την πραγματική εγγραφή. Στην Πορτογαλία, η συμμόρφωση με την υποχρεωτική καταχώριση για τους συλλέκτες κουκουναριών και ρητίνης, η οποία καθιερώθηκε το 2015, ήταν επίσης χαμηλή για τους ίδιους λόγους, καθώς και εξαιτίας του ανεπαρκούς ελέγχου και της απουσίας κυρώσεων. Στην Καστίλη και Λεόν (Ισπανία), μόνο το 20% από τους περίπου 1.500 παραγωγούς/συλλέκτες ρητίνης, μανιταριών και κουκουναριού, είναι εγγεγραμμένοι στο σύστημα ασφάλισης υπό τον αντίστοιχο κωδικό δραστηριότητας. Ως αποτέλεσμα, είναι αναγκαίες καινοτόμες προσεγγίσεις και πιο αποφασιστικά μέτρα, ώστε οι δραστηριότητες αυτές να εισέλθουν στο επίσημο εργασιακό σύστημα• ο καθένας μπορεί να είναι ένθερμος συλλέκτης ΜΞΔΠ και απαιτούνται περισσότερο ευέλικτα συστήματα για την καταγραφή όλων αυτών που συμμετέχουν σε τέτοιες δραστηριότητες, ανεξάρτητα από την κύρια επαγγελματική τους απασχόληση.

A. Ένα γενικό καθεστώς φοροαπαλλαγής μπορεί να ενθαρρύνει την ενεργή εδραίωση των ΜΞΔΠ στην αγορά, αυξάνοντας την προσφορά και ενισχύοντας έναν τομέα με θετικές επιπτώσεις σε μεθοριακές ή απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές. Μια τέτοια επιλογή έχει εφαρμοστεί στη Φινλανδία, όπου το εισόδημα που λαμβάνεται από την πώληση ΜΞΔΠ δεν υπόκειται σε φόρο εισοδήματος εάν προέρχεται από μια περιστασιακή δραστηριότητα και αν το σύνολο των πωλήσεων είναι μικρότερο από 10.000€ ετησίως⁸⁶. Αυτή η πολιτική σε συνδυασμό με τα *δικαιώματα πρόσβασης του κάθε ατόμου*⁸⁷, εφαρμόζεται στην πλειονότητα των άγριων δασικών προϊόντων (όλα αυτά που δεν αναπτύσσονται φυσικά σε ένα ζωντανό δέντρο - π.χ. άγρια μανιτάρια, φρούτα του δάσους, κ.λπ.) και έχει βοηθήσει στην ανάπτυξη μιας σταθερής και επίσημης αλυσίδας προσφοράς που να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί τις διεθνείς αγορές, παρά τις υψηλότερες τιμές. Αυτή η επιλογή απαιτεί υψηλό επίπεδο σεβασμού στον πολιτισμό, καθώς και επίγνωση της φέρουσας ικανότητας της φύσης και είναι πολύ συχνή στις σκανδιναβικές χώρες.

B. Μια επιλογή για τον καθορισμό υποχρεωτικής καταχώρισης σε μητρώο και όρια φοροαπαλλαγής για τη διαφοροποίηση, από φορολογική άποψη, των οικονομικά προσανατολισμένων επαγγελματιών παραγωγών/συλλεκτών από μη επαγγελματίες και περιστασιακούς/ερασιτέχνες συλλέκτες. Αυτό το πρότυπο έχει υιοθετηθεί με επιτυχία στην Ιταλία, με τον εθνικό νόμο με αριθ. 145/2018⁸⁸, ο οποίος καθόρισε ως κατώτατο όριο για φοροαπαλλαγής τα 7.000 ευρώ ετησίως για περιστασιακούς συλλέκτες μανιταριών και τρούφας (Πλαίσιο 8). Αν και δεν υπάρχουν ακόμη επίσημα στοιχεία, παρατηρήσεις στον τομέα αναφέρουν μια δραματική αύξηση των επίσημων συναλλαγών, μεταξύ περιστασιακών συλλεκτών και χονδρεμπόρων, από τη θέσπιση του νόμου έως σήμερα. Επίσης, ο αριθμός των αδειών αυξήθηκε σημαντικά, όπως και ο αριθμός των επαγγελματιών συλλεκτών. Η εύκολη και απλή διαδικασία εγγραφής στο μητρώο και η χρήση

εργαλείων τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ) επίσης συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό σε αυτή την επιτυχία. Μια τέτοια επιλογή φαίνεται πολύ ελπιδοφόρα για πολλά ΜΞΔΠ και θα μπορούσε να υιοθετηθεί από πολλές χώρες ή περιοχές, με την προϋπόθεση ότι να έχει σχεδιαστεί και να εφαρμόζεται επαρκής παρακολούθηση και έλεγχος των επιπέδων συλλογής.

Γ. Ένταξη των ΜΞΔΠ στο γενικό κατ' αποκοπή φορολογικό καθεστώς γεωργίας. Αυτό θα απαιτούσε τη ρητή συμπερίληψη της συλλογής από τη φύση στο παράρτημα VII της οδηγίας 112/2006 της ΕΕ⁸⁹ για τον φόρο προστιθέμενης αξίας, καθιστώντας τα προϊόντα που συλλέγονται από τη φύση επιλέξιμα για το κατ' αποκοπή φορολογικό καθεστώς της ΕΕ για αγροτικές δραστηριότητες, επεκτείνοντας και σε άλλα προϊόντα την αναγνώριση που έχει ήδη χορηγηθεί σε συγκεκριμένα ΜΞΔΠ που υπόκεινται σε εποχικούς κλιματικούς κινδύνους. Το βασικό πλεονέκτημα ενός κατ' αποκοπή φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) είναι η εγγύηση που παρέχει στους παραγωγούς και τους συλλέκτες ΜΞΔΠ, οι οποίοι υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς με άλλους παραγωγούς του αγροτικού τομέα, όπως η εποχικότητα και τις ίδιες ευνοϊκές συνθήκες που καθιερώθηκαν για τη στήριξη του πρωτογενούς τομέα.

Δ. Ένα νέο ευρωπαϊκό φορολογικό καθεστώς για τη συλλογή άγριων δασικών προϊόντων. Αυτό συνεπάγεται το σχεδιασμό ενός νέου ειδικού καθεστώτος που να εφαρμόζεται στην κατηγορία NACE (Στατιστική Ταξινόμηση των Οικονομικών Δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας)⁹⁰ 02.30.00 «Συλλογή άγριων μη Ευλωδών προϊόντων» βασισμένου στην αποφορολόγηση και την μη συνεισφορά για κοινωνική ασφάλιση. Μια τέτοια επιλογή θα οδηγούσε στη δημιουργία ενός ειδικού τμήματος της οδηγίας 112/2006 της ΕΕ για τον φόρο προστιθέμενης αξίας που να άπτεται απευθείας της προαναφερθείσας κατηγορίας NACE και θα επέτρεπε σε κάθε κράτος-μέλος να θέσει ένα όριο απαλλαγής από τον ΦΠΑ, αλλά και ταυτόχρονα, σε εθνικό επίπεδο, να σχεδιά-

⁸⁶ art. 89 of <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535#03L4P89>

⁸⁷ Right to roam and forage, <https://ym.fi/en/nature-conservation-legislation>

⁸⁸ <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2018-12-30;145>

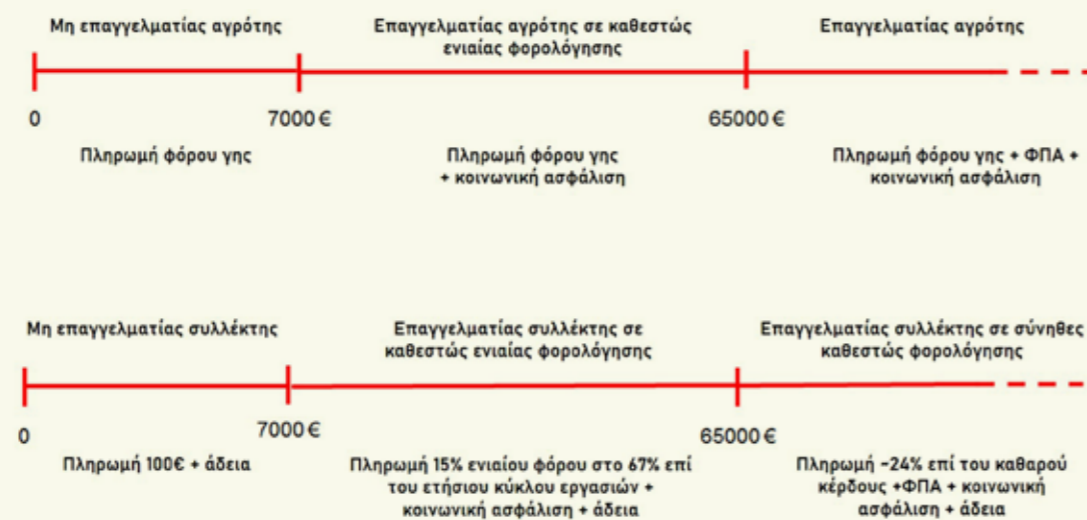
⁸⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32006L0112>

⁹⁰ Statistical Classification of Economic Activities in the European Community, https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_CLS_DLD65trNom=NACE_REV265trLanguageCode=EN&5trLayoutCode=HIERARCHIC

Πλαίσιο 8: Ένα καινοτόμο φορολογικό καθεστώς για μανιτάρια και τρούφες στην Ιταλία

Οι περισσότεροι τροφοσυλλέκτες στην Ιταλία συγκεντρώνονται σε συγκεκριμένες περιοχές όπως η Εμίλια Ρομάνια, το Αμπρούτσο, η Ούμπρια, η Μάρτσε, η Τοσκάνη και το Πιεμόντε. Μια ενδιαφέρουσα στατιστική έρευνα έδειξε ότι από τη δεκαετία του 1980 έως το 2014, ο μέσος όρος ηλικίας των τροφοσυλλεκτών μειώθηκε από 80 ετών στα 45 – 50 έτη, γεγονός που πιθανά υποδηλώνει ότι η συλλογή μανιταριών και τρούφας αποτελεί όλο και συχνότερα μια συμπληρωματική δραστηριότητα για την πρόσθετη ενίσχυση των εισοδημάτων του κάθε νοικοκυριού⁹¹. Το φορολογικό καθεστώς αποτέλεσε εμπόδιο για τον τομέα της τρούφας στην Ιταλία από το 2005 έως το 2019, καθώς το υψηλό ποσοστό του ΦΠΑ και οι φόροι εισοδήματος ήταν δύο παράγοντες που έθεσαν την ιταλική αλυσίδα προσφοράς τρούφας σε μειονεκτική θέση έναντι των ξένων προμηθευτών. Μετά από μια μακρά διαδικασία αειολόγησης

που ξεκίνησε το 2016, η ιταλική κυβέρνηση υιοθέτησε τον Εθνικό Νόμο με αριθ. 145, της 30^{ης} Δεκεμβρίου 2018⁹², σχετικά με την άμεση και έμμεση φορολόγηση για περιστασιακούς συλλέκτες που συλλέγουν άγρια δασικά προϊόντα, όπως τρούφες. Η απαλλαγή από τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) για εισόδημα έως και 7.000 ευρώ ετησίως, τόσο για τους αγρότες όσο και για τους συλλέκτες, και ο κατ' αποκοπή φόρος εισοδήματος 100 € ετησίως έκανε ευκολότερη και ταυτόχρονα επίσημη τη διαδικασία συλλογής τρούφας. Τα όρια απαλλαγής από τον ΦΠΑ και η μειωμένη φορολόγηση επί των κερδών, σε συνδυασμό με τη μειωμένη γραφειοκρατική/νομική επιβάρυνση, διευκόλυνε την είσοδο των περισσότερων συλλεκτών στην επίσημη έννομη αγορά. Τα κατώτατα όρια εξαιρέσεως σε αυτόν τον νόμο φαίνονται στο **Σχήμα 4**.

Σχήμα 4. Καινοτόμος μεταρρύθμιση της φορολόγησης στην Ιταλία βάσει του νόμου αριθ. 145 της 30^{ης} Δεκεμβρίου 2018.

σει ένα σύστημα για τον φόρο εισοδήματος που να ταιριάζει με τις υφιστάμενες διαδικασίες. Οι δύο τελευταίες προσεγγίσεις θα επέτρεπαν επίσης την αύξηση της φορολογικής εναρμόνισης μεταξύ των χωρών της ΕΕ και θα συνέβαλαν στον θεμιτό ανταγωνισμό και την ενίσχυση δυναμικών αγορών σε ολόκληρη την Ευρώπη. Για παράδειγμα, στην Πορτογαλία, οι παραγωγοί φελλού αναγνωρίζονται επί του παρόντος ως επενδυτές του αγροτικού τομέα και καταβάλλουν ΦΠΑ 6%, ενώ στην Ιταλία ο ακατέργαστος φελλός θεωρείται βιομηχανικό προϊόν και επιβαρύνεται με καθεστώς ΦΠΑ 22%. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη για έναν κοινό και συνεκτικό φορολογικό συντονισμό σε ολόκληρη την ΕΕ.

- Υιοθέτηση κατάλληλων εργασιακών πολιτικών για την αντιμετώπιση της εποχικότητας και της αδήλωτης εργασίας.** Οι εργασιακές πολιτικές πρέπει να συνάδουν με τα φορολογικά καθεστώτα για την αντιμετώπιση της μετάβασης από την άτυπη στην επίσημη οικονομία, εξαλείφοντας την αδήλωτη εργασία, σύμφωνα με τη Σύσταση 204 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας⁹³ και το Πακέτο Απασχόλησης της ΕΕ⁹⁴. Στην περίπτωση των ΜΞΔΠ, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναπτυχθεί ένας κατάλληλος συνδυασμός πολιτικών για να ξεπεραστούν οι περιορισμοί των ιδιαίτερα εντατικών εργασιακών δραστηριοτήτων, καθώς έτσι εμποδίζεται η παροχή ασφαλών και καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας και η ανάπτυξη ενός σταθερού, καταρτισμένου και καθ' όλη νόμιμου εργατικού δυναμικού. Αυτή η κατάσταση είναι ιδιαίτερα έντονη στις αγροτικές και αποδυναμωμένες πληθυσμιακά περιοχές, όπου οι πολιτικές εργασίας πρέπει να παρέχουν εναλλακτικές δραστηριότητες ή/και στοχευμένες επιδοτήσεις για την εξασφάλιση εισοδήματος κατά τους μήνες με χαμηλό φόρτο εργασίας, συμβάλλοντας στην κοινωνική ένταξη των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος. Ένα αντίστοιχο επιτυχημένο παράδειγμα είναι η περίπτωση της Σόρια στην Ισπανία που αφο-

ρά τους παραγωγούς ρητίνης, το οποίο και ακολουθήσαν και άλλες τοπικές αρχές (Πλαίσιο 9).

- Διευθέτηση των σχέσεων μεταξύ ιδιοκτητών γης και συλλεκτών ΜΞΔΠ.** Η ανάπτυξη συστημάτων αδειοδότησης για συλλογή έχει αποδειχθεί επιτυχής σε πολλές χώρες και για διαφορετικά ΜΞΔΠ, συμβάλλοντας στον έλεγχο της έντασης της συλλογής και δημιουργώντας κάποια έσοδα για τους ιδιοκτήτες γης. Ωστόσο, ενώ λειτουργεί πολύ καλά για τους ερασιτέχνες, αντίθετα, για τους επαγγελματίες συλλέκτες συχνά απαιτείται μια πιο ολοκληρωμένη και αυστηρή προσέγγιση σχετικά με τη θέσπιση κανονισμών. Εάν η σύναψη συμβάσεων για τη συλλογή προσεγγιστεί σωστά, διευκολύνει την οριζόντια συνεργασία (π.χ. σε συνεταιρισμούς) και την κάθετη ανάπτυξη αλυσίδων αξίας, και βελτιώνει τις συνθήκες εργασίας για τους απασχολούμενους στον δασικό τομέα και τους επαγγελματίες συλλέκτες που πιθανόν να είναι καταχωρημένοι ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή να αποτελούν μέρος του αδήλωτου εργατικού δυναμικού. Διευκολύνει επίσης την ικνηλασιμότητα και εγγυάται ένα δίκαιο εισόδημα για τον ιδιοκτήτη της γης, είτε είναι ιδιώτης, είτε το δημόσιο. Στην Ισπανία, για παράδειγμα, ο νόμος 2/2000⁹⁵ σχετικά με τις συμβάσεις αγροδιατροφικών προϊόντων, ορίζει ένα πρότυπο για συμβάσεις μεταξύ ιδιοκτητών γης και συλλεκτών - αρχικά για ρητίνη και άγρια μανιτάρια - το οποίο έχει συμφωνηθεί μεταξύ των τομεακών οργανισμών και ελέγχεται από το Υπουργείο Γεωργίας. Οι αρμόδιες αρχές μπορούν να βασίζονται σε υπάρχουσες εμπειρίες σύναψης συμβάσεων, όπως αυτές που αναπτύχθηκαν για τον φελλό στη Σικελία, τη συλλογή αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στο Εθνικό Πάρκο Doñana (Ισπανία)⁹⁶, ή τη συλλογή της *Arnica montana* στο περιφερειακό πάρκο Haute Vosges⁹⁷ (Γαλλία)⁹⁸.

⁹¹ <https://www.politicheagricole.it/flex/cm/pages/ServeBlob.php/L/IT/10/Pagina/11100>

⁹² <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2018-12-30;145>

⁹³ <https://www.ilo.org/global/topics/employment-promotion/informal-economy/lang-en/index.htm>

⁹⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1039&langId=en>

⁹⁵ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-413>

⁹⁶ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20472>

⁹⁷ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20112>

⁹⁸ cf. Incredible knowledge repository & European Commission EIP-Agri database

Πλαίσιο 9: Κατάλληλα φορολογικά και εργασιακά καθεστώτα για τη ρητίνη στην Ισπανία ευνοούν την αναγέννηση του τομέα

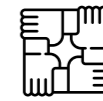

Φωτογραφία: © CESEFOR

Η απότομη πτώση των εξαγωγών κινεζικής ρητίνης το 2009 οδήγησε στην αναγέννηση⁹⁹ του τομέα της ρητίνης πεύκου στην Ισπανία, με αποτέλεσμα την πρόσληψη 1.000 απασχολούμενων στη ρητίνη μέσα σε πέντε χρόνια από το 2011 και το άνοιγμα τριών νέων βιομηχανικών μονάδων με ικανότητα επεξεργασίας άνω των 40.000 τόνων ετησίως. Μια σημαντική πρωτοβουλία ήταν η έγκριση ενός νέου εργατικού και φορολογικού καθεστώτος μέσω της απόφασης HAP / 2222/2014 του Υπουργείου Οικονομικών¹⁰⁰, που προτάθηκε από την Περιφερειακή Στραγγυλή Τράπεζα της Ρητίνης¹⁰¹ βάσει ανάλυσης κόστους-οφέλους. Η κυβέρνηση αναγνώρισε ότι οι ρητινοκαλλιεργητές μπορούν να θεωρηθούν ως διαχειριστές γεωργικών εκμεταλλεύσεων, επωφελημένοι έτσι από το φορολογικό κα-

θεστώ που ισχύει για τη γεωργία. Επιπλέον, οι περισσότεροι ρητινοκαλλιεργητές έχουν το πρόβλημα της έλλειψης δραστηριότητας και εισοδήματος κατά τη διάρκεια των 3-4 χειμερινών μηνών κάθε χρόνο, με αποτέλεσμα ένα χαμηλό συνολικό ετήσιο εισόδημα (περίπου 15.000 ευρώ ανά εργαζόμενο). Από το 2014, η επαρχία της Σόρια έχει βοηθήσει τους ρητινοκαλλιεργητές μέσω τρίμηνων συμβάσεων για επιπλέον δασικές εργασίες¹⁰², ώστε να μετριάσει η εποχικότητα των εισοδημάτων από την εξαγωγή ρητίνης. Η Σόρια είναι μια επαρχία με πυκνότητα πληθυσμού μικρότερη των 9 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο και μια από τις πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της Ευρώπης, με τον πληθυσμό της να έχει μειωθεί κατά 42% κατά τον 20^ο αιώνα. Η διατήρηση της απασχόλησης στη συλλογή ρητίνης είναι μια στρατηγική που αναπτύχθηκε από την τοπική αυτοδιοίκηση για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης. Το παράδειγμα αυτό ακολούθησαν και οι τοπικές αυτοδιοικήσεις της Γκουανταλαχάρα¹⁰³ (2017) και της Λεόν¹⁰⁴ (2019). Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές καθώς και οι φορείς εκμετάλλευσης των ΜΞΔΠ θεωρούν ότι η ισπανική *Εθνική Στρατηγική κατά της Συρρίκνωσης του Πληθυσμού και των Δημογραφικών Προκλήσεων*¹⁰⁵ ενδέχεται να αυξηθεί και να συμπεριλάβει τέτοιους τύπους στήριξης για αλυσίδες αξίας που δεν υποστηρίζονται από άλλα ευρωπαϊκά συστήματα.

3.2.3 Ενίσχυση της ισοδυναμίας και του ρόλου των οργανώσεων των παραγωγών

Οι αλυσίδες αξίας των ΜΞΔΠ συνήθως συνθέτονται από έναν πολύ μεγάλο αριθμό μικροδιοικητών δασών ή διαχειριστών γης και ανεξάρτητων συλλεκτών που προμηθεύουν έναν πολύ μικρότερο αριθμό διαμεσολαβητών και πρώτων μεταποιητών, συνήθως εξαιρετικά εξειδικευμένων και με καλή γνώση και πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές και οι οποίοι συχνά λειτουργούν στα όρια μιας αγοράς στην οποία μόνο ένας αγοραστής ζητά από πολλούς πωλητές ένα προϊόν ασκώντας δυνητικά πίεση στις τιμές ή/και στις συνθήκες προσφοράς του αγαθού. Συνεπώς, οι παραγωγοί του πρωτογενούς τομέα συνήθως έχουν πολύ περιορισμένη ικανότητα να αντιμετωπίσουν τομεακές προκλήσεις, καθώς και πολύ μικρή διαπραγματευτική ισχύ έναντι των μεσαζόντων και των μεταποιητών. Προκειμένου να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη και βιώσιμη ανάπτυξη των αλυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ, είναι σημαντικό:

- **Να αυξηθεί η διαφάνεια στη διαμόρφωση των τιμών.** Διατάξεις βάσει του κανονισμού για τα αγροδιατροφικά προϊόντα, όπως η πρόσφατη Οδηγία 2019/633¹⁰⁶ της ΕΕ σχετικά με τις *αθέμιτες εμπορικές πρακτικές στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων και τροφίμων*, είναι συναφείς και θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ξεχωριστά ή να επεκταθούν σε εδάφιμα και μη ΜΞΔΠ, για την προστασία των παραγωγών του πρωτογενούς τομέα. Επιπλέον, πρέπει να γίνουν αποφασιστικά βήματα για τη σταδιακή αύξηση της διαφάνειας στις αγορές. Από αυτή την άποψη, η καθιερωμένη, οικονο-

μικά αποδοτική και γενικά αποδεκτή αξιολόγηση της ποιότητας του προϊόντος, είναι ένα απαραίτητο βήμα για την αύξηση της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης στη διαμόρφωση των τιμών.

- **Να υποστηριχθούν τα παρατηρητήρια τιμών, που συνδέονται με τις προδιαγραφές ποιότητας των προϊόντων.** Τα παρατηρητήρια τιμών, τα οποία είναι συνδεδεμένα με την ποιότητα του εκάστοτε προϊόντος και την προέλευσή του, μπορούν να χρησιμεύσουν ως τιμή αναφοράς για μεμονωμένους παραγωγούς. Από αυτή την άποψη, οι κρατικές δασικές εταιρείες που κατέχουν μεγάλα μερίδια δημόσιων δασικών εκτάσεων, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο και να ανοίξουν το δρόμο σε ιδιώτες, μέσω της δημοσίευσης στοιχείων που αφορούν στην ποιότητα και τις συναφείς τιμές προσφοράς, καθώς και εφαρμόζοντας τυποποιημένες συμβάσεις με αγοραστής. Χρήσιμο παράδειγμα αποτελεί η προσέγγιση των Πορτογάλων παραγωγών φελλού (Πλαίσιο 10). Το Πορτογαλικό Ινστιτούτο για τη Φύση και τη Διατήρηση των Δασών (ICNF) δημιούργησε το SIMeF¹⁰⁷, ένα σύστημα παρακολούθησης τιμών των δασικών προϊόντων, το οποίο θα βοηθήσει τους παραγωγούς φελλού, ρητίνης και κουκουναριών.
- **Να δοθούν κίνητρα, να ενδυναμωθούν και να εμπλακούν οργανώσεις παραγωγών και συνεταιρισμοί.** Όλες οι αρμόδιες αρχές στους αντίστοιχους τομείς τους, θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να προωθούν τις Οργανώσεις Παραγωγών (ΟΠ) και τις ενώσεις ΟΠ δευτέ-

⁹⁹ https://www.researchgate.net/publication/322233935_A_Spanish_Renaissance_Spain's_pine_chemicals_industry_is_on_the_brink_of_a_rebirth

¹⁰⁰ <https://www.boe.es/eli/es/a/2014/11/27/hap2222>

¹⁰¹ <https://www.resinacyl.es/contenido/la-mesa-la-resina-castilla-leon>

¹⁰² <http://www.dipsoria.es/actualidad/notas-de-prensa/aportacion-de-la-diputacion-de-soria-de-30000-al-sector-resinero-con-la-concesion-de-20-ayudas-para>

¹⁰³ <https://boletin.dguadalajara.es/boletin/index.php/buscar-k2-menu/1-anuncio/35161-CONVOCATORIA-DE-SUBVENCIONES-DE-RESINEROS-2019>

¹⁰⁴ https://www.dipuleon.es/Ciudadanos/Desarrollo_Rural_y_MA/Ayudas_y_Subvenciones_7/RESINA?gi=06p=1

¹⁰⁵ <https://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/Paginas/enlaces/290319-enlace-reto.aspx>

¹⁰⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32019L0633>

¹⁰⁷ <https://simef.icnf.pt/>

Πλαίσιο 10:

Η αξιολόγηση της ποιότητας του φελιού ενδυναμώνει τους προμηθευτές

Στην Πορτογαλία, ένα κοινό πρωτόκολλο για την αξιολόγηση της ποιότητας του φελιού¹⁰⁸ πριν τη συλλογή και ένα παρατηρητήριο τιμών για τις διαφορετικές ποιότητες, έχουν γίνει πολύτιμα εργαλεία για την αύξηση της διαπραγματευτικής δύναμης των ιδιοκτητών δασών, του πιο αδύναμου κρίκου της αλυσίδας αξίας, βοηθώντας τους να λάβουν ένα δίκαιο μέρος επί των κερδών. Παρόμοια συστήματα έχουν προωθηθεί από τοπικές αρχές στην Ισπανία (Εξτρεμαδούρα¹⁰⁹ και Ανδαλουσία¹¹⁰), για να παρέχουν στους ιδιοκτήτες και διαχειριστές δασών ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την ποιότητα του φελιού τους και την εποχικότητα των τιμών της αγοράς. Τα παραδείγματα αυτά πρέπει να επεκταθούν και σε άλλα προϊόντα και χώρες.

Δείγματα φελιού εννέα χρόνων ανάπτυξης με διαφορές στο πάχος και την ποιότητα (Πηγή: UNAC)

Πλαίσιο 11:

Σύλλογοι συλλεκτών άγριων φαρμακευτικών και αρωματικών φυτών στη Γαλλία και την Ελλάδα

Στη Γαλλία, οι συλλέκτες αυτοφυών φυτών έχουν δημιουργήσει τη Γαλλική Ένωση Επαγγελματιών Συλλεκτών αυτοφυών φυτών (AFC, *Association Française des professionnels de la Cueillette de plantes sauvages*¹¹¹). Οι κύριοι στόχοι αυτής της Ένωσης είναι να φέρει σε επαφή επαγγελματίες συλλέκτες αυτοφυών φυτών, κυρίως αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών, να προωθήσει το επάγγελμα του συλλέκτη, να διασφαλίσει τη συνεργασία με άλλους φορείς του τομέα και να συμμετάσχει στην οριζόντια ένταξη βιώσιμων αλυσίδων προσφοράς, μέσω του προσδιορισμού και της διάδοσης ορθών πρακτικών στην εμπορική συλλογή. Σε αυτό το στάδιο, η AFC επικεντρώνεται στα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά¹¹², αλλά μακροπρόθεσμα μπορεί να ασχοληθεί και με άλλα αυτοφυή προϊόντα, όπως μανιτάρια

και φυτά που χρησιμοποιούνται σε άλλους τομείς, όπως η διακόσμηση (βρύα, λειχίνες, αρκουδοπούρναρο, πυξάρι κ.λπ.), η κηπουρική (βολβοί γάλανθου, νάρκισσος, κ.λπ.), ή οι χειροτεχνίες και οι κατασκευές (καλάμια και άλλα φυτά των υγροτόπων). Στην Ελλάδα, η Ένωση Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών Ελλάδας (ΕΑΦ-ΦΕ¹¹³) είναι μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία που ιδρύθηκε το 2013 με σκοπό την αξιοποίηση του τομέα των ΜΞΔΠ, την προώθηση της έρευνας, της παραγωγής, της διανομής και της χρήσης.

ρου επιπέδου, καθώς με την ποικιλομορφία τους αντιπροσωπεύουν διαφορετικά επίπεδα και προσεγγίσεις στην οριζόντια ενσωμάτωση. Συνήθως παρέχουν τεχνική και υλικοτεχνική βοήθεια στα μέλη τους, βοηθώντας στη διαχείριση της ποιότητας, στη μεταφορά γνώσεων και στην προσπάθεια για ένα καλύτερο ρυθμιστικό πλαίσιο και δημόσια στήριξη. Αυτοί οι οργανισμοί μπορούν να παρέχουν υπηρεσίες διαπραγματευτικής δύναμης (Πλαίσιο 11), κοινής, ώστε να αυξήσουν τη διαπραγματευτική δύναμη των μελών τους. Παράλληλα, οι αρχές και οι ενδιαφερόμενοι για τον τομέα θα πρέπει να διευκολύνουν τη δημιουργία διεπαγγελματικών ενώσεων, να προωθήσουν την κάθετη συνεργασία των τομεακών ενώσεων, ενώ επιπλέον χρειάζεται να εξετάσουν συγκεκριμένες ροές χρηματοδότησης (π.χ. μέσω «επιχειρησιακών προγραμμάτων»), καθώς αυτές παρέχουν ισχυρά μέσα για τον καθορισμό αποδεκτών εμπορικών ρυθμίσεων και υποχρεωτικών συνεισφορών για τη διατήρηση των δραστηριοτήτων συνεργασίας στις αλυσίδες αξίας. Οι διεπαγγελματικές ενώσεις υπάρχουν σε συγκεκριμένους αγροτικούς τομείς για περισσότερα από 50 χρόνια. Ωστόσο, είναι εξαιρετικά σπάνιοι στον τομέα των ΜΞΔΠ στην Ευρώπη.

Στις περισσότερες Μεσογειακές χώρες, οι δασικές ενώσεις παραγωγών εμφανίζονται σχετικά αδύναμες όσον αφορά την ικανότητα, τους πόρους, την δικαιοδοσία και το πολιτικό όραμα για τους τομείς της δασοπονίας και των ΜΞΔΠ. Συχνά συγχωνεύονται εντός αγροτικών ενώσεων, όπου η δασοπονία βγαίνει ζημιωμένη στον ανταγωνισμό με τη γεωργία ή την

εκτροφή ζώων, ενώ τα ΜΞΔΠ υστερούν σε σχέση με την Ευλήια. Στη Μέση Ανατολή και τις χώρες της Βόρειας Αφρικής, την Ελλάδα και την Κύπρο, όπου τα περισσότερα δάση είναι δημόσια, οι ενώσεις παραγωγών αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες προκλήσεις. Εμπνευσμένα παραδείγματα μπορούν να βρεθούν στη Γαλλία (UCFF, *Union de la Coopération Forestière Française*¹¹⁴) ή στην Πορτογαλία¹¹⁵ (UNAC¹¹⁶, APCOR¹¹⁷ κ.λπ.) και σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης, όπου υπάρχει μια μακρά παράδοση δασικών ενώσεων και συνεταιρισμών.

Τέλος, θα πρέπει να υπάρξει ειδική υποστήριξη για τη δημιουργία απαραίτητων διασυνοριακών και διεθνών δεσμών και πλατφόρμων συνεργασίας για τις ενώσεις παραγωγών και τους συνεταιρισμούς, αν και η σχέση τους δεν θα πρέπει να υπερεκτιμηθεί. Ενδιαφέρουσες αναφορές είναι διεθνείς εκδηλώσεις και πρωτοβουλίες όπως το BioCASTANEA¹¹⁸ ή το TRUFFFORUM¹¹⁹, και διεθνείς ενώσεις όπως το Ευρωπαϊκό Μυκολογικό Ινστιτούτο¹²⁰ ή η Ευρωπαϊκή Ένωση Τρούφας¹²¹.

¹⁰⁸ https://unac.pt/images/guia_comercializacao_cortica.pdf

¹⁰⁹ <http://cicytex.juntaex.es/es/centros/icmc/servicios/2/plan-de-calas>

¹¹⁰ [http://www.juntadeandalucia.es/medioambiente/site/portalweb/menuitem.7e1cf46ddf59bb227a9ebe205510e1ca/?vgnnextoid=88060155290a7210VgnVCM1000001325e50aRCRD6vgnnextchan-](http://www.juntadeandalucia.es/medioambiente/site/portalweb/menuitem.7e1cf46ddf59bb227a9ebe205510e1ca/?vgnnextoid=88060155290a7210VgnVCM1000001325e50aRCRD6vgnnextchannel=4c3b545f021f4310VgnVCM1000001325e50aRCRD6vgnnextchan)

¹¹¹ <http://www.cueillettes-pro.org/>

¹¹² <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20028>

¹¹³ <https://www.eaffe.org/>

¹¹⁴ <https://lescooperativesforestieres.fr/>

¹¹⁵ https://www.researchgate.net/publication/303882040_Forest_Owners'_Organisations_in_Portugal

¹¹⁶ <https://www.unac.pt/>

¹¹⁷ <https://www.apcor.pt/>

¹¹⁸ <http://biocastanea.es/>

¹¹⁹ <https://trufforum.com/>

¹²⁰ <https://eumi.eu/>

¹²¹ <https://www.facebook.com/EuropeanTruffleAssociation/>

3.3 Παροχή διαφάνειας, δεδομένων, και ροής πληροφοριών για τα ΜΞΔΠ

*Η διαφάνεια στην αλυσίδα προσφοράς απαιτεί: (i) όλοι οι **εμπλεκόμενοι φορείς** (συμπεριλαμβανομένων αυτών στην παραγωγή, την κατασκευή, το εμπόριο, το λιανικό εμπόριο κ.λπ.) να είναι ευρέως γνωστοί, (ii) τα χαρακτηριστικά των ανταλλασσόμενων **αγαθών και υπηρεσιών** να καθορίζονται με ακρίβεια και (iii) οι καταναλωτές, οι επενδυτές και οι αρχές να έχουν επαρκή και ισορροπημένη γνώση **των ποιοτήτων και των τιμών**.*

Είναι απαραίτητο να βελτιωθούν οι παρεχόμενες πληροφορίες που αφορούν στη νομιμότητα και τη βιωσιμότητα των επιχειρηματικών πρακτικών, καθώς αυτό θα καλλιεργήσει την εμπιστοσύνη του καταναλωτή στα δασικά προϊόντα, και κατά συνέπεια και στα ΜΞΔΠ, συμπεριλαμβανομένων μέτρων πρόληψης της εξαπάτησης και παράνομων πρακτικών. Είναι επίσης ζωτικής σημασίας η διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας των κοινοτήτων, η παρακολούθηση της εξέλιξης των αγορών και του εμπορίου, καθώς και οι απολαβές και οι πιέσεις στους φυσικούς πόρους.

Δυστυχώς, στα ράφια των καταστημάτων και στα διαδικτυακά καταστήματα στην Ευρώπη, τα προϊόντα συχνά ταξινομούνται (και σημαίνονται) με λάθος τρόπο, αποτυγχάνοντας να διακρίνουν ΜΞΔΠ που προέρχονται από διαφορετικά είδη βοτάνων, έχουν οικολογική προέλευση ή πρακτικές παραγωγής και επεξεργασίας. Πολλές φορές, τα προϊόντα αυτά δε διαθέτουν πιστοποίηση αειφορικής, δίκαιης συλλογής και εμπορίας, ενώ παράλληλα δεν προσδιορίζονται οι ιδιότητες και η ποιότητά τους. Συχνά, το χαμηλό κόστος των εισαγόμενων υποκατάστατων έναντι των παραδοσιακών τοπικών και εξειδικευμένων προϊόντων, ασκεί μια επιπλέον πίεση στην τιμή και την απόδοση κέρδους, και οδηγεί στην αποδυνάμωση των παραγωγών τόσο στη χώρα προέλευσης, όσο και στη χώρα προορισμού. Επιπλέον, κατά παράδοση, οι άτυπες γκρίζες αγορές «θολώνουν» περαιτέρω την έλλειψη δεδομένων, ή τα ελλιπή επίσημα δεδομένα σχετικά με τη συλλογή, την επεξεργασία και το εμπόριο. Κυρίως οι μεγαλέμποροι ωφελούνται από την όποια σύγχυση μπορεί να δημιουργηθεί στους καταναλωτές. Για να ξεπεραστεί αυτή η κατάσταση, απαιτούνται στοχευμένες δράσεις για: (i) τη βελτίωση της αναγνωρισιμότητας των ΜΞΔΠ στο εμπόριο, (ii) τη βελτίωση της ικνηλασιμότητας και (iii) τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε δεδομένα σχετικά με την παραγωγή και το εμπόριο.

Επισήμανση 4. Σύγχυση σχετικά με την προέλευση και τις ιδιότητες των ΜΞΔΠ στην Ευρώπη

Η φυσική ρητίνη ανταγωνίζεται με τα ορυκτά παράγωγα λόγω προβλημάτων ταξινόμησης.

Τα ευρωπαϊκά προϊόντα φυσικής ρητίνης, κυρίως το κολοφώνιο και το τερεβινθέλαιο, ανταγωνίζονται με εναλλακτικές λύσεις ορυκτής προέλευσης, χωρίς να διαφοροποιούνται μεταξύ τους στις επίσημες στατιστικές, και χωρίς να παρέχεται καμία επιπλέον πληροφορία σε δευτερεύοντες μεταποιητές και καταναλωτές. Η *Διεθνής Σύμβαση για την Εναρμονισμένη Περιγραφή Εμπορευμάτων*¹²², δεν διακρίνει τα προϊόντα φυσικής ρητίνης και τα ταλέλαια από υποκατάστατα ορυκτής προελεύσεως. Σε βελτιωμένα συστήματα ταξινόμησης, π.χ. ένας μοναδικός κωδικός για την «ακατέργαστη ελαιορητίνη πεύκου», θα επέτρεπε τον έλεγχο των αγορών και τον καθορισμό κριτηρίων βιωσιμότητας. Μια πιο φιλόδοξη προσέγγιση θα μπορούσε να επιτρέψει τη διάκριση των ειδών των δέντρων ή της προέλευσής τους, ανοίγοντας νέες ευκαιρίες για την εκτίμηση τόσο της ποιότητας του προϊόντος, όσο και της βιωσιμότητας του πόρου.

Κουκουναρία και κάστανα στο ράφι του καταστήματος της γειτονιάς σας – Μεσογειακής προέλευσης ή εισαγόμενα από την Ανατολική Ασία;

Τα κουκουναρία με προέλευση από τη Μεσόγειο - που συλλέγονται αποκλειστικά από κουκουναριές (*Pinus pinea*), ένα τυπικό είδος πεύκου της δυτικής Μεσογείου - αποτελούν ένα εκλεκτό συστατικό στην παραδοσιακή μαγειρική. Τις τελευταίες δεκαετίες ο κουκουναρόσπορος αντιμετώπισε έντονο και αυξανόμενο ανταγωνισμό από πολύ φθηνότερα κουκουναρία από την Ασία¹²³, παρά την αρκετά διαφορετική γεύση και τις θρεπτικές τους ιδιότητες. Η γενική σύμψη όλων των διαφορετικών ειδών ως κουκουναρία, ριππενκερνε ή ρίππες βοηθά στην απόκρυψη επισφαλών συνθηκών εργασίας ή παράνομου εμπορίου (όπως στη ρωσική Άπω Ανατολή ή το Αφγανιστάν) και προκαλεί σύγχυση στους καταναλωτές, λόγω της μεταβλητότητας της ποιότητας ή της γεύσης. Επιπλέον, οι διεθνείς εμπορικοί κώδικες δεν επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ των ειδών πεύκων στις εμπορικές δηλώσεις, δυσχεραίνοντας την ιχνηλασιμότητα της αγοράς, και καθιστούν αόρατη την παραγωγή και το εμπόριο κουκουναριών μεσογειακής προέλευσης.

Αντίστοιχα, σε υπεραγορές ανά την Ευρώπη, τα αποφλοιωμένα κάστανα φέρουν την ένδειξη «CHÂTAIGNES επεξεργασμένα στη ΓΑΛΛΙΑ». Παρόλα αυτά, μια ανάγνωση των ψιλών γραμμών μπορεί να αποδείξει ότι το προϊόν είναι εισαγόμενο και προέρχεται από την κινέζικη καστανιά (*Castanea mollissima*), ένα είδος που διαφέρει από την ευρωπαϊκή καστανιά (*C. sativa*)¹²⁴.

3.3.1 Βελτίωση της αναγνωρισιμότητας των ΜΞΔΠ

Τα επαρκή και αξιόπιστα δεδομένα και οι πληροφορίες για τα ΜΞΔΠ είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών και στρατηγικού χωροταξικού σχεδιασμού για τους δασικούς πόρους, ενώ συμβάλλουν όλο και πιο αποτελεσματικά στις πολιτικές για τα διατροφικά συστήματα. Παρόλα αυτά, πολλά ΜΞΔΠ δεν συμπεριλαμβάνονται καθόλου, ή ίσως συμπεριλαμβάνονται πολύ αδρά, στα επίσημα στατιστικά στοιχεία. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για αυτό: η κυριαρχία μιας «γκρίζας» και ανεπίσημης αγοράς, η μεγάλη ποικιλία ΜΞΔΠ με πολλαπλές τελικές χρήσεις, οι περιορισμένες στατιστικές ικανότητες πολλών χωρών και η αποτυχία εναρμόνισης της ορολογίας, είναι μερικές από τις βασικές προκλήσεις που πρέπει να ξεπεραστούν¹²⁵. Για τον λόγο αυτό, μπορούν να ληφθούν μέτρα σε διαφορετικές κλίμακες για τη βελτίωση αυτής της κατάστασης, όπως:

- **Δημιουργία βάσεων δεδομένων αναφοράς για ΜΞΔΠ μείζονος σημασίας σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.** Οι κατάλογοι αυτοί πρέπει να καταρτιστούν σύμφωνα με τα εγκεκριμένα διεθνή κριτήρια που έχουν καθοριστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τελωνείων (ΠΟΤ) και πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τα: (1) παγκόσμιο εμπόριο της τάξης των >50 εκατομμυρίων δολαρίων ΗΠΑ, (2) κατά πόσον υπάρχουν περιβαλλοντικές ανησυχίες που σχετίζονται με την παραγωγή και (3) εάν το εκάστοτε ΜΞΔΠ είναι σημαντικό για την ασφάλεια τροφίμων και διατροφής, ιδίως για τις χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος¹²⁶. Αυτοί οι κατάλογοι θα μπορούσαν εν συνεχεία να επεκταθούν σε μεγαλύτερο αριθμό ΜΞΔΠ σε επόμενες φάσεις¹²⁷. Ενώ ιδανικά ο κατάλογος θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε επίπεδο είδους, το

μεγάλο εύρος ποικιλομορφίας των ΜΞΔΠ θα απαιτήσει, σε ορισμένες περιπτώσεις, τη συγκέντρωση δεδομένων σε επίπεδο γένους, ή σε άλλο ταξινόμικό επίπεδο, όπως συμβαίνει στον αντίστοιχο κατάλογο της Τουρκίας (Ενότητα 3.1.3, Πλαίσιο 2). Εντέλει ο κατάλογος θα μπορούσε να προσδιορίζει τα διάφορα πρωταγενή προϊόντα που προέρχονται από μια συγκεκριμένη ταξινόμηση μονάδα (π.χ. φύλλα, φλοιός, καρποί), για να επιτρέψει μεγαλύτερη σαφήνεια στις τελικές χρήσεις. Για παράδειγμα, η κουκουναριά (*Pinus pinea*) θα καταχωρούνταν στον αντίστοιχο κατάλογο στην Πορτογαλία για την παροχή ρητίνης και κουκουναριού, αλλά δυνητικά και για τους ανοιχτούς της κώνους που χρησιμοποιούνται στη χειροτεχνία και διακόσμηση, καθώς και για τα αιθέρια έλαιά της, εάν αυτές οι νέες χρήσεις έφταναν στο ελάχιστο εγκεκριμένο επίπεδο κατανάλωσης ή εμπορίου. Οι εθνικοί ανταποκριτές για την αξιολόγηση δασικών πόρων του FAO θα μπορούσαν να κατευθύνουν κάτι τέτοιο, καθορίζοντας ένα «πρότυπο» αναφοράς ΜΞΔΠ, κατάλληλο για όλα τα ΜΞΔΠ μείζονος σημασίας με πιο συνεπή τρόπο. Με βάση τους εθνικούς καταλόγους, θα μπορούσε στη συνέχεια να δημιουργηθεί και να ενημερώνεται ένας *ευρωπαϊκός κατάλογος των βασικών ΜΞΔΠ*, κατ'εναρμονισμό με τον υπάρχοντα κατάλογο γεωργικών προϊόντων. Παράλληλα, συμβουλευτικές υπηρεσίες, ιδρύματα και επαγγελματίες, θα πρέπει να βοηθηθούν ώστε να αποκτήσουν ικανότητες σύνταξης υποχρεωτικών αναφορών που θα συμπεριλαμβάνουν τουλάχιστον τα είδη που απαντώνται σε κάθε χώρα.

- **Βελτίωση των επίσημων αναφορών για τα ΜΞΔΠ στα Διεθνή Συστήματα Στατιστικών**

¹²² http://www.wcoomd.org/en/topics/nomenclature/instrument-and-tools/hs_convention.aspx

¹²³ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20253>

¹²⁴ https://www.unece.org/fileadmin/DAM/trade/agr/standard/standard/fresh/FFV-Std/English/39_SweetChestnuts.pdf

¹²⁵ Muir G, Sorrenti S, Vantomme P, Vidale E, Masiero M. Into the Wild: Disentangling Non-Wood Terms and Definitions for Improved Forest Statistics, *International Forestry Review*, 22(1), 101-119, [8 April 2020] <https://doi.org/10.1505/146554820828671553>

¹²⁶ <https://unstats.un.org/unsd/classifications/expertgroup/egm2015/ac289-15.PDF>

¹²⁷ <https://doi.org/10.1505/IFOR.5.2.156.17412>

Ταξινόμηση. Οι εθνικές αναφορές θα πρέπει να είναι συμβατές και να λειτουργούν συμπληρωματικά με τα υπάρχοντα διεθνή συστήματα ταξινόμησης, όπως: το *Εναρμονισμένο Σύστημα Περιγραφής και Κωδικοποίησης των Εμπορευμάτων* (Harmonized Commodity Description and Coding System, HS), το οποίο αναπτύχθηκε και διαχειρίζεται από τον ΠΟΤ, η *Κεντρική Ταξινόμηση Προϊόντων* (Central Product Classification, CPC), η οποία αναπτύχθηκε και συντηρείται από τον Οργανισμό Στατιστικής των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Statistics Division, UNSD), η *Διεθνής Πρότυπη Βιομηχανική Ταξινόμηση όλων των Οικονομικών Δραστηριοτήτων* (International Standard Industrial Classification of All Economic Activities, ISIC) που αναπτύχθηκε και συντηρείται από την UNSD)¹²⁸. Παρόμοια με την πρωτοβουλία για τα στατιστικά στοιχεία για την Ξηλεία μέσω της αντίστοιχης ομάδας εργασίας¹²⁹, μια παρεμφερής κίνηση θα μπορούσε να προβλεφθεί για την ελαχιστοποίηση του φόρτου αναφοράς για την κάθε χώρα, την αποφυγή τυχόν σύγχυσης που μπορεί να προκύψει από ασυμφωνίες πληροφοριών, και ταυτόχρονα τη μεγιστοποίηση της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών φορέων για τα στατιστικά των ΜΞΔΠ. Στην τελευταία αναθεώρηση του HS2022, ο FAO διευκόλυνε, μεταξύ άλλων, τη συμπερίληψη 10 νέων κωδικών προϊόντων για ΜΞΔΠ¹³⁰. Αυτά περιλαμβάνουν το κουκουνάρι (με τη διαφοροποίηση μεταξύ των καρπών με ή χωρίς κέλυφος) και τα μανιτάρια (με την αναγνώριση πολλών γενών, όπως *Boletus*, *Cantharellus*, *Tuber* κ.ά.). Απαιτούνται περισσότερα βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση – σε συντονισμό με τον FAO και το UNSD – ιδιαίτερα όσον αφορά τις *ταξινόμησης δραστηριοτήτων*, οι οποίες είναι πολλά υποσχόμενες όσον αφορά τη συμπερίληψη δραστηριοτήτων συλλογής από τη φύση με

μεγαλύτερη ευκολία¹³¹.

Μια σαφής προτεραιότητα είναι να αποσαφηνιστούν τα όρια μεταξύ της γεωργίας και της δασοπονίας στα διεθνή συστήματα ταξινόμησης, και συγκεκριμένα όσον αφορά την *τοποθέτηση των άγριων έναντι των καλλιεργούμενων προϊόντων* που εμπίπτουν στον τομέα των στατιστικών των γεωργικών και των δασικών προϊόντων της ταξινόμησης CPC. Η τρέχουσα σύγχυση «έχει ονοματίσει» πολλά ΜΞΔΠ ως γεωργικά προϊόντα (στην πραγματικότητα όλα αυτά που μπορούν να καλλιεργηθούν, ακόμη και όταν παράγονται σε δασικές φυτείες ή συλλέγονται από τη φύση). Για παράδειγμα, κατά παράδοξο τρόπο, τα κάστανα θεωρούνται γεωργικά προϊόντα, ενώ η Ξηλεία από τα ίδια δέντρα ταξινομείται ως δασικό προϊόν. Αυτή η κατάσταση καθιστά όλο και πιο περίπλοκη τη συμβολή των δασών στην ασφάλεια τροφίμων, τον βιοπορισμό και το εμπόριο, με επιπτώσεις στις δασικές πολιτικές που είναι δύσκολο να εκτιμηθούν με ακρίβεια¹³². Η εναρμόνιση με άλλους μηχανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των βάσεων χημικών δεδομένων και δεδομένων βιοποικιλότητας¹³³ –όπως ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χημικών Προϊόντων (European Chemicals Agency, ECHA) ή η *Υπηρεσία Χημικής Ταυτοποίησης* (Chemical Abstracts Service, CAS) της Αμερικανικής Χημικής Εταιρείας για τα χημικά προϊόντα και η ταξινόμηση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφοριών για τη Φύση (European Nature Information System, EUNIS)¹³⁴ για είδη και οικοτόπους – θα μπορούσε να ενισχύσει τη σύνδεση με τη βιοποικιλότητα και τη διατήρηση των οικοτόπων και θα διευκόλυνε το διεθνές εμπόριο. Για παράδειγμα, επειδή δεν υπάρχουν κωδικοί CAS για τη ρητίνη πεύκου ή το κολοφώνιο, τα συγκεκριμένα πρέπει να διακινούνται ως *τερεβινθέλαιο*, πράγμα που σημαίνει ότι πρέ-

πει να καταβληθούν υψηλότερα ασφάλιστρα.

- **Ενσωμάτωση των ΜΞΔΠ σε έρευνες για ατομική/οικιακή κατανάλωση.** Η απόκτηση καλύτερων δεδομένων για τη διατροφή αποτελεί παγκόσμια προτεραιότητα¹³⁵, ενώ είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ξεπεραστούν οι ιστορικές ελλείψεις αναφορές σχετικά με τη συμβολή των ΜΞΔΠ στη διατροφή. Αυτό το νέο ενδιαφέρον επιτρέπει το να ληφθούν περισσότερο υπ' όψη τα άγρια και ημι-άγρια δασικά εδάδιμα προϊόντα σε μεγάλης κλίμακας, συστηματικές έρευνες για τη διατροφή, οι οποίες πραγματοποιούνται επί του παρόντος σε εκατοντάδες χώρες. Τέτοιες πληροφορίες θα είναι ζωτικής σημασίας για την καλύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ της ασφάλειας των τροφίμων, της διατροφής και των δασών, και ιδιαίτερα της συμβολής των ΜΞΔΠ στην υγιεινή διατροφή. Ο FAO εργάζεται προς αυτή την κατεύθυνση, αναπτύσσοντας βελτιωμένες μεθόδους για να συμπεριλάβει αυτά και άλλα «παραμεινόμενα» και ανεπαρκώς χρησιμοποιούμενα είδη σε διατροφικές αξιολογήσεις.
- **Εμπλουτισμός των πληροφοριών μέσω στοχευμένων τομεακών ερευνών και ερευνών αγοράς.** Τα παραπάνω μέτρα, ενώ είναι απαραίτητα, δεν είναι αρκετά για την κάλυψη των μακροχρόνιων κενών που σχετίζονται με τα δεδομένα για τα ΜΞΔΠ, στο βαθμό που η χρήση τους εξακολουθεί να είναι σε μεγάλο βαθμό ανεπίσημη και να προορίζεται από τη φύση της για ατομική χρήση. Πρέπει να ληφθούν επιπλέον μέτρα τα οποία να περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, περισσότερο στοχευμένες έρευνες στον τομέα, όπως η έρευνα StarTree της ΕΕ¹³⁶, η οποία οδήγησε σε ένα άνευ προηγουμένου επίπεδο πληροφοριών για την έκταση και τις κοινωνικές επιπτώσεις της συλλογής από τη φύση στην Ευρώπη.

Επιπλέον, διάφοροι τομεακοί οργανισμοί και

βιομηχανικοί φορείς, έχουν πολλή πληροφορία στα χέρια τους. Η *ανοικτή πρόσβαση* σε αυτή –πάντα στο μέτρο του δυνατού– θα μετριάσει τα κενά στις διεθνείς και εθνικές δραστηριότητες συλλογής στατιστικών δεδομένων σε χώρες με μεγάλο φόρτο αναφορών. Ακόμα κι αν αυτοί οι τύποι ερευνών και αναφορών δεν διεξάγονται συστηματικά ή τακτικά, αναπληρώνουν σημαντικά κενά γνώσεων και επιτρέπουν καλύτερη ανάλυση και κατανόηση των πολυπληθών διαστάσεων των αλυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ. Για παράδειγμα, η ρητίνη πεύκου είναι ένα αγαθό με παγκόσμια χρήση που παράγεται σε περισσότερες από 30 χώρες της Ασίας, της Αμερικής, της Αφρικής, της Ευρώπης και της Ωκεανίας, και προέρχεται από περισσότερα από 10 είδη πεύκων¹³⁷, συμπεριλαμβανομένων των ειδών *Pinus massoniana*, *P. yunnanensis*, *P. merkusii*, *P. elliottii*, *P. caribaea*, και *P. pinaster*, από αυτοφυείς και καλλιεργούμενες συστάδες, όμως καμία διεθνής στατιστική δεν παρέχει πληροφορίες σχετικά με την παραγωγή, την παραγωγικότητα, ή τις τιμές ανά χώρα, είδος ή προέλευση. Οι ιδιωτικές εταιρείες ίσως να έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν εν μέρει αυτά τα κενά, όμως η προσβασιμότητα στις εκάστοτε πληροφορίες τους είναι περιορισμένη.

¹²⁸ cf. <http://www.fao.org/documents/card/en/c/a20a4c35-3bf5-4bc6-8e90-567f1468cc4f/>

¹²⁹ <http://www.fao.org/forestry/statistics/iwg/en/>

¹³⁰ <http://www.wcoomd.org/en/topics/nomenclature/instrument-and-tools/hs-nomenclature-2022-edition.aspx>

¹³¹ cf. <https://www.ingentaconnect.com/contentone/cfa/ifr/2020/0000022/0000001/art00007#>

¹³² cf. <http://www.fao.org/forestry/47491-0eff10111c6244d2ee82d9ddf1ba5a02b.pdf>

¹³³ <https://echa.europa.eu/>; <https://www.cas.org/support/documentation/cas-databases>

¹³⁴ <https://eunis.eea.europa.eu/>

¹³⁵ <https://www.nature.com/news/a-new-global-research-agenda-for-food-1.21052>

¹³⁶ <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2020.102175>

¹³⁷ https://www.academia.edu/32774574/Pine_resin_tapping_techniques_used_around_the_world

Συνοπτικές προτάσεις για βελτιωμένες αναφορές για τα ΜΞΔΠ

- I. Βελτίωση των δυνατοτήτων της κάθε χώρας για τη σύνταξη αναφορών για ΜΞΔΠ μείζονος σημασίας σύμφωνα με τα διεθνή στατιστικά κριτήρια.
- II. Συνέχιση της εργασίας μέσω διεθνών συστημάτων ταξινόμησης για την παροχή περισσότερων λεπτομερειών σχετικά με τα προϊόντα που αποτελούν αντικείμενο εμπορίου, και ιδίως για να επιτραπεί μια σαφέστερη *διάκριση* μεταξύ *γεωργικών έναντι δασικών προϊόντων* και *άγριων έναντι καλλιεργούμενων*, κατ' αντιστοιχία με τη νομική διάκριση μεταξύ αλιείας και υδατοκαλλιέργειας.
- III. Διαχωρισμός των *πρωτογενών προϊόντων* από τα *παράγωγα ή δευτερεύοντα προϊόντα* όταν και εάν είναι δυνατόν. Τα πρωτογενή προϊόντα περιλαμβάνουν κουκουνάκια, φρέσκα μανιτάρια, δεμάτια, κλαδιά και φύλλα, ενώ τα δευτερεύοντα προϊόντα περιλαμβάνουν: κουκουναρόσπορο και ξηρούς κώνους κουκουναριών, αποξηραμένα μανιτάρια και αιθέρια έλαια.
- IV. Βελτίωση στις υπάρχουσες έρευνες (π.χ. διατροφικές) για τη βελτιστοποίηση των αναφορών σε εδώδιμα ΜΞΔΠ, και υποστήριξη με συμπληρωματικές μεθόδους, όταν είναι δυνατόν (όπως περιοδικές τομεακές έρευνες, έρευνες αγοράς, μελέτες αλυσίδας αξίας) για τη συλλογή πρόσθετων πληροφοριών απαραίτητων για την ανάπτυξη πολιτικών βάσει στοιχείων.
- V. Προώθηση της συνεργασίας δημόσιου-ιδιωτικού τομέα για επαρκή αποτύπωση, μεθόδους παραγωγής, τεχνικές περιγραφές, πρότυπα ποιότητας και δελτία δεδομένων ασφαλείας υλικού (MSDS) κ.λπ. Οι τομεακοί οργανισμοί θα πρέπει να συλλέγουν και να διαθέτουν ανοιχτά πληροφορίες σχετικά με το ποιοι είναι οι επενδυτές, οι περιοχές παραγωγής, τα πρωτογενή και δευτερογενή προϊόντα και υποπροϊόντα, οι ποσότητες που παράγονται και εμπορεύονται και, ιδανικά, οι τιμές ανά ποιότητα ή κατηγορία προϊόντων.
- VI. Προσδιορισμός και δημοσιοποίηση των διαπιστευτηρίων ασφαλείας των σχετικών προϊόντων και των τελικών χρήσεων, δημοσιεύοντάς τα στις βάσεις αναφοράς χημικών δεδομένων (π.χ. Ευρωπαϊκή ECHA ή Αμερικανική CAS).

3.3.2 Διασφάλιση της ιχνηλασιμότητας και ενθάρρυνση μιας καινοτόμου σήμανσης

Τα συστήματα ιχνηλασιμότητας παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την προέλευση, τη διαδικασία και τους επενδυτές που εμπλέκονται στην αλυσίδα αξίας. Τέτοια συστήματα είναι απαραίτητα για την εγγύηση της ασφάλειας, της βιωσιμότητας και του θεμιτού ανταγωνισμού στην αγορά, με σεβασμό στα δικαιώματα των καταναλωτών για συνειδητές αποφάσεις αγοράς. Είναι επίσης σημαντικό να αναπτυχθούν εργαλεία που να προσελκύουν τους καταναλωτές και να αξιοποιούν την εγγενή αξία των ΜΞΔΠ, η οποία συνδέεται με την προέλευσή τους, τον τρόπο παραγωγής και τις ιδιότητες του εκάστοτε ΜΞΔΠ. Στην Ευρώπη υπάρχουν αρκετά αποτυχημένα παραδείγματα ιχνηλασιμότητας που αφορούν εδώδιμα ΜΞΔΠ (όπου η ιχνηλασιμότητα είναι υποχρεωτική για περισσότερο από μια δεκαετία) και μη εδώδιμα ΜΞΔΠ που θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν συστηματικά.

- **Εφαρμογή της συμμόρφωσης των εδωδίων ΜΞΔΠ στις απαιτήσεις ιχνηλασιμότητας και σήμανσης τροφίμων** (π.χ. κανονισμός ΕΚ-178/2002 και συναφείς εθνικοί κανονισμοί), για την αντιμετώπιση των μεγάλων κενών εφαρμογής που παραμένουν για τα συλλεγόμενα από τη φύση ΜΞΔΠ, ακόμη και όταν θεωρούνται ρητά ως *πρωτογενή προϊόντα*. Για παράδειγμα, οι εισαγόμενες τρούφες, τα μανιτάρια, οι ξηροί καρποί ή τα φρούτα του δάσους που καταναλώνονται στην Ευρώπη δεν διακρίνονται από τα αντίστοιχα που παράγονται τοπικά ή προέρχονται από την ΕΕ. Η διάκριση μεταξύ άγριων και καλλιεργούμενων είναι επίσης συχνά συγκεχυμένη. Η ιχνηλασιμότητα άγριων φυσικών προϊόντων, απαιτεί καινοτόμες λύσεις στο αρχικό στάδιο της *εισόδου στην αγορά*. Περιπτώσεις

που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πηγές έμπνευσης είναι αυτές από που σχετίζονται με τα ιχθυοπροϊόντα, όπου υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ άγριων αλιευμάτων και ιχθυοκαλλιεργειών και παγκοσμίως καθορισμένες περιοχές παραγωγής. Τέλος, η βελτίωση της ιχνηλασιμότητας είναι καθοριστικής σημασίας στην περίπτωση φαρμακευτικών προϊόντων και συμπληρωμάτων διατροφής.

- **Θέσπιση νομικών προδιαγραφών ιχνηλασιμότητας και συστημάτων επισταμένης έρευνας** για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου μη βιώσιμων ή μη ηθικών πρακτικών για τα μη εδώδιμα ΜΞΔΠ. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να βασιστεί σε εργαλεία που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του Σχεδίου Δράσης της ΕΕ για την Επιδιομή της Δασικής Νομοθεσίας, τη Διακυβέρνηση και το Εμπόριο (Forest Law Enforcement, Governance and Trade, FLEGT), όπως ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την Ευθεία (EUTR), ο οποίος θεσπίζει συστήματα επισταμένης έρευνας για τις εισαγωγές Ευθείας, αλλά προς το παρόν όχι για τις εισαγωγές ΜΞΔΠ.
- **Ενθάρρυνση της πιστοποίησης και των προδιαγραφών ποιότητας σε προαιρετική βάση** για τη διευκόλυνση και εγγύηση της βιώσιμης, έννομης συλλογής, του σεβασμού των δικαιωμάτων των συλλεκτών σε τρίτες χώρες και για την υποστήριξη της εφαρμογής σχετικών διεθνών συμβάσεων όπως η CITES και οι συμβάσεις του Ρίο (UNFCCC, CBD, UNCCD). Αρκετά συστήματα πιστοποίησης τρίτων, όπως το PEFC (Πρόγραμμα για την επικύρωση της Δασικής Πιστοποίησης) ή το Συμβούλιο Διαχείρισης Δασών (Forest Stewardship

Council, FSC), σχετικά με την αειφορική διαχείριση δασών πιστοποιούν τα ΜΞΔΠ¹³⁸. Το σύστημα πιστοποίησης FairWild¹³⁹ στοχεύει στη διασφάλιση της αειφορίας και του δίκαιου εμπορίου φυτών που συλλέγονται από τη φύση. Υπάρχουν πολλές πιστοποιήσεις που μπορούν να εφαρμοστούν για τα ΜΞΔΠ (βιολογικών προϊόντων, περιβαλλοντικών επιδόσεων, ποιότητας και ασφάλειας τροφίμων, με κοινωνικοοικονομικές διαστάσεις, όπως το Fairtrade κ.λπ.)¹⁴⁰. Παρόλα αυτά, η χρήση τους είναι μάλλον περιορισμένη. Είναι σημαντικό να γίνουν κατανοητά και να ξεπεραστούν τα εμπόδια (που συχνά σχετίζονται με το κόστος της πιστοποίησης), τα οποία δυσχεραίνουν την υιοθέτηση κατά τα άλλα υποσχόμενων συστημάτων πιστοποίησης. Απαιτούνται ιδιωτικές-δημόσιες πρωτοβουλίες για την ενθάρρυνση της υιοθέτησης των συστημάτων αυτών και για την επιτυχή εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων, όπως τα Συμμετοχικά Συστήματα Εγγυήσεων (Participatory Guarantee Systems, PGS), που μπορούν βοηθήσουν στη μείωση του κόστους των ελέγχων συμμόρφωσης και παρακολούθησης (Πλαίσιο 12).

- **Ενημέρωση και εκπαίδευση των καταναλωτών μέσω της εγγύησης προέλευσης.** Ένας αυξανόμενος αριθμός καταναλωτών επιλέγει προϊόντα με αναγνωρίσιμη προέλευση, τα οποία επιβεβαιώνονται μέσω εθελοντικών σχημάτων, όπως η Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ), η Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ), και τα Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα (ΕΠΙΠ). Αν και υπάρχουν πολλά παραδείγματα επιτυχούς εφαρμογής αυτών των συστημάτων, τα οποία μπορούν να αυξήσουν ραγδαία την αγοραία αξία των ΜΞΔΠ, αντίστοιχα υπάρχουν και λιγότερο επιτυχημένες περιπτώσεις, όπου δεν υπάρχει δυνατότητα απόσβεσης του κόστους εφαρμογής. Απαιτείται μια σταθερή και συνοδική προσέγγιση, όπως αυτή που προτείνεται στη δημοσίευση του FAO «Σύνδεση ατόμων, τόπων και προϊόντων - Ένας οδηγός για την προώθηση της ποιότητας που συνδέεται με

τη γεωγραφική προέλευση και των βιώσιμων γεωγραφικών ενδείξεων» [“Linking people, places and products – A guide for promoting quality linked to geographical origin and sustainable geographical indications”]¹⁴¹. Στη Μεσογειακή Ευρώπη υπάρχουν ήδη διάφορες επιτυχημένες περιπτώσεις που αφορούν μανιτάρια, τρούφες, κάστανα και αρωματικά φυτά¹⁴², ενώ άλλα υφιστάμενα παραδείγματα αφορούν δευτερεύοντα προϊόντα που βασίζονται στα ΜΞΔΠ¹⁴³.

- **Αξιοποίηση των δυνατοτήτων φορητών λύσεων τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας για σήμανση και ιχνηλασιμότητα.** Σταδιακά εμφανίζονται διαφορετικές ψηφιακές λύσεις για τη διευκόλυνση της ιχνηλασιμότητας και της σήμανσης για τα ΜΞΔΠ, ως ιδιωτικές ή δημόσιες πρωτοβουλίες. Παρέχουν συνήθως πληροφορίες για παραγωγούς, συστατικά και μεθόδους καλλιέργειας, συλλογής και επεξεργασίας, σε μεγαλύτερο βαθμό από αυτόν που περιέχεται στη φυσική ετικέτα. Η χρήση γονιδιωματικών προσεγγίσεων (DNA barcoding) μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για την αντιμετώπιση προκλήσεων που σχετίζονται με την παράνομη συλλογή και το εμπόριο ειδών που απειλούνται με εξαφάνιση ή συγκεκριμένων πληθυσμών, συμπεριλαμβανομένων πολύτιμων φυσικών υβριδίων. Οι κωδικοί QR είναι επίσης υπό δοκιμή, παραδείγματος χάριν στη μελισσοκομία, για την ιχνηλασιμότητα του μελιού έως και το επίπεδο της κυψέλης¹⁴⁴.

Πλαίσιο 12: «Nature & Progrès» - ένα σύστημα συμμετοχικής πιστοποίησης

Φωτογραφία: © vaaseenaa / Adobe Stock

Η Nature & Progrès¹⁴⁵ είναι μια γαλλική ένωση καθώς και το όνομα μιας ετικέτας που χρησιμοποιείται σε τρόφιμα και καλλυντικά προϊόντα που σέβονται το περιβάλλον, τους ανθρώπους και τα ζώα. Η ετικέτα βασίζεται στις προδιαγραφές του Nature & Progrès -συμπεριλαμβανομένων των πρακτικών συλλογής αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών- και της δέσμευσης των μελών της μέσω ενός κοινού καταστατικού. Τα μέλη της ένωσης, οι καταναλωτές και οι επαγγελματίες, διασφαλίζουν τη συμμόρφωση με τις καθιερωμένες προδιαγραφές σε ένα Σύστημα Συμμετοχικής Πιστοποίησης που υποστηρίζεται από την IFOAM - Organics International (Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων για τη Βιολογική Γεωργία).

Πλαίσιο 13: Το αποθετήριο γνώσεων του INCREDIBLE

Αυτό το αποθετήριο¹⁴⁶ είναι μια μοναδική και φιλική προς το χρήστη βάση δεδομένων που υπογραμμίζει πολλές και διαφορετικές πτυχές ΜΞΔΠ, τα οποία αποτελούν πηγή εσόδων και ανάπτυξης για τις μεσογειακές αγροτικές κοινότητες και όχι μόνο. Αυτή η γνώση συγκεντρώθηκε και δομήθηκε χάρη στην αποτελεσματική, διαδραστική συνεργασία κοινοτήτων επαγγελματιών - ερευνητών. Αυτή η συλλογή ενημερωτικών δελτίων στοχεύει στο να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ ερευνητών και επαγγελματιών, συλλέγοντας, διαδίδοντας και κοινοποιώντας πληροφορία σχετικά με την καινοτομία στα ΜΞΔΠ από μια ποικιλία πηγών, όπως επιτυχημένα παραδείγματα, βέλτιστες πρακτικές, βάσεις δεδομένων, τεχνικές εκθέσεις, πολιτικές, έρευνα και βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις.

Φωτογραφία: © INCREDIBLE project

¹³⁸ <https://www.pefc.org/>; <https://fsc.org/en>

¹³⁹ <https://www.fairwild.org/the-fairwild-standard>

¹⁴⁰ https://www.researchgate.net/publication/343555733_Economics_marketing_and_policies_of_NWFP

¹⁴¹ <http://www.fao.org/3/a-11760e.pdf>

¹⁴² such as Fungo di Borgotaro I.G.P., Tartufo Nero di Fragno, Castanha da Terra Fria, Setas de Castilla y Le n, C pes du P rigord, or Thym de Provence

¹⁴³ for instance Orujo de Galicia, Cantueso alacant , Pachar n Navarro

¹⁴⁴ <https://www.izsl.it/bpractices/en/the-traceability-system/>

¹⁴⁵ <https://www.natureetprogres.org/>

¹⁴⁶ <https://repository.incredibleforest.net/>

3.3.3 Διευκόλυνση της πρόσβασης σε δεδομένα και πληροφορίες σχετικά με το εμπόριο

- **Προώθηση μελετών κόστους, προσόδων, εμπορίου και τιμών για τα συστήματα παραγωγής ΜΞΔΠ.** Τέτοιου τύπου μελέτες σχετίζονται με τους παραγωγούς, τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, αλλά και άλλους κοινωνικούς εταίρους, με στόχο την αξιολόγηση των επιδόσεων και της αποδοτικότητας των επενδύσεων και άλλων παραγόντων σε κάθε τομέα. Ενώ ορισμένες αναλύσεις διεξάγονται τακτικά, υπάρχει έλλειψη συστηματικών και συγκριτικών μελετών. Η αύξηση του συντονισμού μεταξύ ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και ενώσεων παραγωγών ή μεταποιητών που διατηρούν τα απαραίτητα δεδομένα, θα βοηθούσε στη διεξαγωγή τέτοιων μελετών. Από αυτή την άποψη, ενώσεις σχετικές με τα ΜΞΔΠ και κεντρικές αγορές τροφίμων αποτελούν μια ιδιαίτερα σημαντική πηγή πληροφοριών για το εμπόριο και τις τιμές.
- **Προώθηση της ανταλλαγής γνώσεων μέσω κατευθυντήριων γραμμών ορθής πρακτικής και πλατφόρμων τεχνολογίας της πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ).** Τα εγχειρίδια ορθής πρακτικής καθορίζουν πρακτικές που εγγυώνται την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων, ενώ συχνά αποτελούν σημείο εκκίνησης για την πιστοποίηση. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως βάση συμφωνιών μεταξύ ιδιοκτητών γης και συλλεκτών, όπως σε ορισμένες τοπικές πρωτοβουλίες σχετικές με τον φελλό, τα μανιτάρια και τη ρητίνη στην Πορτογαλία, και για τα άγρια φυτά στη Γαλλία. Κατά προτεραιότητα, αυτοί οι τύποι εγχειριδίων θα πρέπει να διανέμονται ευρέως, και να συμπεριλαμβάνουν όσο το δυνατό περισσότερα είδη. Επιπλέον,

τα εγχειρίδια αυτά χρειάζεται να σχεδιάζονται σε στενή συνεργασία με τους παραγωγούς, όπως στην περίπτωση των συλλεκτών αρωματικών και φαρμακευτικών φυτών στη Γαλλία¹⁴⁷. Πλατφόρμες ΤΠΕ όπως η βάση δεδομένων OPPLA για το Φυσικό Κεφάλαιο και τις Ορθές Πρακτικές¹⁴⁸, είναι ιδανικά εργαλεία για την κοινή χρήση ενός οπσένα και αυξανόμενου αποθετηρίου¹⁴⁹ γνώσεων. Το έργο INCREDIBLE δημιούργησε ένα ανοιχτό αποθετήριο στο πλαίσιο της OPPLA, τροφοδοτώντας το με 250 ενημερωτικά δελτία που περιγράφουν καλές και καινοτόμες πρακτικές στον τομέα των ΜΞΔΠ (Πλαίσιο 13). Είναι σημαντικό να διατηρούνται και να διασυνδέονται τέτοιες πρωτοβουλίες, ώστε να υπερνικούνται θέματα σχετικά με τη βραχυπρόθεσμη φύση πολλών προγραμμάτων και τις ανταγωνιστικές χρηματοδοτήσεις στην έρευνα.

¹⁴⁷ <https://repository.incredibleforest.net/oppla-factsheet/20463>

¹⁴⁸ <https://oppla.eu/>

¹⁴⁹ <https://repository.incredibleforest.net/>

3.4 Δημιουργία συνθηκών ενεργοποίησης

Η ανάπτυξη ενός κοινού οράματος που θα έχει τη δυνατότητα να στηρίξει και να δημιουργήσει συνοχή στις διάφορες πολιτικές που επηρεάζουν τα ΜΞΔΠ, μαζί με περισσότερο στοχευμένα χρηματοοικονομικά μέσα για τη στήριξη του δασικού και αγροδασικού τομέα, αποτελεί την καταλληλότερη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα των δράσεων που έχουν περιγραφεί στις προηγούμενες ενότητες.

3.4.1 Αύξηση της συνοχής σε όλους τους σχετικούς τομείς πολιτικής

Προκειμένου να επιτευχθεί συνοχή σε αυτόν τον κατακερματισμένο και πολυπληθές τομέα, είναι σημαντικό να ενισχυθεί μια περισσότερο συνεκτική δράση σε διάφορους τομείς πολιτικής που σχετίζονται με τα ΜΞΔΠ, όπως η διατήρηση της φύσης, η αγροτική ανάπτυξη, ο τουρισμός, τα αγροτικά προϊόντα, η βιομηχανία τροφίμων, η βιο-οικονομία, καθώς και εργασιακά, φορολογικά και εμπορικά θέματα. Κάτι τέτοιο μπορεί να καταστεί εφικτό μόνο με τη δημιουργία κοινών στόχων σχετικά με ένα βιώσιμο και επιθυμητό μέλλον για τα ΜΞΔΠ κατά κύριο λόγο, και κατ' επέκταση και τα δασικά τοπία. Μερικά πολύτιμα στοιχεία ικανά να συμβάλουν σε ένα κοινό όραμα θα μπορούσαν να είναι:

- **Η ενσασχόληση με τα ΜΞΔΠ εφαρμόζοντας μια συνεκτική προσέγγιση για τη διατήρηση της φύσης και του τοπίου** που να στοχεύει στη διατήρηση μιας άρρηκτα συνδεδεμένης φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων των παραδοσιακών πρακτικών διαχείρισης. Αυτό ισχύει ιδιαίτε-

ρα σε χώρες της Μεσογείου, όπως η Ισπανία, η Ελλάδα ή η Κύπρος, οι οποίες ήδη έχουν περίπου το 30% της έκτασής τους εντός του δικτύου ΦΥΣΗ 2000. Η ασυμφωνία μεταξύ των κοινωνικών εταίρων, όσον αφορά τον ρόλο της δασοπονίας και της διαχείρισης της γης στη διατήρηση της φύσης, μπορεί να αποβεί βλαπτική για αγροοικουσυστήματα με μεγάλη αξία διατήρησης. Ένα παράδειγμα είναι η επίδραση της μειωμένης βόσκησης προβάτων σε πρεμνοφυή αειθαλή δρυοδάση (οικότοπος προτεραιότητας 9340) στην κεντρική Ισπανία, η μειωμένη βόσκηση έχει οδηγήσει σε μειωμένη παραγωγή μαύρης τρούφας, καθώς και στη μείωση της βιοποικιλότητας αυτού του τύπου οικοτόπου. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η εγκατάλειψη των δασών φελλοδρυός στη Σαρδηνία της Ιταλίας. Η πολυλειτουργική διαχείριση των δασών ως κοινωνικών και οικολογικών συστημάτων δεν αποκλείει, αλλά αντιθέτως, υποστηρίζει τη διατήρηση¹⁵⁰.

¹⁵⁰ Bugalho et al., 2011. https://www.researchgate.net/publication/235933658_Mediterranean_cork_oak_savannas_require_human_use_to_sustain_biodiversity_and_ecosystem_services

Επισήμανση 5.

Κατακερματισμένη διακυβέρνηση σε ΜΞΔΠ: άγρια μανιτάρια

Σε ολόκληρη την Ευρώπη, στον τομέα που αφορά στα άγρια μανιτάρια, οι ρόλοι και οι ευθύνες είναι συνήθως κατακερματισμένοι σε διάφορα τμήματα της διοίκησης:

A. η διαχειριστική αρχή που ασχολείται με τη *δασοπονία* έχει τη δυνατότητα να καθορίζει τους όρους συλλογής και ελέγχου των αδειών αυτών,

B. η συλλογή γίνεται συχνά σε περιοχές διατήρησης της φύσης, υπό την ευθύνη των αρμόδιων αρχών για το περιβάλλον,

Γ. η διαχειριστική αρχή που ασχολείται με την *ασφάλεια των τροφίμων*, μπορεί να ευθύνεται για την απογραφή των επενδυτικών φορέων, καθώς και των περιοχών παραγωγής προκειμένου να συμμορφώνεται με τους κανονισμούς της ΕΕ για την υγιεινή των τροφίμων¹⁵¹,

Δ. η διαχειριστική αρχή που ασχολείται με τις *αγορές πρωτογενών προϊόντων*, η οποία ενδέχεται να είναι η τοπική διαχειριστική αρχή που ασχολείται με τις αγροτικές περιοχές, συνήθως είναι αρμόδια για την επίβλεψη των αποθεμάτων που προορίζονται για βιομηχανική μεταποίηση.

Ε. οι *τοπικές αρχές* είναι εκείνες που ελέγχουν τις βασικές/κεντρικές αγορές τροφίμων στην εκάστοτε πόλη, όπου πραγματοποιείται η κύρια διανομή στους πωλητές λιανημπορίου κ.λπ.

Κατά συνέπεια, μόνο μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και ενός κοινού οράματος και στόχων, θα είναι εφικτή η δημιουργία μιας κατάλληλης πολιτικής για την τόνωση και τον κατάλληλο προσανατολισμό των αθυσίδων αξίας των ΜΞΔΠ.

- **Η συνολική προβολή των κοινωνικών και οικολογικών διαστάσεων των ΜΞΔΠ** που σχετίζονται με δάση και αγροδοασικά συστήματα, συμπεριλαμβανομένης της άγριας, ημι-άγριας και καλλιιεργούμενης παραγωγής. Αυτό θα διευκολύνει την υιοθέτηση της «*επίγνωσης των ΜΞΔΠ*» σε τομεακές πολιτικές, θα μπορούσε να απομακρύνει τυχόν εμπόδια στην ανάπτυξη των ΜΞΔΠ και θα συμβάλει καλύτερα στην εκπλήρωση στόχων πολιτικής (π.χ. για την ασφάλεια των τροφίμων, την αγροτική ανάπτυξη, την προστασία της φύσης). Μερικά από τα δυσκολότερα εμπόδια αφορούν είτε στην έλλειψη υποστήριξης, είτε στην παρουσία αρνητικών κινήτρων που προκύπτουν από φορολογικούς ή εργασιακούς κανονισμούς ή τους όρους πρόσβασης στην άμεση στήριξη της ΚΑΠ. Ωστόσο, υπάρχουν επίσης εμπόδια που σχετίζονται με νομικές αβεβαιότητες ή τη δυσχέρεια στην ταξινόμηση προϊόντων για συγκεκριμένες χρήσεις.
- **Η στήριξη της συμμόρφωσης με τους κανονισμούς ασφάλειας τροφίμων και χημικών.** Μια τέτοια δράση απαιτεί αποφασιστική στήριξη των παραγωγών και των μεταποιητών, όσον αφορά τη συμμόρφωση με πολυπλοκούς και δαπανηρούς κανονισμούς, όπως συμβαίνει με την κατηγοριοποίηση της ασφάλειας για παράγωγα ρητίνης και αιθέρια έλαια στον *Ευρωπαϊκό Κανονισμό για την Καταχώριση, Αξιολόγηση, Αδειοδότηση και τον Περιορισμό των χημικών ουσιών*¹⁵² και στον κανονισμό για την *Ταξινόμηση, Σήμανση και Συσκευασία*¹⁵³. Π.χ. για τα παράγωγα φυσικής ρητίνης, μια ανασκόπηση της χρήσης παραγών κομποφονίου ως πρόσθετων τροφίμων¹⁵⁴ όπως το E445, βάσει ενημερωμένων επιστημονικών δεδομένων, θα μπορούσε να ανοίξει πολύ σημαντικές αγορές προστιθέμενης αξίας. Στην περίπτωση των παραγών τροφίμων, η επίλυση του ζητήματος της ιχνηλασιμότητας είναι μια βασική προτεραιότητα, όπως αναφέρθηκε στην ενότητα

3.3.2. Η απουσία δέσμευσης από διαφορετικές διαχειριστικές αρχές, η έλλειψη γνώσης σχετικά με τις εκάστοτε ευθύνες αυτών ή η ανεπάρκεια των κατάλληλων πόρων, περιορίζει την εφαρμογή υποχρεωτικών απαιτήσεων ιχνηλασιμότητας.

- **Η καθιέρωση ίσων όρων ανταγωνισμού εφαρμόζοντας προσεγγίσεις της κυκλικής οικονομίας**, για την εξασφάλιση θετικών επιπτώσεων στο περιβάλλον, την άμβλυνση της κλιματικής αλλαγής και την αποδοτικότητα των πόρων, ενσωματώνοντας παράλληλα θετικά εξωτερικά στοιχεία στις αγορές μέσω καινοτόμων μηχανισμών. Αυτό μπορεί να σημαίνει, για παράδειγμα, την κατάργηση των κινήτρων για την καύση ακατέργαστου ταλλήλαιου ως βιοκαυσίμου¹⁵⁵ και κατά συνέπεια περισσότερες προοπτικές για προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, καθώς και έναν ισχυρότερο τομέα χημικής βιομηχανίας πεύκης που να βασίζεται σε παράγωγα φυσικής ρητίνης και ταλλήλαιου.
- **Προσαρμογή της ΚΑΠ για την καλύτερη στήριξη της διατήρησης και ανάπτυξης των ΜΞΔΠ.** Η ΚΑΠ και τα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης είναι οι σημαντικότερες πηγές εισοδήματος και χρηματοδοτήσεων για τους ιδιοκτήτες γης και τους αγρότες, και συνεπώς σχετίζονται με τον προσανατολισμό των πρακτικών διαχείρισης της γης. Έχουν τη δυνατότητα να ενθαρρύνουν την παραγωγή ΜΞΔΠ ενόψει της συμβολής τους στην πολυλειτουργικότητα, σε ποιοτικά τρόφιμα και σε προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης. Προκειμένου να είναι εφικτό κάτι τέτοιο να πραγματοποιηθεί με αποτελεσματικό τρόπο, πρέπει να αντιμετωπιστούν πλήρως τα ακόλουθα ζητήματα:
 - Ο κανονισμός της ΕΕ θα πρέπει να εξετάζει με μια πιο στρατηγική και συνεπή προσέγγιση τη διάκριση μεταξύ γεωργικής και δασικής

¹⁵¹ EU-178/2002 and EU-852/2004

¹⁵² REACH

¹⁵³ CLP

¹⁵⁴ https://ec.europa.eu/food/safety/food_improvement_agents/additives/eu_rules_en

¹⁵⁵ <https://www.pinechemicals.org/news/227469/Bio-based-chemical-industry-victim-of-EU-biofuel-reform.htm>

γης στην Ευρώπη και, ειδικότερα, να αποσαφηνίζει το νομικό καθεστώς των αγροδασικών εκτάσεων. Αυτό θα βελτιώσει την τρέχουσα κατάσταση, στην οποία η συμπερίληψη κάποιου ΜΞΔΠ ως αγροτικού προϊόντος -η οποία «ανοίγει» ένα εντελώς διαφορετικό νομικό καθεστώς και δυνατότητες στήριξης- είτε φαίνεται ως αυθαίρετη ή εξαρτάται από την ικανότητα πίεσης χωρών ή μεγάλων φορέων.

- Είναι εξαιρετικά σημαντικό, έως και επείγον, να καταργηθούν τα παραπλανητικά κίνητρα και να αναγνωριστεί στο πλαίσιο της ΚΑΠ η σημαντική οικολογική και πολιτιστική αξία των παραδοσιακών και αειφορικών χρήσεων, και ιδιαίτερα των συστημάτων αγροδασοπονίας, τα οποία σήμερα είναι παραμελημένα σε μεγάλο βαθμό. Αυτή είναι η περίπτωση της διάταξης της ΚΑΠ που αποκλείει δενδρώδεις εκτάσεις (εκτός από οπωρώνες) σε οποιοδήποτε δεδομένο αγροτεμάχιο κρίνεται επιλέξιμο για επιδότηση, με αποτέλεσμα την παροχή κινήτρων ημιδοσότητας σε αγροτεμάχια όπου τα δέντρα απουσιάζουν. Αυτό έχει αρνητική επίδραση στα πλούσια σε ΜΞΔΠ αγροδασικά συστήματα, όπως αυτά των *dehesas* και *montados* με τις φελλοδρύες (*Quercus suber*)

Φωτογραφία: © Aybars / Adobe Stock

και τις αριές (*Q. ilex*), όπου οι αγρότες έχουν κίνητρα να απομακρύνουν τα δέντρα και να εντείνουν τις γεωργικές πρακτικές, μειώνοντας την πολυλειτουργικότητα και τη μακροπρόθεσμη αειφορία.

- Η έντονη εστίαση στο επίπεδο της αγροτικής παραγωγής, αφήνει χωρίς στήριξη τους συλλέκτες άγριων ΜΞΔΠ. Η αναγνώριση τέτοιου τύπου επενδύσεων θα πρέπει να επιδιωχθεί σε μελλοντικές αναθεωρήσεις της ΚΑΠ, ενσωματώνοντας τους συλλογείς άγριων προϊόντων στις αγροτικές δραστηριότητες. Επιπλέον, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται όλο και περισσότερο στην ΚΑΠ και στα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης μια εξειδικευμένη υποστήριξη δασικών και αγροδασικών πρακτικών που ωφελούν τη βιωσιμότητα και την παραγωγή ΜΞΔΠ, όπως για παράδειγμα, η αραίωση δασικών συστάδων και οι εμβολιασμοί με μυκήλιο για τη βελτίωση της παραγωγής μανιταριών.

- **Η ανάπτυξη συνεκτικών προγραμμάτων για βασικούς τομείς των ΜΞΔΠ σε διαφορετικές κλίμακες.** Ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για την αύξηση της συνοχής των πολιτικών είναι μέσω ολοκληρωμένων σχεδίων

ή προγραμμάτων για συγκεκριμένους τομείς που αφορούν στα ΜΞΔΠ από το παγκόσμιο στο περιφερειακό επίπεδο (Πλαίσιο 14). Το επιτυχημένο παράδειγμα των Εθνικών Προγραμμάτων Μελισσοκομίας που συντονίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υποστηρίζεται από την ΚΑΠ σε συνδυασμό με εθνικά κονδύλια, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και για άλλα ΜΞΔΠ, καθώς αυτό θα επέτρεπε τον συντονισμό δράσεων σε διάφορους τομείς πολιτικής. Τέτοιου είδους σχεδιασμοί δεν αποτελούν εγγύηση για μια επιτυχημένη ανάπτυξη, μιας και οι αγορές ενδέχεται να δράσουν με απροσδόκητους τρόπους, όπως συνέβη με τις μαζικές εισαγωγές χαμηλής ποιότητας ή νοθευμένου μελιού και τέτοιες συνέπειες έχει αποδειχθεί δύσκολο να αντιμετωπιστούν.

Τα προγράμματα πρέπει να αφορούν υποκατηγορίες τομέων με παρόμοια χαρακτηριστικά, διαφοροποιώντας τα άγρια από τα καλλιεργούμενα προϊόντα. Οι υποψήφιοι τομείς για συντονισμένα εθνικά προγράμματα αφορούν τα παρακάτω:

- Φελλός
- Ρητίνη πεύκης και τανίνες
- Τρούφες (λευκές και μαύρες)
- Άγρια μανιτάρια
- Ξηροί καρποί και φρούτα του δάσους
- Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά
- Τρωτά ΜΞΔΠ¹⁵⁶

Αυτά τα προγράμματα θα πρέπει να καταρτιστούν βάσει επιστημονικών γνώσεων και με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων, ενώ θα πρέπει να θίγουν τομείς όπως: (i) Πληροφορία και στατιστικές, (ii) Διατήρηση και διαχείριση πόρων και προγραμματισμός, (iii)

Εξημέρωση, (iv) Κανονισμοί, τομεακές συμβάσεις, χρηματοδότηση, φορολόγηση και εμπόριο, (v) Μεταποίηση, μάρκετινγκ και αγροτική ανάπτυξη, (vi) Διακυβέρνηση - δόμηση αλυσίδας αξίας, τομεακή οργάνωση και διοικητικός συντονισμός, και (vii) Κατάρτιση, εκπαίδευση, διεύρυνση και έρευνα.

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρειάζεται να επιτευχθεί ο συντονισμός εθνικών/περιφερειακών σχεδίων και προγραμμάτων. Επιπλέον, συνιστάται ο συντονισμός σε άλλα επίπεδα, όπως αυτό της Μεσογείου, μέσω της *Silva Mediterranea* του FAO¹⁵⁷, ή άλλων επιτροπών. Τα προγράμματα μπορούν να χρηματοδοτηθούν από κράτη-μέλη, περιφέρειες και επενδυτές και να υποστηριχθούν από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)¹⁵⁸ ή άλλα ταμεία. Αυτοί οι πόροι όμως θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν πιο εντατικά και να είναι περισσότερο στοχευμένοι (βλ. Πλαίσιο 14).

Φωτογραφία: © Maxpixel

¹⁵⁶ cf. annexes of the <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31992L0043>

¹⁵⁷ <http://www.fao.org/forestry/silva-mediterranea/88929/en/>

¹⁵⁸ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/european-agricultural-fund-for-rural-development

Πλαίσιο 14:

Τομεακά σχέδια και προγράμματα για τα ΜΞΔΠ

Φωτογραφία: © mirko graul / Adobe Stock

Το μέλι είναι ο μόνος κλάδος των ΜΞΔΠ για τον οποίο τα εθνικά προγράμματα είναι συντονισμένα σε επίπεδο ΕΕ, μέσω των Εθνικών Προγραμμάτων Μελισσοκομίας (National Apicultural Programmes, NAP) που χρηματοδοτούνται από έναν συγκεκριμένο προϋπολογισμό εντός της ΚΑΠ¹⁵⁹. Για το χρονικό διάστημα 2020-2022, η σχετική συνεισφορά της ΕΕ ανέρχεται σε 40 εκατομμύρια ευρώ ετησίως¹⁶⁰. Ο συνδυασμός εθνικών και περιφερειακών χρηματοδοτήσεων αυξάνει τους διαθέσιμους πόρους για την εφαρμογή των εθνικών προγραμμάτων μελισσοκομίας σε πάνω από 80 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, για έναν τομέα 600.000 μελισσοκόμων, με 16 εκατομμύρια κυψέλες που παράγουν 250.000 τόνους μελιού ανά έτος. Η ΕΕ είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός (με 12% της παγκόσμιας παραγωγής)¹⁶¹.

Σε εθνικό επίπεδο, το Υπουργείο Γεωργίας, Τροφίμων και Δασών της Ιταλίας (MiPAAF) δημιούργησε πολυπαραγοντικές ομάδες εργασίας που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες αλυσίδες αξίας ΜΞΔΠ, όπως οι τρούφες, ο φελλός, οι Ξηροί καρποί και τα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, προκειμένου να αναπτύξει νέα εθνικά σχέδια ή για να επικαιροποιήσει τα ήδη υπάρχοντα. Το πρόσφατα υλοποιημένο Εθνικό Σχέδιο Τρούφας (2017)¹⁶², ορίζει συγκεκριμένες δράσεις για την επίτευξη των ακόλουθων στόχων: (1) εθνικός συντονισμός των όρων συλλογής, (2) σχέδιο για την παραγωγή τρούφας, (3) αύξηση του επιπέδου γνώσεων των συμβουλευτικών υπηρεσιών, (4) ιχνηλασιμότητα του πολυπαραγοντικού υλικού, (5) ορισμός ερευνητικών κατευθύνσεων για την τρούφα, (6) συντονισμός με τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς, (7) επαναπροσδιορισμός του φορολογικού συστήματος που εφαρμόζεται στην τρούφα και (8) πιο αποτελεσματικοί έλεγχοι. Παρόμοια ολοκληρωμένα σχέδια για άλλους τομείς ΜΞΔΠ βρίσκονται σε εξέλιξη. Αντίστοιχα, το 2017, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων της Ελλάδας δημοσίευσε το Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης για την καλλιέργεια, επεξεργασία και εμπορία Αρωματικών και Φαρμακευτικών Φυτών στην Ελλάδα¹⁶³, για τη διασφάλιση της διατήρησης της πλούσιας βιοποικιλότητάς της και για την ανάπτυξη προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας στην αγορά, στους τομείς των τροφίμων, των καλλυντικών, των φαρμακευτικών προϊόντων και της φυτοπροστασίας. Το σχέδιο εξετάζει

βασικές πτυχές που σχετίζονται με την προστασία ενδημικών ειδών και πληθυσμών, την καλλιέργεια, την ποιότητα και τους κανόνες υγιεινής, την οργάνωση συνεταιρισμών παραγωγών, την ιχνηλασιμότητα, την έρευνα, την κατάρτιση, την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση.

Εκτός ΕΕ, η Τουρκία, μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Δασών (GDJF -Τμήμα ΜΞΔΠ και Υψηλεσιών, το οποίο ιδρύθηκε το 2011- έχει εγκρίνει από το 2014 επτά προγράμματα για ΜΞΔΠ: ρητίνες, δάφνη (*Laurus nobilis*), μύρτιδα (συμπεριλαμβανομένων των: *Vaccinium vitis-idaea*, *V. myrtillus*, *V. arctostaphylos* και *V. uliginosum*), τρούφες, μαστίχα (*Pistacia lentiscus*), ορχιδέες, αμύγδαλα (*Prunus dulcis*) και δασικό μέλι. Αυτά τα προγράμματα παρέχουν σχετικές πληροφορίες σχετικά με τους πόρους και τις αγορές, επιτρέποντας τη βελτίωση και τη διαφοροποίηση της διαχείρισης των δασών και ιδίως την αύξηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων των παραδασόβιων οικισμών, καθώς και την αύξηση της απόδοσης του διεθνούς εμπορίου της Τουρκίας.

Κάθε σχέδιο έχει παρόμοια μορφή: εισαγωγή στα ΜΞΔΠ / γεωγραφική κατανομή και απογραφή, διατήρηση, διαχείριση και κανόνες, και διαδικασίες που πρέπει να εφαρμόζονται σύμφωνα με την οικεία Γενική Διεύθυνση Δασών. Από το 2019, η συμβολή των ΜΞΔΠ στην εθνική οικονομία υπολογίστηκε σε 880 εκατομμύρια δολάρια και στους κατοίκους παραδασόβιων οικισμών σε 123 εκατομμύρια δολάρια. Τα ΜΞΔΠ αποτελούν επίσης σημαντικό κομμάτι των εξαγωγών, καθώς για παράδειγμα το 2019 εξήχθησαν κυρίως σε ευρωπαϊκές χώρες προϊόντα αξίας περίπου 200 εκατομμυρίων δολαρίων (θυμάρι, δάφνη, κάστανο, κελυφωτό φιστίκι, κουκουναίρι κ.λπ.)

Φωτογραφία: Aromas del Encinar. Jes s Fernandez Moya

¹⁵⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31997R1221> and <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R1366>

¹⁶⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019D0974>

¹⁶¹ <https://www.ema.europa.eu/en/action-plan-herbal-medicines-2010-2011>

¹⁶² http://www.tartuficoltura-e-ambiente.it/wp-content/uploads/2017/12/piano_completo_finale_versDefinitiva20novembre2017.pdf

¹⁶³ http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/Aromatika_Fyta/stratighko_sxedio_aff260218.pdf

3.4.2 Βελτίωση της χρηματοδοτικής ενίσχυσης

Παρόλο που ορισμένα ΜΞΔΠ μπορούν να επωφεληθούν μέσω των άμεσων χρηματοδοτήσεων από την ΚΑΠ, η κύρια οικονομική στήριξη για την πρωτογενή παραγωγή των ΜΞΔΠ στην Ευρώπη προέρχεται από το ΕΓΤΑΑ μέσω μέτρων που στηρίζουν τη δασοπονία, καθώς και μέσω οριζόντιων μέτρων για τη στήριξη των αγροτικών επιχειρήσεων, της ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης, και της οριζόντιας και χωρικής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένης της ενίσχυσης των συνεταιρισμών παραγωγών, της κατάρτισης και των δεξιοτήτων, κ.λπ. Επιπλέον, μπορεί να παρασχεθεί στήριξη από το *Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης* (ΕΤΠΑ) (π.χ. διαπεριφερειακή συνεργασία), ή το *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο* (ΕΚΤ) (υπέρ της απασχόλησης και της ένταξης). Τα κονδύλια της ΕΕ είναι στρατηγικά και έχουν τη δυνατότητα να κινητοποιούν την εθνική συγχρηματοδότηση.

Παρά την έλλειψη ολοκληρωμένης αξιολόγησης, η οικονομική ενίσχυση για τα ΜΞΔΠ είναι σχετικά περιορισμένη, εντοπίζεται κυρίως σε μεμονωμένες πρωτοβουλίες και σε μεγάλο βαθμό δεν παρουσιάζει ισορροπία μεταξύ χωρών και περιφερειών, κάτι που αντίστοιχα ισχύει και στο σύνολο των μέτρων για τη δασοπονία¹⁶⁴. Για να βελτιωθεί αυτή η κατάσταση, είναι απαραίτητο:

- **Να καθοριστεί η επιλεξιμότητα των ΜΞΔΠ και των αγροδασικών εκτάσεων στις άμεσες χρηματοδοτικές ενισχύσεις της ΚΑΠ.** Είναι σημαντικό να αντιμετωπιστούν τα κενά και οι ασυνέπειες στη λίστα των προϊόντων που είναι επιλέξιμα για στήριξη στον πρώτο πυλώνα¹⁶⁵. Υπάρχουν ασυνέπειες και γκρίζες ζώνες σχετικά με τα ΜΞΔΠ που περιλαμβάνονται στην ΚΑΠ ή καλύπτονται από αυτή. Συγκεκριμένα, τα ΜΞΔΠ που προέρχονται από συστήματα αγροδασοπονίας σε γενικές γραμμές αποκλείονται, σε αντίθεση με αυτά που παράγονται σε διαχειριζόμενα δασικά

συστήματα, τα οποία μερικές φορές συμπεριλαμβάνονται (π.χ. φελιός, κάστανα, καλλιεργημένες τρούφες και τα περισσότερα καλλιεργούμενα αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά), αλλά πολλά άλλα εξαιρούνται (π.χ. κουκουνάρι, ρητίνη και τα περισσότερα άγρια προϊόντα). Απαιτείται εναρμόνιση του καταλόγου των αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την αναγνώριση της μεθόδου παραγωγής άγριων/δασικών προϊόντων, μέσω συγκεκριμένης ετικέτας σήμανσης.

- **Να προωθηθούν ολοκληρωμένες προοπτικές για Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης.** Το ΕΓΤΑΑ προσφέρει ευκαιρίες για τη στήριξη βιώσιμων και δίκαιων αλυσίδων αξίας ΜΞΔΠ, καθώς και για μεγιστοποίηση των θετικών επιπτώσεων στην αγροτική ανάπτυξη και την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Οι χώρες και οι περιφέρειες θα πρέπει να αξιοποιήσουν αυτές τις ευκαιρίες εντός του ΕΓΤΑΑ, καθώς κατά κύριο λόγο η δασοπονία και τα ΜΞΔΠ λαμβάνουν γενικά πολύ περιορισμένη και τμηματική χρηματοδότηση. Για την πραγματοποίηση αυτών των δράσεων απαιτείται ισχυρότερη πολιτική βούληση, καλύτερα δομημένοι τομείς και πιο ολοκληρωμένες προσεγγίσεις. Τα επιμέρους τμήματα θα μπορούσαν να διευκολυνθούν μέσω ολοκληρωμένων εθνικών ή περιφερειακών σχεδίων για τα ΜΞΔΠ.
- **Να προσαρμοστούν σχετικά τα κονδύλια αγροτικής ανάπτυξης και οι άμεσες πληρωμές.** Σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, η έλλειψη *επίσημων τυπικών τιμών απόδοσης*¹⁶⁶ σχετικά με τα ΜΞΔΠ συχνά περιορίζει τη δυνατότητα των παραγωγών να επωφεληθούν από τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης και τις άμεσες χρηματοδοτήσεις. Όποτε υπάρ-

χει μια τιμή για ένα διαχειριζόμενο ή καλλιεργούμενο ΜΞΔΠ, οι αντίστοιχες τυπικές τιμές απόδοσης είναι συχνά τόσο χαμηλές, που ένας αγρότης δεν μπορεί να πληρεί τις προϋποθέσεις που διέπουν τις πολιτικές της ΚΑΠ. Σε υπουργικό ή περιφερειακό επίπεδο, ομάδες εργασίας θα πρέπει να στηρίζουν μια επαρκή και συνεκτική ποικιλία ΜΞΔΠ και αντίστοιχες τυπικές τιμές απόδοσης αυτών, έτσι ώστε να μπορούν να παραχθούν σε καλλιέργειες και δάση (π.χ. αριθμός ημερών εργασίας ανά εκτάριο, ετήσια παραγωγή ανά εκτάριο με όρους ποσότητας και κύκλου εργασιών).

- **Να υπάρχει καλύτερη υποστήριξη των ΜΞΔΠ σε υφιστάμενα προγράμματα και διαθέσιμες πηγές χρηματοδότησης.** Υπάρχουν πολλές άλλες ευκαιρίες χρηματοδότησης για τα ΜΞΔΠ, οι οποίες φαίνεται ότι δεν αξιοποιούνται επαρκώς. Η αύξηση της ευαισθητοποίησης και η ανάπτυξη ικανοτήτων μεταξύ των επενδυτών ΜΞΔΠ, όπως και η αυξημένη πολιτική προβολή σε συνεργασία με τις διαχειριστικές αρχές, είναι βέβαιο πως θα διευκολύνουν την απορρόφηση πόρων από το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και τα προγράμματα LIFE¹⁶⁷,

καθώς και αντίστοιχα αυτών εκτός ΕΕ. Ενώ οι παραγωγοί και οι συνεταιρισμοί για τα ΜΞΔΠ θα πρέπει να αναζητούν όλο και περισσότερο εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης, ενδέχεται να απαιτούνται ορισμένα νέα μέσα. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) έχει δεσμευτεί να χρηματοδοτήσει τη βιοοικονομία και τις δράσεις για την κλιματική αλλαγή, υποστηρίζοντας τη δασοπονία¹⁶⁸ και δασικές βιομηχανίες, όμως οι πιστώσεις της έχουν σχεδιαστεί για μεγάλες επενδύσεις. Πρέπει να αναζητηθούν νέα προγράμματα οικονομικής στήριξης που να μπορούν να βοηθήσουν μέσω μικροπιστώσεων μικρούς συλλέκτες ή εμπόρους άγριων δασικών προϊόντων που ανήκουν στην κατηγορία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων SMEs.

Φωτογραφία: © Nectariss (Truffled organic oils)

¹⁶⁴ Η χρηματοδότηση του ΕΓΤΑΑ για δασοπονικά μέτρα κατά την περίοδο 2014-2020 αντιστοιχούσε μόνο σε 6,4 € ανά εκτάριο ετησίως, και λιγότερο από το 5% της συνολικής χρηματοδότησης [Έγγραφο Εργασίας SWD της ΕΕ (2019) -391]. Οι συνολικές δημόσιες δαπάνες για τη χρηματοδότηση των δασών και της δασοπονίας (συμπεριλαμβανομένων των εθνικών και περιφερειακών κονδυλίων) εκτιμήθηκαν σε 17,9 € ανά εκτάριο ετησίως το 2013, παρουσιάζοντας διακυμάνσεις από λιγότερο από 5 € ανά εκτάριο ετησίως στη Βουλγαρία έως περισσότερα από 105 € ανά εκτάριο ετησίως στην Ουγγαρία [Κατάσταση των Δασών της Ευρώπης/ State of Europe's Forests, 2015]. Αντίθετα, η Επιτροπή της ΕΕ προτείνει επένδυση της τάξεως των 75 € ανά εκτάριο ετησίως στη διαχείριση του δικτύου ΦΥΣΗ2000 [δεν έχει επιτευχθεί] και επενδύει 320 € ανά εκτάριο ετησίως στη γεωργία.

¹⁶⁵ Παράρτημα 1 σε <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008R1242&from=EN>

¹⁶⁶ Παράμετρος που επιτρέπει τον υπολογισμό μιας θεωρητικής (τυπικής) ετήσιας ακαθάριστης παραγωγής της εκμετάλλευσης με βάση τον τύπο της καλλιέργειας [Κανονισμός 1242/2008]

¹⁶⁷ <https://ec.europa.eu/easme/en/section/life/life-close-market-projects>

¹⁶⁸ <https://www.eib.org/en/publications/rejuvenating-forests>

3.4.3 Προώθηση της καινοτομίας, μεταφοράς γνώσεων και δυνατοτήτων επέκτασης

Η δημιουργία και διάχυση της γνώσης που προέρχεται από την επιστήμη και εμπειρικά παραδείγματα, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και προφανώς και για τα ΜΞΔΠ. Είναι αναγκαίο να αυξηθούν οι επενδύσεις στην έρευνα, αλλά και να αναπτυχθούν ικανότητες για τη στήριξη της καινοτομίας, την απόκτηση γνώσεων και την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα:

- **Δημιουργία μιας συστημικής προσέγγισης για την προώθηση της καινοτομίας.** Η εμπειρία από Ευρωπαϊκές Συνεργασίες Καινοτομίας και η ανάπτυξή τους σε Θεματικά Δίκτυα και Επιχειρησιακές Ομάδες, έχει αποδειχτεί ιδιαίτερα χρήσιμη για την προώθηση της πολυπαραγοντικής έρευνας, της επαναλαμβανόμενης καινοτομίας και της ανταλλαγής γνώσης. Περισσότερες προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμες. Επιπλέον, η διευκόλυνση της διαδικασίας ανταλλαγής γνώσης πρέπει να συνοδεύεται από μια συνεκτική προσέγγιση για τον εντοπισμό και την υπερπήδηση εμποδίων που δυσχεραίνουν την καινοτομία, όπως αυτά που απορρέουν από κανονιστικές ρυθμίσεις, την έλλειψη κοινωνικού κεφαλαίου, τη δυσκολία πρόσβασης σε οικονομικούς ή άλλους πόρους κ.λπ..
- **Αύξηση της επικέντρωσης της έρευνας στις κοινωνικο-οικολογικές διαστάσεις των ΜΞΔΠ.** Ενώ υπάρχει μια ακμάζουσα ερευνητική κοινότητα που ασχολείται με τα ΜΞΔΠ, υπάρχει χώρος για περισσότερες δράσεις ώστε να ευνοηθεί η διεπιστημονικότητα και η διεθνής συνεργασία στην έρευνα. Επιπλέον, η επίσημη δασοπονική έρευνα και εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι περισσότερο στραμμένη προς την παραγωγή Ευλείας, ενώ θα μπορούσε να ωφεληθεί από την καλύτερη ενσωμάτωση των ΜΞΔΠ. Συγκεκριμένα, απαιτούνται γνώσεις και δεξιότητες σχετικά με τις αλλη-

λεπιδράσεις μεταξύ της διαχείρισης των δασών και της παραγωγής και συλλογής διαφορετικών ΜΞΔΠ που μπορεί να συν-παράγονται ή / και να συλλέγονται ταυτόχρονα.

- **Ανάπτυξη δεξιοτήτων σε οργανισμούς αγροτικής ανάπτυξης,** ώστε να μπορούν να υποστηρίζουν καλύτερα τη σχετική με τα ΜΞΔΠ επιχειρηματικότητα, και κυρίως να ενισχύονται ως προς την ανάπτυξη στρατηγικών τοπικών αγορών, καθώς αυτές απαιτούν μια συντονισμένη πολυπαραγοντική προσπάθεια σε διαφορετικά επίπεδα που πιθανόν να μην είναι προσβάσιμη σε ιδιώτες επιχειρηματίες.
- **Ενίσχυση συμβουλευτικών υπηρεσιών στον δασικό τομέα,** οι οποίες στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες είναι ανεπαρκώς ανεπτυγμένες επί του παρόντος, σε συνέργεια με αντίστοιχες αγροτικές συμβουλευτικές υπηρεσίες. Στην κατεύθυνση αυτή απαιτείται μεγαλύτερη προσοχή για τη στήριξη της κοινωνικής καινοτομίας, την ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρηματικών μοντέλων, την ενσωμάτωση της μηχανοποίησης και ψηφιοποίησης, την ενίσχυση και ολοκλήρωση πληροφοριακών συστημάτων, την ενίσχυση των αλυσίδων αξίας και των τομεακών οργανώσεων, αλλά και τη βελτίωση της διακυβέρνησης.
- **Αύξηση της προσοχής για τα ΜΞΔΠ σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης** και παροχή περισσότερων ευκαιριών για δια βίου εκπαίδευση σχετικά με τη συλλογή ΜΞΔΠ, την πιστοποίηση προϊόντων κ.λπ., μέσω πρακτικών οδηγιών, σεμιναριακών κύκλων και εργαστηρίων.

4. Πρόσκληση για δράση

Τα Μη Ξυλώδη Δασικά Προϊόντα (ΜΞΔΠ) -τα οποία θα μπορούσαν επίσης να ονομάζονται παραδοσιακά δασικά προϊόντα, ποικίλα δασικά προϊόντα, άγρια προϊόντα, ή ακόμη και «απίστευτα» δασικά προϊόντα (INCREDIBLE forest products)- αποτελούν κομμάτι ενός κοινού φυσικού πλούτου και πολιτιστικής και πνευματικής κληρονομιάς. Αποτελούν τη βάση της γαστρονομίας, του ελεύθερου χρόνου μας και παραδοσιακών χειροτεχνημάτων.

Τα ΜΞΔΠ, συμβάλλουν στον βιοπορισμό και την υγιεινή διατροφή σε πολλά μέρη του κόσμου, καθώς και σε ένα πιο υγιεινό τρόπο ζωής, ενθαρρύνοντας τους ανθρώπους να συμμετέχουν σε υπαίθριες δραστηριότητες και να αποκτήσουν εμπειρίες στη φύση. Ορισμένα ΜΞΔΠ αποτελούν σημαντικούς φυσικούς πόρους που στηρίζουν αλυσίδες αξίας βιώσιμης βιοοικονομίας, πράσινες θέσεις εργασίας, καθώς και τη δημιουργία μειωμένου αποτυπώματος άνθρακα και ανανεώσιμων προϊόντων και μπορούν να συμβάλλουν στην “αναδόμηση” της Ευρώπης σε μια μετά COVID 19 εποχή. Συνολικά, τα ΜΞΔΠ μπορούν να παίξουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, βοηθώντας στο «Εκκλείδωμα» μιας δυναμικής που προωθεί λύσεις βασισμένες στη φύση, στην επανασύνδεση της κοινωνίας με τα δάση και τη δασοπονία, καθώς και στην αντιμετώπιση μερικών εκ των παγκόσμιων προκλήσεων προς μια κλιματικά ουδέτερη, θετική προς τη φύση οικονομία χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και σε ενεργά διαχειριζόμενα, ανθεκτικά τοπία.

Ενώ σε γενικές γραμμές τα ΜΞΔΠ χαίρουν ιδιαίτερης εκτίμησης, η μεγάλη δυναμική τους δεν αναγνωρίζεται πάντα πλήρως. Στην πραγματικότητα, οι παραγόμενες ποσότητές τους, οι γεωγραφικές περιοχές και διαφορετικές ποιότητες, τα πρότυπα κατανάλωσης και εμπορίου και η κατάσταση διατήρησής τους είναι -εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων- οι συνήθειες «γνωστοί-άγνωστοι». Αυτό το κενό γνώσης εξηγεί την ανεπαρκή αντιμετώπισή τους στο πλαίσιο πολιτικών και σε μια συχνά αναφερόμενη αναντιστοιχία που εντοπίζεται μεταξύ των τομεακών πολιτικών και των αναγκών ή ευκαιριών από τους επενδυτές, η οποία παρεμποδίζει τις δημόσιες, συλλογικές και ιδιωτικές δράσεις. Ακόμη και εντός των δασικών ρυθμιστικών κανονισμών, τα ΜΞΔΠ συνήθως κατέχουν δευτερεύοντα ρόλο συγκριτικά με την παραγωγή ξύλου ή τη δέσμευση άνθρακα.

Η έλλειψη αποτελεσματικών και συντονισμένων δράσεων παρεμποδίζει τη δυναμική συμβολή των ΜΞΔΠ στην αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων, ενώ παράλληλα μειώνει τις δυνατότητες αντιμετώπισης κλιματικών και κοινωνικών αλλαγών, της αποφυγής της υποβάθμισης των οικοσυστημάτων και της δημιουργίας συνθηκών βιώσιμης διαβίωσης. Επιπλέον, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, της αυξημένης ζήτησης τροφίμων, ζωοτροφών και πρώτων υλών, θέτει σε κίνδυνο προσπάθειες αντιμετώπισης ανεπιθύμητων αλλαγών χρήσεων γης και μη βιώσιμης και άδικης εκμετάλλευσης, η οποία συχνά βασίζεται σε μια ανεξέλεγκτη συλλογή, μη ελεγχόμενες αγορές και παράνομο εμπόριο.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ
ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ

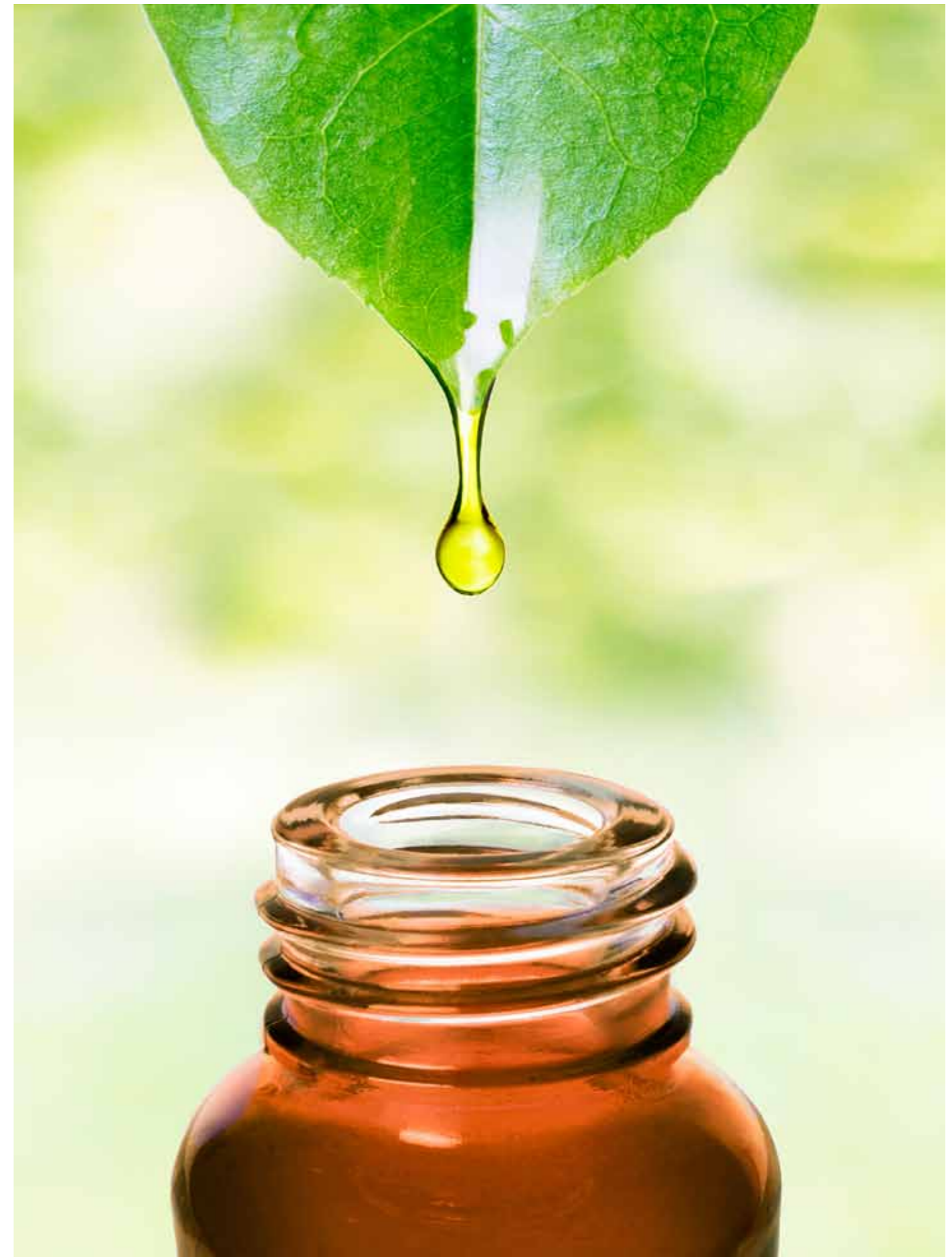
Αυτή η **Πλευκή Βίβλος αποτελεί μια πρόσκληση για υποστήριξη πολιτικής δράσης**, καθώς απαιτούνται δράσεις σε όλα τα επίπεδα και από πολλούς διαφορετικούς κοινωνικούς εταίρους. Συγκεκριμένα, απευθύνεται σε κυβερνήσεις και κοινοβούλια, καθώς αυτοί οι φορείς έχουν τη μεγαλύτερη δυνατότητα να αλλάξουν την κατεύθυνση των πραγμάτων. Παρέχει στους νομοθέτες και στους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων πληροφορίες για να στηρίξουν τις προσπάθειές τους για την αναγνώριση των ΜΞΔΠ ως μέρους μιας κοινής κληρονομιάς, ως φυσικούς πόρους που απαιτούν ενεργή διαχείριση και κατάλληλη προσοχή και ως ένα ευρύ φάσμα σχετικών, αλλά κυρίως άτυπων οικονομικών τομέων που θα επωφεληθούν από περισσότερο συνεκτικά πλαίσια πολιτικής. Οι κυβερνήσεις, βασισμένες σε ειδικές συνθήκες, μπορούν να προτείνουν νομοθετικά πλαίσια για τη ρύθμιση της συλλογής όπου ενδείκνυται, των συνθηκών εργασίας, της φορολόγησης, του εμπορίου κ.λπ., έτσι ώστε να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των παραγωγών και των καταναλωτών, να κατανοήσουν τις δυνατότητες της άτυπης συλλογής και της αυτοκατανάλωσης, αλλά και της μετάβασης σε διαφανείς αγορές και στρατηγικές λήψεις αποφάσεων με γνώμονα τη διαθέσιμη γνώση.

Ιδιαίτερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι σε θέση να ηγηθεί μιας διαδικασίας για τον προσδιορισμό των περισσότερο υποσχόμενων ΜΞΔΠ που παράγονται, συλλέγονται και καταναλώνονται, την αποσαφήνιση των συστημάτων παραγωγής (π.χ. καλλιιεργούμενα, ημι-άγρια ή άγρια προϊόντα) και τη διασφάλιση της επαρκούς συλλογής δεδομένων και της σήμανσης των προϊόντων σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα. Κάτι τέτοιο θα θέσει τις βάσεις για τη συν-δημιουργία ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τα κυριότερα ΜΞΔΠ, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και τους ενδιαφερόμενους. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα έχει τη δυνατότητα να εξετάσει καλύτερα και να βελτιώσει την ιχνηλασιμότητα των άγριων διατροφικών προϊόντων και να ενσωματώσει τα ΜΞΔΠ στο Σύστημα Δασικών Πληροφοριών για την Ευρώπη και στο Δίκτυο Δεδομένων Αειφόρου Γεωργίας.

Ωστόσο, τα κείμενα δεν αφορούν μόνο τους κανονισμούς και τις κυβερνητικές δράσεις. Όλοι οι ενδιαφερόμενοι έχουν ένα ρόλο να διαδραματίσουν. Οι επενδυτές των αγορών έχουν τη δυνατότητα να μοιράζονται πληροφορίες και δεδομένα σχετικά με την παραγωγή/συλλογή, τη μεταποίηση και το εμπόριο.

Πρέπει να συμμορφώνονται με τους κανονισμούς, να πληρούν τις δέουσες προδιαγραφές, ενώ παράλληλα να ενθαρρύνονται να εφαρμόζουν με διαφάνεια διαδικασίες επισταμένης έρευνας. Επιπλέον, μπορούν να συμμετέχουν σε προαιρετικά συστήματα πιστοποίησης για να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα, την ιχνηλασιμότητα και τη δίκαιη κατανομή των προσόδων. Οι παραγωγοί και άλλοι επενδυτές μπορούν να ενσωματωθούν σε διαφορετικούς τύπους οργανισμών, όπως ενώσεις, συνεταιρισμούς ή διεπαγγελματικές οργανώσεις, προκειμένου να ενισχυθούν οι δεσμοί κατά μήκος και εκατέρωθεν των αλυσίδων αξίας, ενισχύοντας τη διαφάνεια, τη δικαιοσύνη και την εμπιστοσύνη. Οι οργανισμοί τοπικής ανάπτυξης και οι γεωργικές και δασοπονικές συμβουλευτικές υπηρεσίες θα μπορούσαν να αναλάβουν ενεργό ρόλο στην αντιμετώπιση των κενών γνώσεων και τεχνολογίας που σχετίζονται με τα ΜΞΔΠ, για την καλύτερη υποστήριξη των ευκαιριών ανάπτυξης που σχετίζονται με αυτά. Η ερευνητική κοινότητα και οι διεθνείς οργανισμοί θα πρέπει να στηρίξουν όλες αυτές τις προσπάθειες, ενισχύοντας τον συντονισμό μεταξύ των χωρών για την αντιμετώπιση των σχετικών ελλείψεων γνώσης και υποστηρίζοντας δραστηριότητες κατάρτισης, διάχυσης της γνώσης, αλλά και ευαισθητοποίησης. Επιπλέον, οι ΜΚΟ μπορούν να υποστηρίξουν, να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τη δράση, ενώ οι καταναλωτές μπορούν να ενημερώνονται καλύτερα και να ισχυροποιούν τη θέση τους λαμβάνοντας υπόψη σε κάθε απόφαση αγοράς όλα εκείνα τα στοιχεία προέλευσης, ποιότητας, βιωσιμότητας και δίκαιου εμπορίου.

Πάνω απ' όλα όμως, η ευθύνη ανήκει σε όλους μας. Ως σύνολο πρέπει να επιδιώξουμε τη δημιουργία ενός κοινού οράματος για την επίτευξη επιθυμητών, βιώσιμων και εύλογων μελλοντικών στόχων. Χρειάζεται να προχωρήσουμε με ενσυναίσθηση προς μια κοινή αποδοχή σχετικά με τις διασυνδέσεις μεταξύ της διατήρησης της φύσης και της αειφορικής διαχείρισης των δασών και των γεωργικών εκτάσεων και να λάβουμε υπ' όψη όλα εκείνα τα πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής που θα μας βοηθήσουν να προχωρήσουμε προς μια βιώσιμη και κυκλική βιοοικονομία.

KNOWLEDGE TO ACTION

Η Γνώση για Δράση (Knowledge to Action, K2A) είναι μια σειρά εκδόσεων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Δασών που βασίζεται σε ένα ευρύ φάσμα ερευνών, έργων και πρωτοβουλιών σε θέματα που σχετίζονται με τα δάση και άπτονται κοινωνικών προσεγγίσεων. Η Γνώση για Δράση συμπληρώνει την υπάρχουσα σειρά του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Δασών «*Τι μπορεί να μας πει η επιστήμη*» (*What Science Can Tell Us*) και «*Από την Επιστήμη στην Πολιτική*» (*From Science to Policy*).

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Δασών (European Forest Institute, EFI) είναι ένας διεθνής οργανισμός που ιδρύθηκε από ευρωπαϊκά κράτη. Το EFI διεξάγει έρευνα και παρέχει συμβουλές πολιτικής σε θέματα που σχετίζονται με τα δάση. Διευκολύνει και ενθαρρύνει τη δικτύωση σε σχετικά με τα δάση θέματα και προωθεί τη διάδοση αμερόληπτων και σχετικών με την πολιτική πληροφοριών για τα δάση και τη δασοπονία. Υποστηρίζει επίσης τη δασική έρευνα και τη χρήση αξιόπιστης επιστημονικής πληροφόρησης ως βάσης για τις δασικές πολιτικές.